

11589

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DİLAVER DÜZGÜN

ZİYAEDDİN FAHRİ FİNDİKOĞLU'NUN
FOLKLOR VE HALK EDEBİYATI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Yöneticisi
Prof.Dr. Muhan BALI

ERZURUM 1990

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ

GİRİŞ

- A. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Hakkında Yapılan
Çalışmalar 1
- B. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Folklor 4

I. BÖLÜM : HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ

- I. Doğumu, Ailesi, Çocukluğu 8
- II. Öğrenimi 12
- III. Bulunduğu Görevler ve Akademik Kariyerdeki
İlerlemeleri 13
- IV. Aile Çevresi, Eşi, Çocukları 16
- V. Hastalığı ve Ölümü 17
- VI. Kişiliği ve Bilim Anlayışı 19
- VII. Anadoluculuk ve Milli Kalkınma 25
- VIII. Teşkilatçılığı 29
- IX. Bağışladığı Kitaplar 46
- X. Kullandığı İsimler 47
- XI. Şiirleri 49
- XII. Bir Erzurumlu Olarak Fındıkoğlu 51

II. BÖLÜM : YAYIN FAALİYETLERİ

- I. Kitapları 55
1. Erzurum Şairleri 55
2. Bayburtlu Zihni 64

3. Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber ...	72
4. Folklor ve Etnografiya Kılavuzu	75
II. Yazıları	76
III. Yayınlarında İşlediği Konular	83
A. Genel Olarak Folklor	83
B. Halk Şiiri ve Halk Şairleri	83
C. Folklorla Hizmet Edenler	111
D. Kitap Tanıtma Yazıları	113
E. Diğer Konular	115
III. BÖLÜM : FİNDİKOĞLU'NUN FOLKLOR VE HALK EDEBİYATI	
İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ	
I. "Folklor" Adı	117
II. Folklorun Tanımı ve Muhtevası	118
III. Folklorun Doğuşu ve Tarihçesi	125
IV. Folklorun Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi..	130
V. Folklorun Önemi	138
VI. Folklor Araştırmalarında Metod	140
VII. Halktan ve Halk Edebiyatından Yararlanma...	144
BİBLİYOGRAFYA	148
BELGELER	167
TEŞEKKÜR	179
İNDEKS	180

ÖNSÖZ

"Büyük adamların hususi hayatları, fikirlerinin anlaşılması için baş vurulacak kaynaklar arasındadır.Kültür hayatı teşkilatlı memleketlerde müellifler kendi yaşayışlarını tesbit ettiği gibi başkaları tarafından haklarında yazılmış biyografiler de mevcuttur.

Biz, en yakın devrenin şahsiyetleri için bile bu imkânlardan mahrumuz.Ne fikir ve kültür mensupları garpta sık sık görülen otobiyografi vücuda getirmişlerdir, ne de başkaları onlar hakkında bir biyografi.Halbuki İslami kültür çevresi içinde "Tabakat" ananesi çok kuvvetli idi.Maalesef bu anane muayyen bir devirden sonra sönmüştür."

Yukarıdaki ifadelerin sahibi olan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun endişelerine katılmamak mümkün değildir.Biz de aynı endişeden yola çıkarak çağdaş Türk düşünce tarihinin en büyük isimlerinden birini, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu araştırmaya karar verdik.Asıl alanı sosyoloji olmasına rağmen hiç bir bilim dalının sınırları içinde kalmayarak sosyolojiden hukuka, iktisattan edebiyat tarihine kadar birçok bilim dalıyla ilgili araştırmalar yapan bu bilim adamımızın bir de "folklorcu" yanı var.Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü'den sonra Türk Halk Biliminin kurulması, tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında emeği geçenlerin en önemlilerinden biri de Ziyaeddin Fahri'dir.O, Anadolu'nun ücra bir köşesinde doğup çocukluk ve gençlik yıllarının bir kısmını doğduğu topraklar üzerinde geçirerek kalbine ve kafasına sindirdiği folklor

zevkini batının bilimsel yöntemleriyle birleştirerek güçlü bir terkibe varmıştır.1927 yılında Türkiye'de ilk folklor derneğini, "Halk Bilgisi Derneği"ni kurarak Tür Halk Bili-minin öncüleri arasına ismini yazdırmış, ve nihayet geride bıraktığı folklorla ilgili eserleri ve yüzlerce makalesiy-le Türk folklor tarihindeki haklı ve önemli yerini almıştır.

Halk edebiyatının ve folklorun kesin sınırlarının henüz tam olarak çizilemediği, bilinen bir gerçektir.Bazen biri diğerinin alt grubu halinde ele alındığı gibi bazen de birbirinden bağımsız ilgi alanları şeklinde yorumlanmakta-dır.Şimdilik böyle bir karışıklığa yol açmaması için çalış-mamızı "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Folklor ve Halk Ede-biyatı İle İlgili Çalışmaları" biçiminde sınırlandırdık.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu araştırmamanın birtakım güçlükleri vardır.Her şeyden önce o, çok yönlü bir bilim a-damıdır.Olaylara "bütüncü" bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Dolayısıyla, bir konu üzerinde araştırma ve inceleme yapar-ken onu bütün boyutlarıyla ele aldığını, sosyal bilimlerle ilgili olayların birini diğerinden tamamen bağımsız sayma-dan tahlil ettiğini görüyoruz.Bu sebeple onun folklor ve halk edebiyatıyla ilgili çalışmalarını bu yoğun bilimsel fa-aliyetin içinden ayıklamak oldukça titiz bir çalışmayı ge-rektirdi.Bununla birlikte onun tüm eserlerinin okunup ince-lendiğini söylemek yanlış olacaktır.Özellikle folklor ve halk edebiyatıyla doğrudan ilgili olanlar dikkatle incelendi. İhtiyaç halinde zaman zaman diğer eserlerine de baş vuruldu.

Tezimiz üç bölümden meydana gelmektedir.Fındıkoğlu'-

nun sadece folklorcu yönünü incelememize rağmen kısaca olsa dahi onun bütün yönleriyle dikkatlere sunulmasını gerekli gördüğümüzden birinci bölümde hayatı, kişiliği ve çeşitli yönlerini ele aldık.Yakın tarihimizin simalarından olduğu halde Ziyaeddin Fahri'nin biyografisi hakkında kaynaklarımızda kimi zaman farklı, hatta birbirine ters düşen bilgiler verildiği görülüyor.Yazılı ve sözlü kaynaklarımızın bilgilerini yoğun bir dikkatle ele alarak en doğru biyografiyi ortaya koymaya çalıştık.Fazla ayrıntıya inerek hacmi büyültmemek için hayatını ve çeşitli yönlerini özet halinde verdik ve bunları mutlaka kaynaklarla belgelemeye özen gösterdik.

İkinci bölümde Fındıkoğlu'nun yayınları ele alındı.Bu bölümde sayısı üç bini aşan kitap ve makalelerin içinden folklor ve halk edebiyatı ile ilgili olanları seçildi.

Üçüncü bölüm, Fındıkoğlu'nun folklor ve halk edebiyatıyla ilgili görüş ve önerilerinin bir tasnif dahilinde ortaya konulduğu kısımdır.Ziyaeddin Fahri'nin folklor ve halk edebiyatıyla ilgili birçok konudaki yorumlarını burada inceledik.

Tezimizin sonuna eklenen bibliyografyada yer alan kitap ve yazılar mutlaka görülmüş ve çalışmamızda yararlanılmıştır.Bunların büyük bir çoğunluğu dipnot olarak ta karşımıza çıkacaktır.Bizzat görmediğimiz ve yararlanmadığımız yayınları bu listeye almadık.Her yazının makale olamayacağı gerçeğinden hareketle ve "yazı"nın daha kapsamlı olduğunu düşünerek kitaplar dışında kalan yayınları "yazılar" başlığı

altında verdik ve tezin farklı bölümlerinde de bu kelimeyi kullanmayı uygun gördük.Fındıkoğlu'nun müstear isimle yayınladığı yazıların baş tarafında bu isimleri belirttik.

Çalışmamızın kapsamına giren konular daha çok yayın organlarında neşredilen yazılardan meydana geliyor.Bu sebeple çalışmalarımızın büyük bir bölümü Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve TBMM Kütüphanesinin süreli yayınlar servislerinde yürütüldü.Bu kütüphanelerin yönetici ve personeline, özellikle Atatürk Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanı Mustafa Koca'ya gösterdikleri yakın ilgiden dolayı teşekkür ediyorum.

Bu tezle önce dünyaca ünlü bir bilim adamımızın bir yönünün, folklorculuğunun tanıtıldığı, ikinci olarak Türk folklor tarihinin bir dönemine ışık tutulduğu kanaatindeyiz.

Çalışmamız, eksiksiz olma iddiasını taşımıyor.Mükemmelle ve ideal olana yaklaştığımız ölçüde kendimizi başarılı sayacağız.Amaç Türk kültürüne hizmet etmektir ve bu amaca ulaşabilmek için mevcut imkânlar geniş ölçüde kullanılmıştır.

Titiz rehberliği ile çalışmalarına yön veren ve kıymetli yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof.Dr. Muhan Bali'ye şükranlarımı sunmayı zevkli bir görev kabul ediyorum.Ayrıca çalışmalarım sırasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu'na ve Sayın Prof.Dr.Orhan Okay'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Erzurum, 15 Ağustos 1990

Dilaver DÜZGÜN

G İ R İ Ő

A.ZİYAEDDİN FAHRİ FİNDİKOĞLU HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞ- MALAR

Fındıkoğlu hakkında yapılan ilk çalışma, 1958 tarihini taşır.Amiran Kurtkan'ın hazırladığı "Fındıkoğlu Bibliyografyası 1918-1958" isimli çalışmada Fındıkoğlu'nun yayınları verilmiştir.2014 maddelik bir yayın listesini içeren ve 95 sayfadan oluşan bu kitapta Z.Fahri'nin eserleri drt blm halinde incelenmiőtir:

- I. 1918-1924 Talebelik Devresi,
- II. 1925-1929 Lise Muallimliği Devresi,
- III. 1930-1935 Avrupa Talebeliği Devresi,
- IV. 1936-1958 niversite Devresi,

Makalelerin yayınlandığı dergilerin önemlileri hakkında açıklayıcı bilgiler veren Amiran Kurtkan, kitabın sonuna "Biyografik Not" ve "Antroponimik Birkaç Not" baőtıklı ekler koymuştur.İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları arasında çıkan kitabın önsözünde Kurtkan, daha önce Murat Bayrakoğlu'nun, Fındıkoğlu bibliyografyasını denediğini, Cavit Orhan Tütengil'in de bu denemeye devam ettiğini belirterek "İőtē bu defa benim neőtettiđim bu bibliyografya, arkadaşlarımin attıkları adımları yeniden ele alan bir çalışma mahsulüdür." der ve şu dipnotu verir:

"Hazırladığım Fındıkoğlu Bibliyografyası'nın belli konularla ilgili kısmi iki öncüsü bulunduğunu burada kaydetmek yerinde olur.Bu kısmi çalışmalar şunlardır:1.Ziya Gökalp

Bibliyografyası (Dr.C.O.Tütengil'in yine İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünce 1949 senesinde neşredilen bu eserinde Z. F.nin konu ile alakalı eser ve yazılarına işaret edilmiştir.) 2.Rapor: İçtimaiyat Enstitüsünün XX. Yılı münasebetiyle aynı enstitü tarafından 1954 te neşredilen bu raporda Z. F.nin sosyoloji ve içtimai politika ile ilgili çalışmaları hakkında bazı notlar vardır."

1958 den Fındıkoğlu'nun ölümüne kadar geçen süre içinde onunla ilgili kitap hacminde bir yayın faaliyeti göremiyoruz.1976 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesince yayınlanan "1975 Yılı Sosyoloji Konferansları"nda Fındıkoğlu çeşitli yönleriyle incelenir.Kerim Yund'un "Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Folklor Yönü" başlıklı makalesinin yanı sıra, Cahit Tanyol, C.Orhan Tütengil, Mustafa E. Erkal, Mehmet Eröz, Amiran Kurtkan gibi araştırmacıların yazıları yer alır.

Yine 1976 yılında Atatürk Üniversitesi Yayınları arasında "Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu" isimli bir broşür çıkar.1975 yılında hazırlanan, ancak biryıl sonra yayınlanan bu broşürde Zeki Başar, Mehmet Kardeş, Orhan Türkdogan, Enver Konukçu, Fahrettin Kırzioğlu ve Mustafa Erkal'ın yazıları yer almaktadır.

1976 da gerçekleştirilen bir başka yayın faaliyeti de Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Fındıkoğlu özel sayısidir.Derginin Şubat 1976 da çıkan 319. sayısında Fındıkoğlu'nun hayatı, kişiliği, çalışmaları ve folklorcu yönü ile ilgili araştırmalar yayınlanmıştır.

1977 de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin hazırladığı "Fındıkoğlu Armaganı", bu yayın zincirine yeni bir halka olarak eklenir.

Amiran Kurtkan Bilgiseven'in 1987 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları arasında çıkan "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu" isimli kitabı, konuyu ilk kez derinlemesine inceleyen bir monografi niteliğindedir. Bu eserinde Bilgiseven, Ziyaeddin Fahri'nin hayatı ve kişiliği hakkında bilgi verdikten sonra bilimsel kişiliğini ve görüşlerini geniş bir incelemeye tabi tutar.(1)

Fındıkoğlu hakkında yapılan ilk akademik çalışma ise Nevin Güngör'e aittir. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora tezi olarak hazırlanan çalışma, "Fındıkoğlu'nun Kültür, Eğitim ve Dil Üzerindeki Görüş ve Önerileri" adını taşır. Bu çalışmada da Fındıkoğlu'nun Türk kültür hayatındaki yeri ve sosyolojiye yaptığı hizmetleri araştırılırken kültür, eğitim ve dil konusundaki görüşleri tartışılır.

Bunlardan başka, çok sayıda ansiklopedi, sözlük ve benzeri eserlerde "Fındıkoğlu" maddesine rastlamak mümkündür. Türk ve dünya sosyoloji aleminin bu büyük ismi hakkında

-
1. Bu çalışmada, "İlmi Şahsiyeti ve Görüşleri" başlığı altında şu konulara yer verilmiştir: Fert ve Cemiyet, Etos ve Kozmoz, Sosyo-Kültürel Yapı ve Büyük Adam, İlim ve Metod, Aydınlar ve Kültür, Sosyal Tabakalaşma ve Orta Sınıflar, Ahlak ve Hukuk, Yerleşme Şekilleri ve Müesseseler, Siyaset ve İktisat, Milliyetçilik ve Beynelmilelçilik.

yapılan çalışmalar gerçekten yetersizdir. Dileğimiz, çok yönlü bir bilim adamı olan Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun daha çok ve nitelikli araştırmalarla incelenmesi ve Türk tefekkür tarihindeki tartışılmaz yerinin yeni nesillere tanıtılmasıdır.

B. ZİYAEDDİN FAHİR FİNDİKOĞLU VE FOLKLOR

1924 te başlayan yayın hayatıyla Anadolu'yu ve Anadolu insanını araştıran, böylece Anadoluculuk akımı içindeki önemli yerini alan Fındıkoğlu, 1925 yılında Erzurum Lisesi felsefe ve sosyoloji öğretmenliğine atandıktan sonra folklor ve halk edebiyatı araştırmalarına ağırlık vermeye başlar. 1963 yılında Mehmet Kardeş'in "Meşhur Sazsairi Âşık Sümmani" adlı eserine yazdığı önsözde 1925 yılının kendisi için bir dönüm noktası olduğunu belirterek şöyle devam eder:

"O sene benim için gerçekten bereketli bir yıl olmuştu. Büyük vatan toprağı içinde onun bir parçası ve benim doğuş vatanım olan Erzurum'da ve Tortum'da, adeta kendimi buldum. Şimdiye, yani 1925 e kadar sanki çevresinden, kökünden kopmuş bir kuru dal, sanki usaresiz bir parça idim, o yıl sanki dal ve gövde, parça ve bütün birleşmişti..."

Bu şekilde halkla temas kurma imkânını bulan Ziyaeddin Fahri, ilk iş olarak yöresinin folklor ürünlerini araştırmaya ve incelemeye koyulur. Anadolu'nun ücra bir köşesinde dünyaya gelen, çocukluğunu ve gençliğini memleketin savaş ve göç yıllarında yaşayan bu Anadolu çocuğı, folklor de-

nen hazineyi farketmiştir.Zaten çocukluğundan beri bir folklor zevkine sahiptir.Onun yapacağı iş, özden gelen zevki bilimsel bir karaktere dönüştürmektir.Kendisi bu hususu şöyle açıklar:

"Folklor zevkini annemden aldım.Sık sık bana maniler yazdırır ve adeta (bunları oku da adam ol) demek isterdi. Sonraları Erzurum ve Tortum köylerinde dolaşırken bu zevkim arttı.Uzun bir fasıladan sonra garp sosyolojisiyle yakından temasım, şahsi zevki ilmi bir zevk haline soktu."(2)

Fındıkoğlu, önce "Erzurum Şairleri"ni hazırlar ve 1927 yılında yayınlar.Arkasından "Bayburtlu Zihni" ve "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber" gelir.Beraberce çalışmayı teklif ettiği arkadaşlarının çekingen, hatta ümitsiz tavırlarına rağmen inandığı davada direnir ve Halk Bilgisi Derneği'ni kurar.Avrupa'da gördüğü yüksek öğrenim ve arkasından hazırladığı doktora çalışması sırasında batıyı yakından tanıma imkânına kavuşur.Türkiye'ye dönüşünde diğer bilimsel çalışmalarının yanında, aynı inançla folklor çalışmalarına devam eder.1932 yılında Halk Bilgisi Derneği'nin kapanmasına çok üzülür.1946 da aynı derneğin yeniden kurucuları arasında yer alır.

Başta Halk Bilgisi Mecmuası olmak üzere çok sayıda dergi ve gazetede folklor ve halk edebiyatı ile ilgili araştırmalarını yayınlar.İktisadi folklor ve etnografya malzemesinin toplandığı "İktisat Müze ve Arşivi"ni kurar.1928 de "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber" adıyla neşrettiği ki-

2. Z.F.Fındıkoğlu, "Büyük Folklor Anketine Cveplar" , Türk Folklor Araştırmaları, 5(65), 1954, s. 1034.

tabı 1949 da "Folklor ve Etnografya Kılavuzu" olarak yeniden yayınlar.Hukuk ve İktisat Fakültelerindeki öğrencilerini folklorik araştırmalara yöneltir.İyi bir hukukçu ve iktisatçı olabilmek için ülke gerçeklerinin, dolayısıyla folklorumuzun bilinmesinin gerekliliğini vurgular.

Bir yandan çeşitli yabancı ülkelerde düzenlenen kongrelere katılarak yurt dışındaki gelişmeleri takip eden Fındıkoğlu, diğer taraftan sık sık çıktığı yurt içi gezilerinde folklor araştırmalarını büyük bir zevkle yürütür ve gelişen dünyaya ayak uydurabilmek için bilimsel anlamda folklor çalışmalarının hızlandırılmasını ister.Bunun ilk şartı olarak eleman yetiştirme ve kurumlaşmayı önerir.

Böylesine yoğun bir faaliyet içinde bulunmasına rağmen Fındıkoğlu'nun tek şanssızlığı, başlattığı hamleleri devam ettirecek partları ve elemanları bulamayışındır.Şayet onun istediği zemin hazırlansa ve elemanlar yetiştirilseydi Türk folkloru bugünkü konumundan çok daha ilerilerde olacaktı.

I. B Ö L Ü M

HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ÇEŞİTLİ YÖNLERİ

I. DOĞUMU, AİLESİ, ÇOCUKLUĞU

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun doğum yılı olarak kaynaklarımızda iki farklı tarih veriliyor: 1901 ve 1902. Bu bilgiler içinde en tatmin edici olanı, Cavit Orhan Tütengil'in "Fındıkoğlu Üzerine Notlar" başlıklı yazısında ortaya koyduklarıdır. Tütengil burada Fındıkoğlu'nun İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine vermek üzere 19.3.1938 tarihinde doldurarak imzaladığı bir fişteki bilgileri aktarmaktadır. Bu fişte doğum yılı 1317 (1901) olarak gösterilmektedir. Ayrıca aynı araştırmacı Fındıkoğlu'nun 21.4.1933 tarihini taşıyan nüfus hüviyet cüzdanı örneğini eklemiştir. Burada da doğum yılı olarak 1317 kaydını görüyoruz.(1)

Muhtemelen, rumi tarihin miladi tarihe çevrilmeside karşılaşılan ikilik, doğum tarihindeki ihtilafa sebep olmuştur. R.1317 tarihinin karşılığı M.1901/1902 dir.(2). Yani 1901 yılının son on ayı ile 1902 nin ilk iki ayını içine almaktadır. Fındıkoğlu'nun kendisinin "yaz aylarında dünyaya geldiğini" söylediğini aktaran Necip Çadırcı'nın (3) bu sözlerini de bilgilerimize eklersek Fındıkoğlu'nun doğum tarihinin 1901 yılı olduğu kesinleşmiş olacaktır.

-
1. Cavit Orhan Tütengil, "Fındıkoğlu Üzerine Notlar", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13-17.
 2. Faik Reşit Unat, Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara 1988.
 3. Z.F.Fındıkoğlu'nun akrabalarından olan Erzurum Lisesi Müdürü Necip Çadırcı ile yaptığımız görüşme, 2.5.1990 tarihinde gerçekleşmiştir.

Kaynaklarımızda Fındıkoğlu'nun doğum yerinin Erzurum'a bağlı Tortum ilçesi olduğu kaydedilmekte, fakat doğduğu köy hakkında farklı yerler gösterilmektedir. Bazı kaynaklarda Çamlıyamaç, bazılarında Dikyar olarak geçmektedir. Amiran Kurtkan Bilgiseven'in, Ziyaeddin Fahri'nin eşi Efser Fındıkoğlu'ndan naklettiğine göre "Fındıkoğlu'nun babası İstanbul'da görevli iken, annesi doğum yapmak üzere memleketine gitmiş, ebeveyninin ikamet ettiği Yusufeli'de doğum yapmıştır."(4). Ayrıca Fahrettin Kırzioğlu da Fındıkoğlu'nun Çamlıyamaç ve Akçakala köyünden olduğunu söylemektedir.(5). Fakat, gerek Mehmet Kardeş'in(6), gerekse Zeki Başar'ın(7) verdiği açıklayıcı bilgilere göre Fındıkoğlu'nun annesi Dikyar'lı, babası Çamlıyamaç'lıdır ve doğum olayı Çamlıyamaç'ta gerçekleşmiştir.

1988 yılında yapılan idari değişikliğe göre Çamlıyamaç Köyü, Erzurum'a bağlı Uzundere ilçesi sınırları içinde kalmaktadır.

Ziyaeddin Fahri'nin asıl adı Ahmet Halil'dir. Fındı-

-
4. Amiran Kurtkan Bilgiseven, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, İstanbul 1987, s. 5.
 5. Fahrettin Kırzioğlu, "Fındıkoğlu'nun Folklorcu Yetiştirme Yönü ve Folklorculara Yardımı (1902-1974)", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976, s. 56.
 6. Mehmet Kardeş ile 15.7.1989 günü yaptığımız görüşme.
 7. Zeki Başar, "Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1902-1974)", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976, s. 7.

koğulları ailesine mensuptur.Halil Fahri Bey'in oğludur.

Halil Fahri Bey'in 1860 yılında Tortum'da doğduğunu, çeşitli yerlerde kadılık yaptığını ve 1916 yılında öldüğünü(8) biliyoruz.Fakat hayatı hakkında ayrıntılı bilgilere sahip değiliz.Faruk Kadri Timurtaş'ın "dürüstlüğü ve dirayeti ile tanınmış bir kadı"olarak nitelendirdiği Halil Fahri Bey hakkında Amiran Kurtkan Bilgiseven şu bilgileri verir:

"Halil Fahri Bey'in gençlik yıllarında her köyden layık bulunan iki kişinin medrese tahsili yaptırılmak üzere İstanbul'a gönderilmesi mutad bir usuldür.Birçok erkek kardeşin bulunduğu baba ailesinden Ziyaeddin Fahri'nin babası ve amcası köyün yüksek tahsile layık gençleri olarak İstanbul'da medrese tahsili yapma imkânına kavuşmuşlar, sonra Erzurum'dan getirilen munasip iki hanımla evlendirilmişlerdir"(9).

Fındıkoğlu'nun daha sonra yazdığı yazılardan, babasının bir süre Bayburt'ta ve Hasankale'de kadılık yaptığını öğreniyoruz.

Ziyaeddin Fahri'nin annesi Fatma Zehra Hanım 1865 yı-

8. A.K.Bilgiseven'in belirttiğine göre "Ziyaeddin Fahri on dört yaşında iken babası, annesi, on dokuz yaşındaki ağabeyi Şehabettin, ablası, ablasının iki çocuğu ve eniştesinin neferinden oluşan bir grup halinde iki buçuk ay süreyle oradan oraya göç etmek zorunda kalmışlardır.Bu göç esnasında ablasının iki çocuğu evvela gözleri kör olup daha sonra ölmüşler, nefer delirip dağlara kaçmış, babası tifoya yakalanarak ölmüştür.Ziyaeddin Fahri bizzat kendisi de tifoya yakalanmış ve ateşler içinde yatar vaziyetteyken babasının ölüm olayının dahi idrakine varamamıştır." (Bilgiseven, a.g.e., s. 5-6)

9. a.g.e., s. 5.

linda Tortum'da doğmuş, İkinci Dünya Savaşı sırasında Arnavutluk ve Mısır üzerinden gittiği Hicaz'da ölmüştür. Hüseyin Avni Göktürk, 1923 lerde Fındıkoğlu ile tanıştığını, o yıllarda Fındıkoğlu'nun Fatih'te kendi eliyle yaptığı küçük evinde annesiyle birlikte kaldığını belirterek Fatma Zehra Hanım'ın dindar bir kadın olduğunu kaydeder ve şunları ekler: "Bana daima "evni (Avni) bey, oğul ehmede (Ahmet'e) söyle de namaz kılsın" diyerek Ziya Fahri'nin namaz kılmadığından şikâyet ederdi. Zira Ziya Fahri Fındıkoğlu'nun asıl adı Ahmet Halil idi." (10)

Mehmet Eröz de Fındıkoğlu'nun baba ve annesine şöyle tanıtır: "Kadılığı esnasında ahlakı, dürüstlüğü ve dirayeti ile kendisini şakilere bile sevdirep saydıran bir hakim baba ile Hz. Peygamber'in türbesi yakınında yatmak arzusunu taşıyıp bu arzuya kavuşan, dini inancı çok yüksek bir ana." (11).

Babasının memuriyeti ve Doğu Anadolu'nun o yıllarda savaş ve göç olaylarını yaşaması nedeniyle Ziyaeddin Fahri'nin çocukluğu sürekli yer değiştirmeler içinde geçmiştir. (12).

-
10. Hüseyin Avni Göktürk, "Profesör Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu Anarken", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, s. 17.
 11. Mehmet Eröz, "Prof. Fındıkoğlu'nun Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, s. 110.
 12. Konumuz dışında olmakla birlikte Z. Fahri Fındıkoğlu ile A. Hamdi Tanpınar'ın çocukluk ve gençlik yılları arasında şaşılacak benzerlikler bulunduğunu da hatırlatalım. (Geniş bilgi için bk. 1. A. H. Tanpınar, Beş Şehir, 2. Edebiyatçılarımız Konuşuyor, Varlık Yayınları, İstanbul 1976, s. 42-55)

Bu sebeple çocukluk yılları hakkında fazla bilgimiz yoktur. Kendisi, 1962 yılında yaptığı bir Tortum gezisi sırasında çocukluk yıllarıyla ilgili hislerini şöyle dile getirir:

"Bu seyahatimde Denizbaşı'ndan Çamlıyamaç'a yaya çıktım.Eskiden de yaya veya biraz atla biraz yaya çıktığımı hatırlıyorum.Babam da medrese tahsiline başlamadan evvel bu yolları kim bilir ne kadar tırmanmıştır.Kendimi hatırlıyamadığım senelerde de terkide, heybede ve arkada bu tepelere çıkmış ve inmiş olmalıyım."(13)

II. ÖĞRENİMİ

Fındıkoğlu, babasının memuriyeti nedeniyle ilk öğrenimini Erzincan ve Hakkâri'de yapmış, Malatya İdadisi'nden sonra Kayseri Sultanisi'nde başladığı öğrenime İstanbul Gelenbevi Sultanisi'nde devam etmiştir.Amcasının Fatih'teki evine yerleşerek öğrenimini sürdürmeye çalıştığı sırada, Gelenbevi Lisesi'nin 10. sınıfında okumakta iken daha büyük yaştaki sınıf arkadaşlarının askere alınması dolayısıyla sınıf mevcudu olarak kendisi gibi yaşı küçük olan iki arkadaşı ile birlikte Ziyaeddin Fahri kalmıştır.Okul idaresi üç çocuk için sınıfın eğitim faaliyetine devam edemeyeceği gerekçesiyle sınıfı kapatır.O sırada Ziyaeddin Bey, Posta-Telgraf Mektebi'nin sınavla öğrenci aldığını öğrenir.Vilayetler için posta müdürü yetiştiren bu okulun imtihanına girer ve kazanır.Bu teşebbüsünü amcasından gizli olarak yaptığı için imtihanı kazanıp

13. Z.F.Fındıkoğlu, "Tortum Seyahatnamesi ve Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 241, Mart 1963, s. 20.

ta okulun verdiği erzakı ve maaşını getirip amcasına teslim ettiği zaman bu olay, amcası için tam bir sürpriz olmuştur. (14).

1922 yılında Posta-Telgraf Mektebi'ni bitiren Ziyaeddin Fahri, aynı yıl Galatasaray Postahanesi'nde görev almış ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde felsefe öğrenimine başlamıştır. Geceleri postahane de çalışıp gündüzleri fakülteye devam ederek buradan 1924 yılında mezun olmuştur. (Diploma tarihi: 23 Eylül 1340/1924).

III. BULUNDUĞU GÖREVLER VE AKADEMİK KARIYERDEKİ İLERLEMELERİ

Ziyaeddin Fahri, Edebiyat Fakültesini bitirdiği sıralarda PTT deki görevine kısa bir süre ara vermiş, 8 Aralık 1340/1924 te Erzurum Lisesinde felsefe öğretmenliğine başlamıştır. Bir süre aynı okulda Fransızca öğretmenliği de yapan Fındıkoğlu, 1925 Ekiminde Sivas Lisesi felsefe ve sosyoloji öğretmenliğine atanmış(15), Eylül 1926 dan sonra

-
14. Amiran Kurtkan Bilgiseven, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, İstanbul 1987, s. 7.
 15. Fındıkoğlu, 1959 yılında yayınlanan bir yazısında tarihçi Memduh Turgut'tan bahsederken "Erzurum Lisesinde o ders senesinin sonuna doğru vukua gelen bir hareket dolayısıyla Erzurum'dan uzaklaştırıldığımız zaman ben Sivas'a, o da Bursa'ya gittik" diyor. Bu konuyla ilgili dipnotta ise şu kaydı koymuştur: "Bu hadise hakkında müşahede ve vesikalara müstenit notların neşri faydalı olur. Bu nevi neşriyatı eski Erzurum Lisesinin talebe hareketlerine de teşmil etmek lazımdır." (Fındıkoğlu, Tarihçi Koyunoğlu Memduh ve Eseri" , Tarih Yolunda Erzurum, 1(3), Temmuz 1959, s. 9)

da Ankara Erkek Lisesi ve Ankara Kız Lisesinde felsefe, sosyoloji ve edebiyat öğretmenliği yapmış, bu görevini 1929 yılı sonuna kadar sürdürmüştür.

1930 yılı başında doktora yaptırmak üzere yurt dışına gönderilecek bir öğrencinin seçimi için açılan sınavda başarılı olarak Strasbourg Üniversitesi'ne gönderilmiştir. Seviye tesbit sınavına Ziyaeddin Fahri, bir arkadaşıyla birlikte girmiştir. Avrupa'ya tek kişinin gönderilmesi planlandığı halde adayların ikisinin de seviyeleri çok üstün görülerek her ikisi de Avrupa'ya gönderilmiştir. Türkiye'deki lisans öğrenimi geçersiz sayıldığı için Strasbourg Üniversitesi'nde ikinci felsefe lisansına başlayan Fındıkoğlu, 1933 yılında mezun olmuş ve 23 Ekim 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İktisaiyat ve Ahlak Doçentliği görevine başlamıştır.(16). Bu göreve kısa bir süre devam ettikten sonra tekrar Strasbourg'a dönerek hazırlamakta olduğu doktora tezini 1935 te tamamlamış, 1936 da doktor ünvanı ile İstanbul Üniversitesi'ndeki doçentlik görevine dönmüştür. (Strasbourg'da devlet doktorası olarak yaptığı çalışma, 1935 ve 1936 yıllarında Paris'te yayınlanmıştır: Essai Sur La Trasformation Du Code Familial En Turkie; Ziya Gökalp, Sa Vie et Sa Sociologie)

-
16. Özel dosyasındaki el yazısı ile doldurulmuş bir belgenin de gösterdiği gibi, 30 Ekim 1933 tarihi, Fındıkoğlu'nun hem üniversiteye intisap, hem de doçentliğe tayin tarihidir. Aynı belgede yer alan "Doçentlik İmtihanını verdiği tarih-18.2.1938" ise, sonradan girilen doçentlikle ilgili işlemlerin bir aşaması olmaktadır. Kendisinin de belirttiği gibi, doçentliğe tayin ile doçentlik imtihanı arasındaki 5 yıl esnasında doktora tezini 1935 yılında vermiştir. (C.O. Tütengil, "Fındıkoğlu Üzerine Notlar", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, s. 19)

1937 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji, Sosyal Siyaset ve Komün Bilgisi Doçentliğine atanan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, bu görevini sürdürürken bir yandan G.Kessler'in yanında tercüme işleriyle uğraşmış, bir yandan da doçentlik görevinin gereklerini yerine getirmiştir. 1941 yılında profesör olmuş, 1944 te İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji ve Sosyal Siyaset Kürsüsüne geçmiş, 1958 de ordinaryüslüğe yükseltilmiştir. (17). 6 Haziran 1973 tarihinde emekli oluncaya kadar bulunduğu fakültede kürsü başkanlığını sürdürmüştür.

Yukarıda sıraladığımız yoğun akademik çalışmaların yanında Fındıkoğlu, şu resmi görevlerde de bulunmuştur:

Boğaziçi Lisesi Felsefe Öğretmenliği (1937-1946),
Edebiyat ve Hukuk Fakültelerinde Öğretim Üyeliği,
Yüksek Öğretmen Okulu Gece Dersleri Hocalığı (1940-1945)

-
17. Ordinaryüslüğe yükseltilme işlemi, İstatistik Enstitüsü Müdürü Ö.C.Sarc'ın 1.4.1957 tarihli Dekanlığa müracaat yazısıyla başlamıştır: "Profesör Z.F.Fındıkoğlu en kıdemli profesörümüzdür ve profesörlüğü sırasındaki faaliyeti gerek tedrisat, gerek neşriyat sahasında pek verimli olmuştur. Kendisini Kürsüsünde açık bulunan ordinaryüslüğe namzet gösterdiğimi saygılarımla arz ederim." Bu müracaat yazısı üzerine İktisat Fakültesi Profesörler Kurulunun 12 Mayıs 1958 tarihinde yaptığı bir toplantıda bir komisyona seçilen üyeler şunlardır: H.V.Velidedeoğlu, B.Darkot, H.Z.Ülken, Ö.C.Sarc ve Ö.L.Barkan. Komisyonca hazırlanan raporun oylandığı 16 Haziran 1958 tarihli ikinci toplantıda oyların dağılımı şöyle olmuştur: 6 müsbet, 2 müstenkif, 2 red. Böylece ordinaryüs profesörlüğe yükseltilen Fındıkoğlu'ya ilişkin karar, 19 Ağustos 1958 tarihli yazıyla "tensip" edilmiştir. Kararnamenin altında C.Bayar, A.Menderes ve C.Yardımcı'nın imzaları vardır. (C.O.Tütengil, "Fındıkoğlu Üzerine Notlar" 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, s.20)

İktisat Fakültesi Dekanlığı (1947-1949),
İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü Müdürlüğü,
Gazetecilik Enstitüsü Müdürlüğü,
Maden Kredi Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği ve Yönetim Kurulu Başkanlığı (1960),
İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Asıl Üyeliği (1972).

IV. AİLE ÇEVRESİ, EŞİ, ÇOCUKLARI

Fındıkoğlu'nun eşi Efser Hanım 1913 yılında İzmir'de doğmuştur. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunudur. Okumayı, öğrenmeyi seven bir insandır. Efser Hanım'ın ailesi hakkında A. Kurtkan Bilgiseven şunları söylemektedir:

"Şahsiyetini karakterlendiren ikinci önemli faktör, entellektüel bir aileden gelmesidir. "Netayicül Vukuat" yazarı Mansurizade Mustafa Paşa'dan gelen soy kütüğünde birçok ilim adamı vardır. Büyük babası fıkıh müderrisidir. Amcası Mecdut Mansuroğlu Edebiyat Fakültesi hocalarındandır. (...) Dul kalan annesiyle birlikte büyük babasının evine yerleşip orada yetişen Efser Hanımefendi'nin büyük babası ilmi çalışmalara o kadar düşkün bir zattır ki yatak içinde kitaplar yazarken, dalgınlığından cibinliği tutuşturur. Büyük baba, bindebir evin meseleleriyle ilgilenir, on dört odalı evde patriyarkal bir aile düzeninin olmasına rağmen evi hep kadınlar idare eder. İttihat ve Terakki mensuplarından olan büyük babanın başlıca zevki, entellektüel bir hayat yaşamaktır. Ailede erkekler okur, kadınlar evi idare ederler."

Böyle bir aile çevresinde yetişen Efser Hanım, bilim-

sel çalışmadan başka birşey düşünmeyen eşi Ziyaeddin Fahri'-ye daima yardımcı olmuş, ona rahat bir çalışma ortamı hazırlamıştır.Evin çeşitli problemleriyle yakından ilgilenmiştir.

Fındıkoğlu'nun evinde zaman zaman bilim ve sanat konularında önemli kişilerle sohbet edilir, bazen bu, saatlerce sürerdi.Eve her sosyal tabakaya mensup misafirler gelirdi.

(18).Özellikle fakir misafirler için Ziyaeddin Fahri, hangi saatte olursa olsun mutlaka yemek çıkarılmasını ister, yemek saati olmadığı hatırlatıldığında da "fıkaranın her zaman karnı açtır" derdi.(19).

Fındıkoğlu'nun iki oğlu ve bir kızı olmuştur.İsimleri ve doğum tarihleri şöyledir: Emin (1940), Pınar (1942), Ali Halil (1949).

V. HASTALIGI VE ÖLÜMÜ

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, ilk ciddi rahatsızlığını 16 Aralık 1971 günü yaşadı.Aşırı yorgunluk nedeniyle geçirdiği kriz sonucu bilimsel çalışmalarına ara vermek zorunda kaldı.1974 yılının 15-16 Kasım gecesi vefat eden Fındıkoğlu, 18 Kasım Pazartesi günü kalabalık bir topluluğun iştirakiyle Beyazıt Camiinde kılınan namazdan sonra Edirnekapi Şehit-

18. Avrupalı bir profesörle Erzurum'dan sekiz çocuğuyla be-

raber gelen bir köylüyü aynı odada konuk etmesine ve her iki misafire aynı ilgiyi göstermesine bizzat şahit olduğunu belirten Prof.Dr.Enver Konukçu, hocanın bu tavrı karşısında Avrupalı profesörün hayretini gizleyemediğini ifade etmektedir.(16 Nisan 1990 günü yaptığımız görüşme.)

19. A.K.Bilgiseven, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, İstanbul 1987, s. 14.

liğine defnedildi.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin Fındıkoğlu özel sayısında onun vefatıyla ilgili şu açıklamaya yer verilmiştir:

"GEÇEN YIL YAPILAN FINDIKOĞLU'NU ANMA TOPLANTISI

Türkiye Muallimler Birliği, 16.11.1974 Cumartesi günü vefat eden ve birliğin kurucularından olan Ord.Prof.Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu anmak üzere 21.12.1974 Cumartesi günü bir anma toplantısı tertip etmiştir. Türkiye Muallimler Birliği salonunda yapılan bu toplantıda merhum değerli hocamızın arkadaşları ve öğrencileri konuşmuştur.

Birlik Başkanı Prof.Dr.Faruk Kadri Timurtaş toplantıyı saat 15.00 de açmış, Fındıkoğlu'nun kişiliği üzerinde durmuştur. Daha sonra Prof.Dr.Orhan Tuna, Prof.Dr.Amiran Kurtkan, Doç.Dr.Mehmet Eröz, Ali Rıza Korap, ve Akif Güner söz almışlar, Fındıkoğlu'nun çeşitli yönlerini ve hatıralarını anlatmışlardır.

Toplantı sonunda Türk Halk Bilgisi (Folklor) Derneği Başkanı İhsan Hınçer söz alarak Fındıkoğlu'nun 1927 den ölüm gününe kadar Türk Folkloruna yaptığı hizmetleri dile getirmiştir.

Fındıkoğlu'nun ebediyete intikal edişinin 52. günü 9 Ocak 1975 te ailesi tarafından Fatih Caminde bir mevlit okutulmuş, ailesi ile arkadaşları, öğrenciler ve büyük bir topluluk katılmıştır. T.F.A." (20).

VI. KİŞİLİĞİ VE BİLİM ANLAYIŞI

Çok yönlü bir bilim adamı olan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun kişiliğini tesbit etmek fevkalade güçtür.Çünkü onu bilimsel çalışmalarından, kurduğu ve yürümesine yardımcı olduğu teşkilatların faaliyetlerinden, öğrencilerinden ve kitaplarından ayrı düşünmek mümkün değildir.Bu sebeple onun bilimsel kişiliğini ve bilim anlayışını da bu başlık altında vermeye çalışacağız.

O, her şeyden önce mütevazı bir insandır.Kendini hiç bir zaman ön plana çıkarmaz.Pek çok eserin sahibi, birçok meselede vukuf sahibi olmasına rağmen kendisinden söz ettirmek istemez.Birinci derecede önemli saydığı ülke kalkınması ve sağlıklı bir bilim anlayışının yerleşmesi için sarfettiği çabaları çoğu kez bir yayın organında yahut bir dernekte değerlendirerek topluma mal etmeye çalışmıştır.Bunu, kurduğu derneklerde görev almadan veya alt kademede görev alarak teşkilatı yönlendiren, başka kişi ve kurumların da katkısıyla faaliyetlerini ortaya koyan tavrında açık olarak görmekteyiz.Kendini ön planda takdim etmeme davranışının bir tezahürü de müstear isimler konusunda ortaya çıkmaktadır.Çok sayıda müstear isim kullanmış, bazen imzasız yazılar yayınlamıştır.O, kendini topluma adamıştır.

Karşısındaki kişi kim olursa olsun fikirlerine saygı gösterir, güler yüzle ve hoşgörülle yaklaşırdı.Özellikle öğrencilerine bir baba şefkatiyle yaklaşır, onlara kötü söz söylemez, anlayışla karşılardı.Kimsenin kalbini kırmak istemezdi.Öğrencisine değer veren, bildiği her şeyi başkalarına

sitede bir temsilcisi ve ve hatta bir tepkisiydi."(22)

Fındıkoğlu çok yönlü bir bilim adamıdır. Asıl alanı sosyoloji olmasına rağmen hukuk, tarih, edebiyat tarihi, folklor ve sosyal bilimlerin diğer bütün alanlarıyla ilgilenmiş, araştırmalar yapmış, teşkilat çalışmalarının yanı sıra kitap, broşür ve makaleler yayınlamıştır. Onomastik ve dil bilimiyle, kooperatifçilikle, basınla ilgili çalışmaları ve görüşleri ayrı birer inceleme konusu olabilecek niteliktedir.

Sosyal realiteye "bütüncü" bir tavırla yaklaşmış, toplumsal sorunları bütün boyutlarıyla inceleyerek olayları topyekun kavramaya çalışmıştır. Bilimsel çalışmalarında bazen tümden gelim, bazen de tüme varım metodunu kullanmış, fakat hepsinde meseleyi geniş bir çerçevede incelemiştir. A. Kurtkan'ın ifadesiyle "o, bütün bir cemiyeti bugünü ve tarihi ile kendi zekâsının projektörü altında tarayabilen, cemiyet denilen derin ve geniş sahaya adeta büyük bir alandaki kuyulara girer gibi derinlemesine girebilen nadir zekâlardan biridir."(23).

Z. Fahri Fındıkoğlu, sağlam bir bilimsel kişiliğe sahipti. Çok köklü bir bilim anlayışı vardı. Ona göre ilim her şeyden önce bir sabır işidir. Aceleyle ortaya konulan çalışmaların bilimsellikten uzak olduğunu bildirerek bu düşüncesini "hayata bilvasıta müessir olan ilmin en çok nefret et-

22. a.g.y.

23. Amiran Kurtkan, "Hocamızın Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, s. 32.

öğretmek isteyen faziletli bir hoca, hasislik ve mesleki kıskançlık bilmeyen bir bilim adamı idi.

Her yaşta ve her türlü insanla rahatça konuşabilen, babacan tavırlı bir kişi idi.Kendinden yardım isteyen herkesin problemiyle ilgilenirdi.Gösteriştten uzak bir hayat yaşardı.Çok sade, bol ve rahat giyinirdi.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, kendisini ülke kalkınmasına, Anadolu'nun ve Anadolu insanının problemlerine, bunların da üstünde bilime adamıştı.Çok çalışkan bir bilim adamı idi.Doğup büyüdüğü topraklardan kopmayan, ömrünün sonuna kadar bu memleketin sıkıntılarıyla kafasını yoran Fındıkoğlu'nun bu özelliğini Cahit Tanyol şöyle ifade eder:"O, toplum sorunlarıyla uğraşan bir bilgin olmaktan çok, toplumcu bir insandı.Toplumcu kavramını burada toplum sorunlarına pratik bir katkı anlamında kullanıyorum.Yanlışığa neden olmaması için ona cemiyetçi demek daha doğru olur."(21).

Fındıkoğlu, aile çevresinden ve kendi toplumundan aldığı milli ruh ile batı ilmini bir terkip halinde kişiliğinde toplamıştı.Düşüncesi, tavırları ve davranışları ile hep bu imajı ortaya koyardı.Cahit Tanyol bu konuda da şunları söyler: "Fındıkoğlu, kökeni Anadolu'ya bağlı aydınların prototipiydi.Davranışında, yürüyüşünde bir çeşit Anadolu aydını çelebiliği hissedilirdi.Ne batı karşısında ezik, ne de doğu içinde tutsaktı.O, Anadolu aydınınının alafrangalaşmış üniver-

21. Cahit Tanyol,"Hocamız Fındıkoğlu", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, s. 11-12.

tiği isti'cal, şarlatanlık; en ziyade sevdiği de sabır, samimiyet, tevazudur."(24) sözleriyle açıklar.Önüne gelen herhangi bir konuda ciddi araştırma yapmadan yayın faaliyetine girişenleri şiddetle kınayan Fındıkoğlu, "her çi bad abad eser neşretme" nin "ilme karşı bir ihanetten başka bir şey olmadığını"(25) belirtir.

Fındıkoğlu, objektifliği bilimsel çalışmanın ilk ve vazgeçilmez kuralı kabul eder.Ona göre "müdekkik, kendi hislerini, ihtiraslarını ve mefkûrevi düşüncelerini karıştırmadan, mümkün mertebe bitaraf bir müşahit sıfatıyla" incelemelerini sürdürmelidir.(26).

Fındıkoğlu, hayatı boyunca politikanın ve bürokratlaşma eğiliminin tamamen dışında kalmıştır."Politikanın, hem de günlük politikanın girdiği yerde hayır kalmaz"(27) sözleriyle belirlediği tavrını ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür.Onu yakından tanıyan Cavit Orhan Tütengil, "Seçim öncelerinde Fındıkoğlu, milletvekilliği ya da senatörlük konularında Erzurum kentinin yetkili organlarından adaylık önerileri alırdı. Bu amaçla kendisini ziyaret eden heyetler de olmuştur.Üniversitedeki çalışmalarını her şeyin üstünde tutan Fındıkoğlu,

24. Ziyaeddin Fahri, "Tarihçe-i Erzurum", Anadolu Mecmuası, 1(12), Aralık 1924, Ocak-Şubat 1925, s. 11.

25. a.g.y.

26. Ziyaeddin Fahri, "Yunus Emre-II", Meslek, 1(27), 16 Haziran 1925, s. 11.

27. Ahmet Halil(Z.F.Fındıkoğlu), "Orman Edebiyatı", İş, 15 (101), 1 Ocak 1950, 17.

bu içtenlik dolu önerileri nezaketle reddetmesini bilmıştır. Onun için sadece parlamenter olmak değil, bakan olmak bile işten değildi."(28) diyerek onun politikanın ne kadar uzağında olduğunu dikkatlere sunar.

Genellikle ilim adamlarının yaşları ilerledikçe aynı zamanda yüksek bir statü ve mertebenin sahibi olduklarını ve yetkileri genişledikçe brokratlaşarak bilimsel faaliyeti kısmen bırakmak zorunda kaldıklarına işaret eden Amiran Kurtkan, Fındıkoğlu'nun bu bürokratlaşmadan uzak kaldığını, kürsü başkanı olarak kaldığı süre içinde de idari ve ilmi faaliyetlerinden ikincisine ağırlık verdiğini belirtir.(29).

Yaşar Sökmensüer, Fındıkoğlu'nu değerlendirirken "birçok konuda çalışma yapan Fındıkoğlu'nun çalışmalarına baktığında, genellikle aktarmacı, derlemeci bir düzenlemenin egemen olduğunu" söylemekte, "bu niteliği bir eleştiri konusu olabileceği gibi, katkı boyutunda ele alınabilecek bir özelliiktir" demektedir.Sökmensüer, bu görüşünü doğrulamak için Fındıkoğlu'nun üç ciltten oluşan "İçtimaiyat" adlı çalışmasını örnek göstermektedir.(30).

Ziyaeddin Fahri'nin folklor cephesine baktığımızda Sökmensüer'in değerlendirmesinin bu alanda geçerli olmadığı-

-
28. Cavit Orhan Tütengil, "Fındıkoğlu Üzerine Notlar", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, s. 27
 29. Amiran Kurtkan, "Hocamızın Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, s. 28.
 30. Yaşar Sökmensüer, "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", Türk Toplum Bilimcileri, İstanbul 1988, s.143.

nı görmekteyiz.Folklor araştırmalarında çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklardan bol miktarda aktarma ve derleme yapmış, ama bunu yeterli bulmamıştır.Fındıkoğlu bunlara ek olarak mutlaka bir yorum ister.O, bunu "terkip" terimiyle ifade eder ve her çalışmanın sonunda bir terkibe, yani ortaya konulan malzeme yığınınından hareketle sağlıklı bilimsel sonuçlar çıkarmak ister.Mesela, Erzurum şairlerinde, "Terkibi Mütalaalar" başlığı altında Fındıkoğlu, "Zihnimizin terkip ihtiyacı elinde esiriz.Toplanan dağınık malumattan bir netice, bir hülasa çıkarmak lazımdır."(31) diyerek bu tavrını açıkça belirtir.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu bilimsel çalışmalarda "gözlem"e büyük önem verir."İlim, müşahedeci ve hadisecidir, müşahede ve hadisenin tekzip ettiği bir düşünce ise olsa olsa felsefi ve metafizik bir kıymet taşır"(32) sözleri, bu konudaki düşüncelerini ortaya koymaktadır.

İyi bir bilim adamı olduğu kadar verimli bir hoca da olan Ziyaeddin Fahri'nin bu yönünü Süleyman Arısoy şöyle anlatır:

"Ateşli, çok güzel konuşan, çok yönlü, daima yeni fikirlerle, görüşlere değer veren kudretli bir hatipti.Hitabeti kendine özgü, hafızalardan silinmeyen jestleri, örnekleri ve davranışları ile sosyoloji ve sosyal ilimler onun anlatışın-

31. Ziyaeddin Fahri, Erzurum şairleri, İstanbul 1927, s.116.

32. Z.F.Fındıkoğlu, "Folklor ve Sosyoloji", Türk Folklor Araştırmaları, 7(83), Haziran 1956, s. 1313.

da, ağzında ve dilinde ilmi mytholoji gibi canlı, şekilli olarak ortaya konurdu.

Derslerini kimse kaçırmaz ve can kulağı ile dinlerdik.Bize hiç zor gelmez, tümümüz başarı gösterirdik.Çünkü onun dersi hepimizin sevdiği, önemseddiği ve bellediği derslerin başında gelirdi.Tüm hocalarımızın içinde o bize daha yakın, sıcak, alçak gönüllü, sanki bir öncü halk adamı idi.

Kalın gözlükleri arkasındaki gözleri açık, çok hareketli ve majik unsuru taşıyan etkileyici nitelikte idi.Bunlarla hepimizi ayrı ayrı takip eder, fikirlerinin, bilgilerinin öğrencilerine gidişini, etkisini kontrol ederdi."(33).

VII. ANADOLUCULUK VE MİLLİ KALKINMA

1924 yılında Mehmet Halit'in yayınladığı Anadolu Mecmuasına her bakımdan destek vererek Anadoluçuluk(34) akımı içindeki yerini alan Ziyaeddin Fahri, hayatı boyunca Anadolu'nun problemleriyle yakından ilgilenmiş, bu problemlerin çözümü için çeşitli öneriler ortaya koymuştur.

Fındıkoğlu, Anadolu'nun sorunlarının iki başlık ha-

33. Süleyman Arısoy, "Gökalpçi Değer: Ord.Prof.Dr.Fındıkoğlu", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, s. 7571.

34. I.Dünya savaşının son yıllarında mevcut ideolojilere tepki olarak doğan ve Anadolu'yu esas alan fikir akımı. Bu akım ile Anadolu'nun tarihi, coğrafyası, edebiyatı ve diğer bütün yönleriyle araştırılıp tanıtılması ve 1071 Malazgirt Savaşından sonra Anadolu'da meydana gelen medeniyete sahip çıkılması amaçlandı.1924 te çıkan ve 12 sayı devam eden Anadolu Mecmuası ile daha sonra Hareket dergisinde işlenen bu fikrin temsilcileri arasında Hilmi Ziya Ülken, Mukrimin Halil Yınanç, Mehmet Halit Bayrı, Remzi Oguz Arık ve Nurettin Topçu'yu sayabiliriz.

linde incelenmesini ister:1.Maddiyat, 2.Maneviyat.Bu temel yaklaşımla giriştiği araştırma işinde vatansever bir insan, sonra da objektif bir bilim adamı olarak görüyoruz.Türk insanının mutluluğu ve Türk milletinin yükselmesi, onun en büyük idealidir.Bu ideal uğrunda sürekli kafa yormuş, dernek ve teşkilat çalışmalarıyla, yayın faaliyetleriyle, idarecilerle yaptığı kişisel görüşmelerle itici güç görevini üstlenmiştir.

Sık sık yaptığı yurt gezilerinde Anadolu'yu adım adım dolaşmış, gittiği her yerde çeşitli gözlem ve incelemelerde bulunarak bu konudaki yorumlarını derhal bir yayın organında yayınlamıştır.Anadolu insanının ızdırabı, onun da ızdırabı olmuştur.Bölge araştırmalarıyla ilgili yazıları bu duygularla doludur.Bir Gümüşhane-Bayburt gezisinin ardından yazdığı yazıda şunları söyler:

"Hülasa Gümüşhane'de her manzara, size Anadolu'nun mahrumiyet ve fecaatlerini tasvir eder.Kafanız endişeli düşüncelerle, kalbiniz memleketin hüsrân ve hırmanına ait duygularla dolar, dolar ve sonra taşar.Bu taşkınlık içinde benliğinizin kaybolduğunu, boğulduğunu görürsünüz ve kendi kendinize dersiniz ki: acaba bu zavallı yurdun yüzü ne vakit gülecek, bu halk ne vakit mesrur olacaktır.Ufuklara bakarsınız: tahayyül ettiğiniz feci bir timsal size şu satırları terennüm ediyor:

Bu mülkün halkını söylet sana feryat lazımsa

Bu halkın mülkünü seyret harab-abad lazımsa."(35).

Yukarıdaki satırlar, düşünen ve halkının ıztıraplarıyla dolup taştan bir aydının ifadeleridir. Fındıkoğlu yazıyı şöyle bitirir: "Hülasa Gümüşhane'den ayrılırken müfekkiremin memleket idaresine ait ezici düşüncelerle dolu olduğunu hissediyor ve bu yükün altında eziliyorum." (36).

Anadolu halkını "içinden hayat ve medeniyet mefkûresiyle kaynayan, hakiki milli hakimiyeti kalp ile duyan bir ocak" şeklinde tanımlayarak kendini Anadolu'ya adayan Fındıkoğlu, bu coğrafya parçasının ve Türk milletinin yükselmesi için "milli ve mahalli" bir çözüm şekli önerir. Memleket kalkınmasında yurdumuzun iktisadi realitesinin bilinmesi, bunun için de bölge araştırmalarının yoğunlaştırılmasının gerekliliğine inanır. 1939 da yayınlanan bir yazısında o günkü halkevlerinin bu görevi yerine getirmesini ister. Halkevi elemanlarının birbirine yakın birkaç köyü içine alan monografiler hazırlanmasını, bunların dosyalara konulmasını lüzumlu görerek bunun faydalarını şöyle izah eder:

"Memleketin orta veya yüksek ilim müesseselerinde iktisat veya içtimaiyat tedris eden, içtimai ilimleri okutan veya okuyan uzuvlar, nazariyeleri değilse bile, misalleri Almanya'nın Ren mıntıkasından, Fransa'nın Sen havalisinden ...ila getirmeyeceklerdir. İktisat okuyan veya okutan kimse, kendisine ekmek ve para temin eden memleketin iktisadi realitesine karşı alaka duymaya başlayacak, folklorik malzeme

35. A.H. (Z.F. Fındıkoğlu), "Gümüşhane'de Hayat ve Maarif", İstiklâl Gazetesi, 1.3.1925.

36. a.g.y.

yerli alimler tarafından işlenecektir."(37).

Bu görüşlerini açıklamak için Muş ilini örnek olarak ele alır ve yorumunu şöyle sürdürür:

"Faraziyemize misal teşkil eden Muş vilayetine herhangi bir gün yeni gelen vali veya herhangi bir büyük memur, a- it olduğu sahada idari ve ameli işleri dolayısıyla hemen muhtaç olduğu malumatı, şehrin Halkevi kütüphanesinde basılmış veya basılmamış olarak bulunan monografik dosyadan edinecek, ona göre kendisinden sonra devam edecek "hayırlı bir iş" yapmak istiyorsa, bu "iş"e fanteziden, gelişi güzelden değil, "düşünce" ve "bilgi" yolu ile gidecektir.

İşin dahası var: memleket realitesini bildiren bu "parça-monografi"lerin bir gün "bütün-monografi" halinde toplandığını, erkânı harp haritalarına benzer bir iktisadi ve içtimai Anadolu haritasının vücuda getirildiğini tasavvur edelim: O zaman devlet merkezinde, yeşil masa başında oturan herhangi bir devlet adamı, bilhassa vazı-ı kanun, artık Avrupa'yı tercüme ve nakil oyununa nihayet verecek, kanundan muhayyel bir realite tasarlamak yerine realiteden sağlam bir kanun çıkarmak işini başaracaktır."(38).

Böylece, monografi usulüyle Anadolu'yu tarama işini kalkınma programlarının ilk aşaması sayan Fındıkoğlu, sağlıklı bir ekonomik düzenin yerleşmesi için de çok tutarlı görüşlere sahiptir.Bu konuda Mehmet Eröz şunları kaydediyor:

37. Ziyaeddin Fahri, "Halkevlerinin Çalışmasına Dair", Ülkü, 13(73), Mart 1939, 35.
38. a.g.y.

"Türkiye'nin karma ekonomi düzeni içinde kalkınacağına inanıyordu.Devletçiliğin de, fertçiliğin de hakkının verilmesini istiyordu.Devletin yapabileceği işleri devlet, ferdin yapabileceği işleri hususi teşebbüs yapmalı idi.Hususi teşebbüsü, kooperatifçilikle kuvvetlendirmeli idi.Üretim, pazarlama, tüketim sahalarında pek çok kesimde kurulacak kooperatifler, hususi teşebbüsü ve ferdi mülkiyeti kuvvetlendirecek, karma ekonomiye bereket getirecek, rejime canlılık getirecekti.Kapitalizm ile sosyalizm arasında kalkınma ve sosyal adalet sağlayıcı sistemler kurulmuş olacaktı.Bunun için eserler yazmış, aksiyona geçmiş, milletlerarası kooperatifçilik kongresinin İstanbul'da toplanmasını sağlamıştı. Kongre tertip heyetinin başkanı olarak çok çalışmıştı.Yerli ve yabancı misafirleri Adana-Mersin'e götürmüş, narenciye konusunda kooperatifleşmenin gerçekleşmesi için, üreticilerle, ilim çevreleri ile, devlet adamları ile temaslarda bulunmuştu.Onun kooperatifçilik anlayışı, hususi teşebbüsü yıkmayan, aksine, ona destek olan bir kooperatifçilikti.İkisini devletçilik tamamlayacaktı."(39)

VIII.TE.KİLATÇILIĞI

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun hayatında dernek, birlik ve benzeri kuruluşların önemli bir yeri vardır.O, ülke kalkınmasında derneklerin ve meslek kuruluşlarının önemli rol oynayacağı kanaatindedir.ve bu kanaatlerini uygulamaya

39. Mehmet Eröz, "Prof.Fındıkoğlu'nun Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, s. 112.

koymak için büyük çabalar sarfetmiştir."Medeni hayat, içtimai sahada mesleklerin sağlam teşekkülleriyle temin edilebilir.Gerek maddi ve gerek manevi tekemmülât, hep meslek muhitinin içtimai kafasında vaki olmaktadır."(40) sözleriyle konuya açıklık getiren Fındıkoğlu, bu kuruluşların bir yandan toplumsal realiteyi tesbit edip ilgililere duyururken, diğer yandan toplumun belli bir kesiminin bir araya gelmesiyle güç birliği oluşturdıklarına dikkat çeker.

Cahit Tanyol, Fındıkoğlu'nun teşkilatçılığını özgürlük boyutunda ele alarak şu görüşlere yer verir:

"Fındıkoğlu, siyasi otoritenin baskısına karşı, toplumun organize edilmesini tek çıkar yol olarak görmüştür.Özgürlüğün şartı siyasi otoritenin kişiyi yalnız yakalamamasına bağlıdır, "yalnız adam"ın özgürlüğü yoktur.Çeşitli meslek kuruluşları kendi içinde örgütlenmek suretiyle siyasi otorite karşısında hem bir olurlar hem de onu dizginlerler.O halde kurtuluş ve özgürlük Fındıkoğlu'nun kendi deyimiyle meslek teşekküllerindedir.Tek parti diktatörlüğü her türlü meslek kuruluşlarını yasaklamak suretiyle özgürlüğü ortadan kaldırmıştır ve bu siyasi partilerin iktidar kavgalarıyla sağlanamaz."(41).

Yine Cahit Tanyol, "Fındıkoğlu'nda meslek örgütlerine dayanmak fikri, hayatında bir düşünüş biçimi olmaktan

40. Ahmet Halil(Z.F.Fındıkoğlu), "Erzurum Muallimler Birliği", Meslek, 1(21), 5 Mayıs 1925, s. 11-12.

41. Cahit Tanyol, "Hocamız Fındıkoğlu", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, s. 11.

çok bir sezgi ve bir davranıştı.Fındıkoğlu bu inançla meslek kuruluşlarını düşüncesinin odak noktası haline getirdi" şeklindeki yorumuyla teşkilatçılık fikrinin Fındıkoğlu'nda ulaştığı noktayı tesbite çalışır.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Erzurum Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı 1925 yılında yürüttüğü Erzurum Muallimler Birliği Kâtipliğinden başlayarak çok sayıda dernek faaliyete katılmış, bazen bizzat kurucusu olmuş, bazen de itici güç görevini üstlenmiştir.

1927 de Türkiye'de ilk folklor derneği olarak kurulan Halk Bilgisi Derneği, Türk kültürünü ve toplumunu araştırmak ve ilmi çalışmalar yapmak üzere 1934 te kurulan Türkiye Harsı ve İctimai Araştırmalar Derneği, 1946 da yeniden kuruluşu gerçekleşen Türkiye Muallimler Birliği, toplumumuzun maddi kültür varlıklarını araştırmayı gaye edinen, fakat ihmaller nedeniyle beklenen sonucu vermeyen İktisat Müze ve Arşivi, bölge kalkınmasında bir model olma iddiasıyla ortaya konulan Tortum Kalkınma Derneği ve nihayet aynı amaca hizmet eden Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi hep Fındıkoğlu'nun eseridir.

Bu dernek ve kuruluşlardan Türk Halk Bilgisi Derneği ile Tortum Kalkınma Derneği çeşitli yönleriyle ayrı bir öneme sahip bulunmakta ve geniş olarak incelemeyi gerektirmektedir.Bunlardan birincisi gerek Türk Folklor tarihinde, gerek Fındıkoğlu'nun hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bu önem hem "ilk" olma özelliğinde hem de bütün imkânsızlıklara rağmen yaptığı hizmetlerde aranmalıdır.İkincisi ise doğrudan halkla ve halk kültürüyle temasa geçerek onun sesi-

ni duyurması, milli kalkınma hareketinde bir model olma iddiasını taşımasıyla dikkate değer bulunmaktadır.Şimdi bu iki derneğin kuruluş ve çalışmalarını birlikte takip edelim.

HALK BİLGİSİ DERNEĞİ

Türkiye'de kurulan ilk folklor derneği, Halk Bilgisi Derneği'dir ve derneğin kuruluş fikri Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na aittir.Ankara Kız ve Erkek Liselerinde felsefe ve edebiyat öğretmenliği yapan Ziyaeddin Fahri, 1927 yılının yaz tatilini geçirmek üzere Ankara'dan İstanbul'a giderken Anadolu folklorunun tesbiti için bir dernek kurmanın faydalı olacağını düşünmüş, bu düşüncesini İstanbul'da önce Mehmet Halit'e açmıştı.Devamını Mehmet Halit (Bayrı) ten dinleyelim:

"Arkadaşım çok iyi düşünmüştü.Anadolu folklorunun tesbiti lazım ve hatta zaruri idi.Fakat ben tereddüt ettim:memleketimizde folklor mefhumunu kavrayanlar ve Anadolu folklorunun tesbiti lüzumuna inananlar çok olsa bile, müsbet bir mükâfat vadetmiyen ilmi bir çalışmaya katlanan kaç kişi çıkabilir, hususiyle bu uğurda harcanacak para, hangi kaynaktan tedarik olunabilirdi."(42)

Mehmet Halit ve Ziyaeddin Fahri bu konular üzerinde düşündükten sonra İstanbul Konservatuvarı Müdürü Yusuf Ziya (Demircioğlu) ile görüşmüşler ve bu işin kolay olmayacağını anlamışlardı.Bu aşamada Ziyaeddin Fahri'nin tutumunu yine

42. Mehmet Halit Bayrı, "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar-I-Derneğin Kuruluşu", Türk Folklor Araştırmaları, 2(27), Ekim 1951, 421-422.

M. Halit Bayrı şöyle dikkatlere sunuyor:

"Ancak Ziyaeddin Fahri, çok cesur ve hareketli idi, ince hesaplarla oyalanmaya, şu veya bu mülahaza ile vakit geçirmeye taraftar olmuyordu. Ona göre mühim olan iş, ilk adımı atmaktı, dernek kurulduktan sonra bütün güçlükler yenilebilir, arkadaş ta, para da bulunabilirdi; elimizden geleni yaparak, elimizden gelmeyecek şeyleri yapmamızı istemek kimsenin hakkı değildi. Ziyaeddin Fahri, bu konuda o kadar inat ve ısrar etti ki nihayet hatırını kıramadım. Anadolu folklorunu tesbit etmek üzere kurulacak dernek için bir tüzük taslağı hazırlamaya razı oldum."(43).

Ziyaeddin Fahri, bu taslakla beraber 1927 Eylülünde Ankara'ya döndükten sonra İshak Refet ve İhsan Mahvi ile işbirliği yaparak gerekli resmi evrakı hazırladı ve "Anadolu Halk Bilgisi Derneği"nin kuruluşunu gerçekleştirdi. Böylece 1 Kasım 1927 de dernek kurulmuş oldu. Takip eden günlerde üye kaydına başlandı. Daha sonra derneğin adı "Türk Halk Bilgisi Derneği"olarak değiştirildi ve H.B.D. şeklinde kullanımı yaygınlaştı.

Derneğin kuruluşu bütün ülkede sevgi ve heyecanla karşılandı. Başta Milli Eğitim Bakanlığının üst düzey yetkilileri, illerdeki Milli Eğitim, lise ve ortaokul müdürleri olmak üzere yurdun çeşitli bölgelerinden üyeler kaydedildi. Basında dernek ilgiyle karşılandı. 1928 in ilk günlerinde derneğin Ankara'daki üyeleri için bir toplantı düzenlendi.

Geçici İdare Komitesi Başkanı sıfatıyla İshak Refet'in açtığı toplantıda derneğin amacına ulaşması için gerekli metodlar üzerinde duruldu.

Yine aynı günlerde derneğin İstanbul şubesi açıldı. İstanbul temsilcilğine Yusuf Ziya (Demircioğlu) seçildi. Şubenin idare komitesine ise Ahmet Kutsi Tecer, İzzet Adil, Râife Hakkı ve Mehmet Halit seçildiler.

Bu sırada Ankara'da Anadolu folklorunu tesbit ederken kullanmak üzere bir "rehber" hazırlama girişiminde bulunularak Z. Fahri'nin çeviri yoluyla yazdığı "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber", dernek tarafından yayınlandı.

Halk Bilgisi Derneği'nin ilk kongresi 18 Mart 1928 tarihinde Ankara'da Muallimler Birliği salonunda toplandı. Derneğin çalışmaları hakkında çeşitli değerlendirmelerin yapıldığı kongrede idare komitesi üyeliklerine Diyarbakır milletvekili İshak Refet, Orta Öğretmen Okulu Müdürü Ali Rıza, Ankara Kız Lisesi Müdürü İsmail Hikmet, Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürü Hasan Fehmi, Ankara Eski Eserler Müzesi Müdürü Hakkı Baha ile Kız Lisesi felsefe ve sosyoloji öğretmeni Ziyaeddin Fahri, bir de Türkçe öğretmeni İhsan Mahvi seçildi.

Dernek tüzüğü uyarınca aynı kongrede beşer kişilik ilim ve irşad encümenleri seçildi. İlim encümeni şu kişilerden oluştu: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyetinden Rıdvan Nafiz ve İhsan, Balıkesir milletvekili İsmail Hakkı, Etnografya Müzesi mütehassısı Mesaroş, Müzeler Müdürü Hamit Zübeyr.

İrşad encümeni üyeliklerine seçilenler ise şunlar:
Terbiye doktoru Halil Fikret, Öğretmen Said Nazif, Milli Eğitim Bakanlığı Halk Terbiye Şubesi Müdürü Faik Reşid, aynı bakanlığın neşriyat müdürü Yunus Kâzım ve muharrir İsmail Hüsrev.

M.Halit Bayrı, idare komitesi üyeleriyle ilgili değerlendirmesinde şöyle diyor:

"İtiraf etmeliyim ki kongrede genel merkez idare komitesine seçilen üyelerin hepsi ahlak ve bilgi bakımlarından temiz ve değerli insanlardı.Aralarında Hasan Fehmi ve İsmail Hikmet gibi herkesi kendilerine hürmete mecbur edecek zatlar vardı.Ancak umumi terkihi itibariyle idare komitesi derneği hedef ve maksadına ulaştıracak azim ve iradeye sahip görünmüyordu.Yalnız Ziyaeddin Fahri, idare komitesinde hemen dikkati çeken tek ümit ve teselli unsuru idi.Genel merkez yeni idare komitesinin manzarası karşısında bunları düşünürken hadiselerin beni haksız çıkarmasını da gönülden diliyordum.Fakat hakikat bütün acılığıyla tecelli etmekte gecikmedi.Ziyaeddin Fahri çok, hem de pek çok çalışmıştı.Buna bukabil arkadaşları onu arada sırada teşvik etmekten başka bir şey yapmadılar."(44).

İdare komitesi, ilk toplantısında başkanlığa İshak Refet'i, umumi kâtipliğe Ziyaeddin Fahri'yi, muhasipliğe de İhsan Mahvi'yi seçti.Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'ye

44. M.Halit Bayrı, "Halk Bilgisi Derneği'ne Ait Hatıralar-III-Kongreler", Türk Folklor Araştırmaları, 2(29), Aralık 1951, 457-458.

ise fahri başkanlık görevi verildi.

Derneğin ikinci kongresi 18 Mart 1929 tarihinde Ankara'da Çocuk Sarayı salonunda toplandı. Yapılan değerlendirmelerden sonra Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar başkanlığa seçildi. Genel merkez idare komitesiyle ilim ve irşad encümenleri üyeleri değişiklik yapılmadan aynı görevlere seçildiler.

İstanbul şubesi kurulduktan sonra, diğer illerde de şube açma ihtiyacı hissedilerek Gaziantep, Kayseri, Bursa, Erzurum, İzmir, Kastamonu, Kırklareli, Konya, Muğla, Sinop, Antalya, Balıkesir, Isparta, Kütahya, Manisa, Sivas ve Trabzonda birer şube açıldı. Şube açılmayan illerde de bazı kişilere temsilcilikler verildi. Bu şubelerin oluşturulmasında ve derneğin diğer işlerinin yürütülmesinde İstanbul şubesi merkezden daha aktif bir görev üstlendi. Ankara'daki genel merkez, İstanbul'u merkez haline getirmeye çalışıyor, her türlü faaliyetin oradan idare edilmesini istiyordu. Bu doğrultuda İstanbul şubesinde bir umumi kâtiplik oluşturuldu ve bu göreve Mehmet Halit getirildi. Ayrıca yine aynı şube bünyesinde bir ilim encümeni kuruldu. Encümen başkanlığına Prof. Fuat Köprülü, üyeliklerine de Abdulkadir İnan, Prof. Ahmet Caferoğlu, edebiyat öğretmeni Raife Hakkı ve Mehmet Halit seçildi.

İstanbul şubesi çeşitli konferanslar düzenledi. Lise öğrencilerine yaz tatilinde derleme yapmak üzere iki aylık bir çalışma programı verildi. 15 Nisan 1929 da Yunus Emre anma toplantısı düzenlendi. ve her yıl 15 Nisanın bu amaçla de-

gerlendirilmesi kararlaştırıldı.Yunus Emre hakkında bir broşür yayınlandı. Broşürde Fındıkoğlu'nun yazı ve şiirleri de yer aldı.

Dernek üyelerinin birçoğu halk arasından masal derleyerek bunları İstanbul şubesine gönderdiler.Derlemelerin metoda uygun olması için ilim encümeni bir kılavuz düzenleyerek şubelere ve üyelere dağıttı.

1930, 1931 ve 1932 yıllarında dört derleme seyahati gerçekleştirildi.Trabzon, Rize, Gümüşhane, Erzurum, Hasan-kale, Gaziantep, Kilis, Nizip, Maraş, Balıkesir, Sındırgı, Dursunbey yörelerinden derlenen malzemelerin bir kısmı yayınlandı.

Halk Bilgisi Derneği'nin yayınladığı eserleri şöyle sıralayabiliriz:

Genelmerkezin yayınladığı eserler:

- 1.Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber, 1928/1929.
- 2.Seçme Halk Şiirleri, 1929.
- 3.Yunus Emre, 1929.
- 4.Seçme Memleket Şiirleri, 1929.

İstanbul merkezinin yayınladığı eserler:

- 1.Erzurum Oyunları ve Oyun Havaları, 1929.
- 2.Türkistan Sanatkârları Loncasının Risalesi, 1929.
- 3.Bilmeceler, 1930.
- 4.Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor, 1930.
- 5.Baba Salim, 1930.
- 6.Safranbolu'da Yürük Düğünleri, 1930.
- 7.Maniler, 1930.

8.Kastamonu'da Halk Adetleri ve İnanmaları, 1934.

9.Keloğlan Masalları, 1936.

10.İstanbul Masalları, 1936.

Halk Bilgis Derneği iki dergi çıkarmıştır: Halk Bilgisi Mecmuası ve Halk Bilgisi Haberleri.(Bu konuda geniş bilgi, çalışmamızın ikinci bölümünde yer almaktadır.)

1932 yılının sonlarında Halk Bilgisi Derneği, Halkevine devredildi ve faaliyetlerine son verildi.M.Halit Bayrı'nın bu konudaki yorumu şöyle:

"Halk Bilgisi Derneği dört yıl boyunca türlü güçlüklerle göğüs gererek durmadan çalışmış, kuruluşundaki kutlu gayeye hakkıyla ve tam manasıyla hizmet etmişti.Yapılan işler, alınan semere, dernekten beklenenlere nisbetle azdı. Bunu şimdi gizlemekte hiçbir fayda tasavvur olunamaz.Şu kadar ki anketleri, derleme seyahatleri, konferansları, kitapları, dergileri, derneğin dört yıl süren kısa ömründe ne büyük bir azim ve ne tükenmez bir şevk ile çalıştığının yaşayan şahitleridir.

Bir fikir ve ilim müessesesi olması itibariyle reklama, propagandaya düşmeyerek hedefine doğru sükûn ve vakar içinde yürümesini bilmiş olan derneğin asıl başarısı, Türkiye'de bir folklor davası bulunduğunu Türk aydınlarına kabul ettirmiş olmasıdır.Halk Bilgisi Derneği'nden sonra Türk folkloruna ait derleme ve incelemelere devam edilmesinin başta gelen sebebi, bizce işte budur."(45).

45. M.H.Bayrı, "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar-IX-Son Safha", Türk Folklor Araştırmaları, 2(36), Temmuz 1952, s. 570-571.

Z.Fahri Fındıkoğlu daha sonraki yıllarda yayınladığı yazılarında zaman zaman Halk Bilgisi Derneği'ne temas etmiş, onun Türk folklor tarihindeki yerine işaret etmiştir.Bunlardan birinde şöyle diyor:

"Bundan yirmi sene kadar önce Ankara'da birkaç müteşebbisin himmetiyle kurulan Halk Bilgisi Derneği, o zamana kadar yurdun muhtelif yerlerinde dağınık olarak çalışan, araştırma yapan halkiyatçıları bir araya toplamış, Derneğin İstanbul şubesi tarafından neşredilen bir mecmua birkaç sene içinde emsalsiz bir tanışma ve anlaşma organı haline gelmişti.Sonradan nasıl oldu bilmiyorum, bir sam yeli esti, ne o dernekten, ne bu mecmuadan bahsedilmez oldu."(46).

TORTUM KALKINMA DERNEĞİ

Fındıkoğlu, zaman zaman yurt gezilerine çıkar, farklı bölgeleri gezerek o bölgelerin kültürel ve ekonomuk durumu hakkında araştırmalar yapar, bunları yayınlardı.Tortum Kalkınma Derneği fikri de bu yurt gezilerinin birinde doğmuştur.

İdari mekanizmayı teşvik etmek, hatta yönlendirmek konusunda teşkilatların, dernek ve benzeri kuruluşların üstlendiği fonksiyonun önemine inanan Fındıkoğlu, bölge kalkınmasında, dolayısıyla bütün memleketin kalkınmasında derneklerin önemli rol oynayacağı kanaatinde idi.Çünkü o, "Esasen bölgeler önünde sonunda büyük vatanın yekûnunu vermeyecek mi? O halde basitten mürekkebe, küçükten büyüğe doğru gitmek mem-

46. Z.F.Fındıkoğlu, "Çocuk Edebiyatı Folklorunun Değerlendirilmesi", Türk Folklor Araştırmaları, 1(11), Haziran 1950, s. 161.

leket problemlerinin politikasını yürütmek için en kısa yol olmalıdır"(47) şeklinde düşünüyordu.

Ziyaeddin Fahri, 1962 yılının Temmuz ayında yaptığı bir Doğu Anadolu gezisinde Kars, Arpaçay, Hınıs ve Erzurum ile çevresindeki köyleri gezdikten sonra doğduğu ilçeyi, köyü ziyaret etmiş, çeşitli incelemelerde bulunarak bu bölgenin problemleri üzerinde derin derin düşünmüştü. Tortum üzerine daha çok eğilmesinin sebebini şöyle açıklar:

"Erzurum'un 13 kazası içinde Tortum'u önce ele almak, onun en mühim bir kaza olduğu şeklinde bir düşünce ile asla alakalı sayılmamalıdır. Kazalardan her birinin kendine göre ehemmiyeti vardır. Yalnız şu var ki Tortum'un Erzurum bütünü içinde hususi bir ehemmiyet taşıdığı da inkâr edilemez. Bu ehemmiyetin en kalın çizgisi, bir hayli evvel henüz Tortum Şelalesi işi milli ekonomi davaları arasında yer almadan bu işi tanıtmaya çalışan Şelale derneği tarafından yetesiye belirtilmişti: Elektriklendirme. Bu cihet Tortum'u Erzurum'a, Erzurum'u civar vilayetlere, dolayısıyla umumi elektrikleştirme siyasetine bağlamıştır. Cumhuriyet öncesi devirde bir iki coğrafya kitabında adı geçen bu enerji kaynağı, Cumhuriyetin XX. yıldönümünden sonra bütün memleket sathına yayılan mühim bir dava oldu."(48).

"Erzurum Kazaları içinde Tortum'u ön safta göz önüne almayı gerektirecek sebepler arasında sert iklimli bir büyük

-
47. Z.F.Fındıkoğlu, "Tortum Seyahatnamesi ve Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 241, Mart 1963, s. 17.
48. Z.F.Fındıkoğlu, "Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 240, Aralık 1962, s.53.

şehrin 70-90 kilometre ötesinde nisbeten mutedil ve yumuşak iklimli bir kaza sahası olmasıdır.Yaz ayları kısa olan bir iş ve kültür merkezi Erzurum için, Tortum çevresi, İspir ve Oltu ile bir ünite halinde düşünülebilir.Bölgenin iç turizm ve yaz tatilini geçirme siyaseti bahis mevzuu olurken, bu ünite gerçekten düşünölmeye değer.Göl ve şelale, deniz ve su sporları için de imkânlar hazırlayabilir."(49).

Tortum'a duyulan ilginin bir başka cephesi daha vardır: "Doğu Anadolu'nun Kuzey Anadolu ile bitiştigi bir çizgiye doğru uzanan bu vadi ile alakadarlık, sadece "beyaz üstünde karalar" yapma mesleğinin bir adamı olmaktan doğan bir ilgi değil idi.Bu vadi üzerindeki bir köyde doğmuş olmak, ailece veya yalnız olarak birkaç defa buralara uğramış ve kalmış bulunmak belki şuuraltı bir amil olarak tesir etmişti."(50).

Tortum Kalkınma Derneği'nin kurulması fikri, işte bu düşüncelerin ışığı altında gerçekleşen bir Tortum gezisi sonunda Fındıkoğlu'nun birkaç arkadaşıyla birlikte Erzurum lokantalarının birinde yemek yerken ortaya atıldı.Bu fikrin kaynağını Fındıkoğlu şöyle izah ediyor:

"Bir lokanta köşesinde doğan dernek fikrinin hakikatte iki sahibi vardı.Biri Çamlıyamaç Köyünün eski muhtarı Ömer Çavuş.Eski muhtar, bir köylü topluluğunun bulunduğu ayvanın arkasındaki mezrelerin ötesinde kel ormanları işaret ederek:

49. a.g.y.

50. Z.F.Fındıkoğlu, "Tortum Seyahatnamesi ve Tortum Kalkınma Derneği, İş ve Düşünce, 241, Mart 1963, s. 18.

-Beg, demişti, ormanları köylere versinler, kolcu ve bakım memuru, mahkeme ortadan çekilsin, bir bah ki...

On sene önce "köye su getirme" siyasetinin tatbikatı sırasında Ömer Çavuş'un köyüne de su getirilmiş. Sarfedilen para 90.000 lira! Yapan müteahhidin işine ne bakan olmuş, ne soran... Erzurum'dan gelen müteahhit, ormanları temizlemiş, arayan yok. Kısa bir müddet sonra künkler delinmiş bile. Köylü topluluğunun hep bir ağızdan anlattıkları hadise karşısında Ömer Çavuş sözü alıyor:

-Beg, Beg! Sözüme inan. Bu paranın beşte biri köye verilseydi.

Böylece köyün her işi için eski muhtar "biz"den, "köylüler topluluğu"ndan bahsediyorlar. Bu "biz" kelimesi hemen her köyde "ak sakal"lar, "gün görmüş"ler tarafından ileri sürülüyor. Garip şey doğrusu. Ormana bakan mühendis veya bakım memuru, suyu akıtan mühendis veya müteahhit bu "biz" mefhumuna dahil değil. Köylü onları "biz"den saymıyor. Ömer Çavuş ve benzerleri istiyorlar ki köy cemaatinin işlerini "biz" yani kendileri görsün! Beni de "hükûmet", yani bakım memuru, hakim vesaire... zümresinden farzederek tekrarlıyorlar:

-İşleri bize bırakın, görün neler olur!"

Fındıkoğlu, dernek fikrine sebep olan diğer olayı da şöyle anlatıyor:

"Şelaleden Erzurum'a doğru yollanırken orada kazanın merkezine uğruyoruz. Öğretmenler bir dernek kurmuşlar. Merkezi aynı zamanda bir çay evi. Bir meslekdaş:

-Birkaç gün evvel sizi burada görmek istiyorduk!

-Neden?

-Sizin hoşlanacağınız bir toplantı yaptık da...

-Kongreniz mi?

-Hayır!Müfettişimiz Mehmet Bey'in düzenlediği bir seminer.Adı, Tortum'u Kalkındırma Semineri!

Bir başkası ilave etti:

-Müfettişimiz canlı, enerjik bir delikanlı.Kendisi Battı Anadolu'lu.Fakat bizden çok doğulu.Meselelerimizi öyle bir kavrayışı var ki!Erzurum'a gidince görüşmelisiniz.

(...)

Erzurum'da Tortum Öğretmenlerinin, Doğu Anadolu'nun dertlerini anlayan ve yaralarına derman arayan enerjik maarif müfettişi ile görüşmek istedim.Maarif idaresi başında bulunduğu pek az zamanda 13 kazanın öğrenim işini kavrayan Maarif Müdürü Pehlivanoglu'nun odasında tanıştığım ince yapılı, sevimli bir genç, Mehmet Pantül, işte o müfettiş idi. Hemen Tortum'u Kalkındırma Semineri"nden söz açıldı ve anlatmağa başladı."(51).

Bu aşamada zihnindeki dernek fikrinin olgunlaştığını anlayan Fındıkoğlu'nu biraz tereddüt içinde görüyoruz.Çok önem verdiği dernekçilik çalışmaları onu yormuş, yıpratmış, belki ümitlerini de kırmış olmalı ki bu konuya şüpheyile yaklaşmaktadır.Derneğin sadece lafta kalmasından, beklenen hizmeti verememesinden endişe etmektedir.Fındıkoğlu'nun şu sözlerinde derin bir tecrübe birikiminin yansımalarını görü-

yoruz:

"Erzurum vilayetinde kayıtlı 288 derneğin sayısını 289 yapmakla, içine düştüğüm laf ve söz boşluğundan, teneffüs ettiğim bunaltıcı manevi havadan mı kurtulacağım? Yoksa laf ebeliği ve söz dizme zanaatımı bir ömrün son yıllarında daha da uzatıp devam ettirecek bir yola mı giriyoruz? Bir ömrün son 40 yılı içinde girilen "Mesleki ve ilmi teşekküller kurma" gayretlerinin iflasından sonra son bir adım daha atmaktan, milletlerarası ölçüde veya Türkiye çapında daranişin tam aksi olan ve yalnız bir Doğu Anadolu kazasının dar çerçevesini ve küçük cemaatini hedef edinen bir harekette bulunmaktan kendimi alıkoyamıyor, bu dünyadan göçmeden evvel bir son teşkilat denemesine girişiyorum."(52).

Fındıkoğlu Tortum Kalkınma Derneğini kurarken küçük yerleşim birimlerinden başlatılacak kalkınma hamlelerinin birbiriyle birleşerek ve büyüyerek memleketi kuşatmasının yararlı ve başarılı bir yol olacağı inancıyla hareket etmekteydi. Ona göre Tortum Kalkınma Derneği gibi, diğer on iki ilçede de aynı maksatla dernekler kurulmalı, bunlar bir federasyon haline gelerek Erzurum Kalkınma Derneği'ni oluşturmalıdır. O zaman memleket kalkınması için sağlıklı ve başarılı bir yol takip edilmiş olacaktır.

Memleketin ücra köşelerinin sorunlarını yetkililere ileten bu dernekler, devlet veya vilayet merkezi tarafından

alınacak kalkınma ile ilgili tedbirlerin soyut birer mesele olmaktan çıkmasını sağlayacak, bu konuda devlete yardımcı olacaktır.

Fındıkoğlu, Tortum Kalkınma Derneği'ni tanıtan bir yazısını bu konuyla bağlantılı olarak şöyle bitirir:

"T.K.D.ni ve nizamnamesini takdim için yapılan bu sahifeler, önce Erzurum kazalarına, sonra bütün memleket bölgelerine bu son noktayı hatırlatır, yani devlet ve bölge merkezlerinin kalkınma plan ve programları ile ilgili olanları önce "olan"ı, realiteyi bilmeye, sonra "olması gerek"i , ideali tasarlamaya davet ederse T.K.D. kurucuları, sadece bu davetin müsbet tesirleri karşısında sevinecekler, bu sevinçle kendi dar sahalarının birtakım müşahhas meseleleri ile meşgul olacaklardır."(53).

1962 yılının Temmuz ayında kurulan derneğin kurucu üyeleri şunlardır: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Zakir Kantarcıoğlu, Saime Gürpınar, Şükrü Gürpınar, Zahir Kantarcıoğlu, Rafet Güner.

Derneğin amacı da şöyle özetlenmektedir:

"Doğu Anadolu'nun en mühim kültür merkezi olan Erzurum vilayetine bağlı Tortum kazasını ekonomik kalkınma yolunda ilerletecek tedbirler ve çareler üzerinde çalışmak; en başta kazanın köylerinde ilk öğrenimini bitirenlerin Tortum Ortaokulunda öğrenimlerine devamlarını sağlayacak bir

53. Z.F.Fındıkoğlu, "Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 240, Aralık 1962, s. 57.

öğrenci yurdu kurmak, gerekirse bu öğrencilerin Erzurum'da ve diğer yurt köşelerinde lise ve üniversite öğretimlerini temin eylemek."

Derneğin merkezi Erzurum'da kuruldu.Daha sonra Tortum şubesi ile İstanbul, Adapazarı, Ankara temsilcilikleri açıldı.İstanbul temsilcisi olarak Z.Fahri Fındıkoğlu görevlendirildi.

Aslında derneğin kuruluşundan faaliyetlerine kadar her şey Fındıkoğlu'nun eseri idi.O, bir memleket köşesinin kalkınması için çırpınıyordu ve bunu yaparken kendisini arka plana bırakarak her şeyi dernek adına gerçekleştiriyordu.O, sadece bir yönlendirici konumundaydı.Çevresinde bu işi yapabilecek olanları seçiyor, onları görevlendiriyor, sorumluluk veriyor ve yönlendiriyordu.

Derneğin faaliyetleri arasında çeşitli kitap ve broşürlerin yayınlanmasını, öğrenci yurdu yapımına başlanmasını, Pehlivanlı Köyünde konserve fabrikası kurulmasının teşvikini, cami, okul, yol yapımında itici güç olmasını sayabiliriz.

IX. BAĞIŞLADIĞI KİTAPLAR

Z.F.Fındıkoğlu, kitaplarını, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesine bağışlamıştır.Kitapların tasnifi için Atatürk Üniversitesi'nce görevlendirilen Ass.Halil Çivi ve Dr.Ass.Münir Kutluata İstanbul'a giderek kitapları tasnif etmişlerdir.10738 adet kitap ve dergi, buna ek olarak 437 mükerrer kitap, 36 sandık halinde 17.12.1973 tarihinde Atatürk Üniversitesi'nce teslim alınmıştır.

Efser Fındıkoğlu, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü'ne hitaben yazdığı 27.11.1974 tarihli mektubunda konuyla ilgili olarak şunları söyler:

"Bütün kalbi ile bağlı olduğu Erzurum'a ve Erzurum Üniversitesine kitaplarını hediye etmek ve kitapların tasnifi esnasında yorgun beyninin son mahsullerini Erzurum için cömertçe sarfetmek onun için büyük bir zevk olmuştur."

25.11.1974 tarihli Rektörlük kararıyla, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin okuma salonlarından birine Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu adı verilmiştir.

Ayrıca 10.5.1988 tarihli fakülte yönetim kurulu kararıyla Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi araştırma merkezinin adı "Z.F.Fındıkoğlu Araştırma Merkezi" şeklinde değiştirilmiştir.

X. KULLANDIĞI İSİMLER

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, yayınlarında asıl adının yanı sıra birtakım müstear isimler de kullanmıştır.İmzasız yayınlanan yazıları da vardır.Yayınlarında ve diğer yazışmalarda kullandığı isimleri şöylece sıralamak mümkündür:

1. A.Çilingiroğlu
2. A.H.
3. Ahmet Halil
4. Ali Hikmet
5. A.K.
6. A.Kadioğlu
7. A.M.
8. D.L.

9. Dr.M.Devecioğlu
10. Dr.M.Sertkaya
11. Fındıkoğlu
12. Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri
13. Fındıkoğlu Z.F.
14. Fındıkoğlu Z.Fahri
15. H.B.D.
16. H.M.
17. İ.Ş.
18. K.A.
19. Kadioğlu
20. Kadızade
21. K.Z.
22. M.B.
23. M.C.
24. N.İ.
25. Ord.Fındıkoğlu Z.Fahri
26. Ord.Prof.Dr.Fındıkoğlu Z.Fahri
27. Ord.Prof.Dr.Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri
28. Ord.Prof.Dr.Z.F.Fındıkoğlu
29. Ord.Profesör Z.F.Fındıkoğlu
30. Ord.Prof.Fındıkoğlu Z.Fahri
31. Ord.Prof.Z.Fahri Fındıkoğlu
32. Ord.Prof.Z.F.Fındıkoğlu
33. Ö.Emin
34. Prof.Dr.Fındıkoğlu Z.Fahri
35. Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu

36. Prof.Fındıkoğlu
37. Prof.Fındıkoğlu Z.Fahri
38. Prof.Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri
39. Prof.Z.Fahri Fındıkoğlu
40. Prof.Ziyaeddin Fahri
41. Prof.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu
42. Prof.Ziyaeddin F.Fındıkoğlu
43. Z.F.
44. Z.Fahri
45. Ziyaeddin Fahri
46. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu

XI. ŞİİRLERİ

Ziyaeddin Fahri'nin yayınlanan 13 adet şiirini tesbit edebildik.Bu şiirlerin bir tanesi Erzurum Muallimler Birliği Dergisinde, diğerleri ise Hayat Mecmûasında yayınlanmıştır.1924-1928 yılları arasında yazılan bu şiirlerin birkaçında "ithaf" kısmı da vardır.Daha sonraki yıllarda Fındıkoğlu'nun şiir yazıp yazmadığını bilmiyoruz.Elimizdeki şiirlerin başlıklarını sıralayarak bir tanesini buraya almak istiyoruz:

1. Erzurum'a Girerken (Müştak Sıtkı'ya)
2. Yunus'un Mezarında (Aziz Talebeme)
3. Mefkûre Yolcuları
4. Köy Hocası Marşı
5. Gece ve Ben
6. Derelerde Gurup
7. Kuruyan Menba

8. Firar ("Asil Ruhlar"ın Asil ve Muhterem Muharririne İthaf)
9. Vedada Mısralar
10. Sularda Gurup
11. Yolda Mısralar ("Kaldırımlar" Mübdiî Necip Fazıl'a)
12. Vuslat
13. Üzüntü

GECE VE BEN

İçimde aşkımın hüznü taşıyor,
Hasretim derinden şen gönüllere!
Hayalim ufuktan ufka aşıyor,
Dolarken zulmetler engin göklere...

Rüzgârın estiği bir siyah gece,
Yaslı kalbimdeki acılar sonsuz!
Sanki bir muamma yaşamak bence,
Yad ile geçerken günlerim onsuz...

Acı bir kederle sızlıyor gönlüm;
Ne bir renk ufukta, ne de fısıltı,
Bir kesif karanlık her yere saldı...

Sönerken ümidim ve tahammülüm;
İssızlık içinde gecenin, sandım,
Ezeli ruhundan damlayan "an"dım!

XII. BİR ERZURUMLU OLARAK FİNDİKOĞLU

Fındıkoğlu, bölge araştırmalarına büyük önem vermiş, Türkiye'nin bütün bölgelerini gezerek çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Karabük Demir-Çelik Fabrikasının kurulduğu bölgede yaptığı sosyolojik ve iktisadi araştırmalardan tutun, Çukurova bölgesindeki narenciye üretimine, Edirne'deki folklor çalışmalarına kadar her şey onun ilgi alanına girmiştir. Memleketin doğusu ile batısı arasında hiç bir ayırım gözetmemiş, fakat asırların ihmali sonucu kaderiyle başbaşa bırakılan Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine daha yakın bir ilgi göstermiş, doğduğu şehir olan Erzurum'a ayrı bir önem vermiştir. Daha da ileriye götürürsek kendi ilçesi olan Tortum'a ayrı bir dikkatle yaklaştığını görürüz.

1925 yılında öğretmenlik yaptığı Erzurum'da yöreyle ilgili edebiyat, folklor ve dil araştırmaları yapmış, Erzurum Şairlere'ni ve Bayburtlu Zihni'yi o yıllarda yazmıştır. Daha sonraki yazı hayatında da Erzurum hakkında çok sayıda yazı yazmış, kitap ve broşürler hazırlamıştır. "Doğu Kalkınması ve Erzurum Şehirleşmesi İle İlgili Sosyolojik Meseleler" isimli çalışmasının, sahasında aşılmamış bir kitap olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Aynı şekilde, Tortum'a yaptığı geziler sırasındaki tesbitlerini içeren yazılar yayınlamış, Doğu Anadolu'nun bu üçra ilçesinin ve köylerinin problemlerini ilgililere duyurmaya çalışmıştır. Bu tür yazılar için özellikle İş ve Düşünce ile Meslek dergilerinin sayfalarını açmış, başka araştı-

ricıları da bu konuda teşvik ederek araştırmalarını neşretmiştir.Erzurum'da çıkan mahalli dergi ve gazetelerde, özellikle Hür Söz ve Milletın Sesi'nde çok sayıda yazı yayınlamıştır.

Bölge araştırmalarında her şey Fındıkoğlu'nun ilgi alanına girmektedir.Kültürden ekonomiye, şiirden el sanatlarına kadar her konuda kafa yormuş, bilimsel açıklamalar getirmiştir.Bu yörelerin maddi kültür varlıkları, halk edebiyatı, halk dili, tabiat şekilleri, halkın yaşayış biçimi, tarım, vs. onun kalemi ve kafasıyla dikkatlere sunulduğunda ne kadar isabetli tahlillerin ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.

18 Ağustos 1925 tarihli Meslek Mecmuasında yayınlanan bir yazısında Ziyaeddin Fahri, Tortum'u şöyle değerlendirir:

"Bütün Anadolu köylerinde olduğu gibi, Tortum köylerinde de hakiki Türk hayatı, iktisadiyat ve maneviyatıyla göze çarpmaktadır.Tortum, Türk içtimaiyatının hakiki merkezlerinden biridir.Halk edebiyatı, halk lisanı bütün hayatını muhafaza ediyor.Halk şairleri, cemiyetlerinin varlığıyla alakadar oluyor."

Yazının son kısmında yer alan şu ifadeler de yine Fındıkoğlu'nun, memleketi hakkında duyduğu derin tahassüsü çarpıcı bir şekilde özetlemektedir:

"Hülasa Tortum deresi on beş saatlik bir uzunlukla uzuyor.Etrafındaki köylerde halkın, hayat ile mücadele ederken taş ile, güneş ile çarpıştığını görüyorsunuz.Memle-

ketimizin bin bir derdi, bu köylerde de insanın gözlerini yaşıyor ve kafa yoruyor."

Fındıkoğlu, Tortum'la ilgili araştırmalarında halkın üretim ve tüketim maddeleriyle bunların temini, aile yapısı, nüfus ve göç, Tortum Şelalesi ve elektrikleştirme gibi konuları da gündeme getirmiştir.

Fındıkoğlu, memleket meseleleri karşısında son derece hassastır.1922 de başlayan memuriyeti boyunca gerek devlet kademelerinde, gerek basın-yayın faaliyetlerinde büyük hizmetler vermesine rağmen, zaman zaman kendisini memleketine hizmet etmemekle suçlar, ümitsizliğe düşer.Bir Doğu Anadolu gezisi sonunda yazdığı şu satırlar bunu göstermektedir:

"Elde olmayan bir alın yazısı beni kırk sene evvel bir mesleğe sevketti.O günden beri hayatımı "sosyoloji" adını taşıyan söz ve laf dizilerini gelişi güzel sıralamakla kazanıyorum.1962 senesinin Temmuz ayında yaptığım bir Doğu Anadolu seyahati, bu kırk yılın bir hiç uğrunda geçtiğini, müsbet ve faydalı sayılabilecek bir mesleğin mensubu da sayılmıyacağımı ilk defa düşündürüyor.Doğrusu hazin bir kader."(54)

54. Z.F.Fındıkoğlu, "Tortum Seyahatnamesi ve Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 241, Mart 1963, s. 27.

I I. B Ö L Ü M

YAYIN FAALİYETLERİ

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, sosyal bilimlerin her dalıyla ilgili konularda kitap, broşür ve yazılar yayınlamıştır. Biz özellikle onun folklor ve halk edebiyatı ile ilgili çalışmalarını konu edindiğimiz için yayınlarını da bu açıdan ele alacak, sadece folklor ve halk edebiyatı ile ilgili yayınlarını incelemeye çalışacağız. Kitaplarının dışında kalan yayınlarını daha genel bir ifade olduğu için "yazıları" başlığı altında ele almayı uygun gördük. Bunlar dergi ve gazetelerde yayınlandığı gibi kitaplara önsöz ve benzeri şekillerde de girmiş, broşürlere konulmuş veya müstakil bir broşür halinde yayınlanmıştır.

I. KİTAPLARI

1. Erzurum Şairleri

"Erzurum Şairleri", Ziyaeddin Fahri'nin 1924-1925 yıllarında Erzurum Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı sırada hazırlanmış, ancak 1927'de yayınlanabilmiştir. Kitabın başında yer alan "Birkaç Söz" kısmının altında 30 Eylül 1927 kaydı yer almaktadır.

Hayat Mecmuasının o yıl içinde yayınlanan nüshalarında "Erzurum Şairleri"nin neşredileceğine dair ilanlara rastlıyoruz. Bunlardan sonuncusu 1 Kânunu evvel 1927 tarih ve 53 no.lu nüshanın arka kapığında yer almıştır. Hayat Mecmuasının bunu takip eden 54. sayısında ise eserin neşredildiği belirtilerek okuyuculara tavsiye edilmektedir. Böylece Erzurum Şairleri'nin 1927 yılının son ayı içerisinde, 1 Aralık ile 8 Aralık günleri arasında yayınlandığı anlaşılmaktadır.

"Erzurum Şairleri" yayınlandıktan sonra kendisinden sıkça söz edilmiş, basında eserin neşrine dair ilanlara yer verilmiş, yazarına çok sayıda mektup gönderilmiştir. Darülfünun Edebiyat Fakültesi eser hakkında resmi bir rapor hazırlamış, İbrahim Necmi(1), Mehmet Halit(2) ve Sadettin Nüzhet(3) birer eleştiri yazısı yazmışlardır. Ziyaeddin Fahri'nin bu eleştirilere yazdığı cevaplardan ikisini tesbit etmiş bulunmaktayız. Birincisi "Erzurum Şairleri'ne Dair"(4) başlığını taşımakta ve Mehmet Halit'in eleştirisine cevap olarak sunulmaktadır. Hayat Mecmuasında yayınlanan bu yazı, yazarın dört ayrı konudaki cevabını içermektedir. Bunları kısaca alıntılarla görelim:

1. "Evvelen Yunus Emre'ye ait olmak üzere Erzurum'da mevcut olduğunu söylediğimiz merkade muhakkak nazarıyla baktığımızı, halbuki bunun imkânsız olduğunu söylüyorsunuz. Burada acele etmemek lazımdır. Ne bizim muhakkak nazarıyla bakmaklığımız, ne de sizin imkânsız addatmaklığınız doğrudur. Birkaç satır yukarıda ifade ettiğiniz vechile biz bir defa muhakkak nazarıyla bakmıyoruz."

2. İbrahim Hakkı'ya ait sahifelerin müphemiyetini ileri sürmek te ne kadar yerindedir bilemiyoruz.

(....)

Ortaya attığımız kalem tecrübesinde İbrahim Hakkı'nın

-
1. İbrahim Necmi (Dilmen), "Bazı Eserler ve Mecmualar Hakkında", Milliyet, 28 Mart 1928.
 2. Mehmet Halit (Bayrı), "Erzurum Şairleri", Hayat Mecmuası, 68, 15 Mart 1928, s. 319.
 3. Sadettin Nüzhet (Ergun), "Erzurum Şairleri", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, s. 169-170.
 4. Hayat Mecmuası, 3(76), 1 Mayıs 1928, s. 486.

felsefesiyle değil, şiirleriyle alakadar olmaya çalıştık. Binaenaleyh eserde "Marifetname" müellifini hayal meyal seçmek bulutlar ve gölgeler arasında görmek gayet tabiidir. Eğer Divan sahibi İbrahim Hakkı'yı kitabımızda tanıyabildi iseniz, bu kâfidir. Fazlasını istemek "Erzurum şairleri"ni hedefinden inhiraf edecekti, zu'mundayız.

3. Zihni ile Emrah'ın klasik ve halk şairi vasıflarının doğru olmadığını söylüyorsunuz. (...) Zihni ile Emrah'ta gazel, kaside, basari kafiye ...ilh. var mı? O halde bunlara klasek şair diyebiliriz. Diğer taraftan halk nazmının şekillerine de riayetkâr mıdır? O halde aynı zamanda halk şairleri addolunabilirler.

4. İki vezir şair hakkındaki tedkikin vuzuhtan ari olduğunu, edebiyatın yenileşmesindeki vazifelerinin anlatılmadığını serdediyorsunuz. Yapılması lazım bu ağır vazifenin ifasını, kitabımız kadrosu içine almamıştır. "Erzurum Şairleri", bir muhite mensup şahsiyetleri, tarihi bir revişe göre sıralıyor. Onların her birine ayrı tedkiklerin hasrı temenniye şayandır. İntikadınızı eserin edebiyat tarihine ait malumata tevcihten ziyade, bilhassa son kısımdaki terkiplere hasretseydiniz bence daha muvafık olurdu. Zira bu suretle tezkire-nüvislerin sathi telakkisinden nisbeten kurtulmuş, ilmi ve usuli bir edebi tarih düşüncesine ve bu düşüncenin tenkidi şuuruna sahip olurduk.

Daha sonra "Hamiş: İbrahim Necmi Bey'e" başlığı ile yazıya eklenen bölümde Ziyaeddin Fahri, İbrahim Necmi'nin eleştirilerini cevaplarken onun "yalnız bir mıntıkayı tedkik

eden müverrihin bir nevi kıskançlığa düşerek bütün maruf adamları mümkün mertebe o mıntıkaya mensup göstermekten ictinab etmesi lazımdır" dediğini, buna örnek olarak Yunus Emre ve Ziya Paşa'yı örnek gösterdiğini belirten Fındıkoğlu, eserde subjektif değerlendirmelere yer vermediğini söylemekte ve yazıyı şöyle bitirmektedir: "Manasız, marazi bir rejyonalizm karşısında tarihin ve ilmin rengini değiştirmeyi zat-ı alileri kadar Erzurum Şairleri sahibi de esassız bulmaktadır."

Erzurum Şairleri, bir girişten sonra iki bölüm ve bir sonuç kısmından meydana gelmektedir. Eserin başında yer alan "Birkaç Söz" de Ziyaeddin Fahri, eserin hazırlanış sebebini ve gayesini anlattıktan sonra kitabını "Anadolu'nun ilim ve sanat gençliğine" ithaf ettiğini belirtmektedir. Bu kısmı aynen aktarıyoruz:

"1924-1925 senesinde Erzurum Lisesi'nin felsefe ve içtimaiyat muallimi idim. Darülfünundan yeni çıkmış ve hayata yeni atılmış genç bir muallim harareti ile gönlüm mensup olduğum cemiyete bağlıydı. Bu ruhi halet bana Şarki Anadolu'nun iktisadi ve harsi bir merkezi, Anadolu'nun kadim ve tarihi bir şehri olan Erzurum'da kuvvetli, feyyaz bir edebi hava-yı nesiminin mevcudiyetini hissettirdi. Köylerini gezdim. Yetiştirdiği büyüklerin türbelerini gördüm, memleket harsiyatı ile alakadar zevat ile görüştüm. Bu hisler, gezişler, görüş ve görüşmeler; işte ortaya böyle bir eser çıkardı. Benden ziyade memleketin ve bana yardım edenlerin mahsulü olan bu eseri ancak şimdi neşretmek imkânını elde edebildik.

İster umumi olsun, ister muhiti olsun Anadolu Edebiyatı tarihi hiç şüphe yok ki bir vasıtaadır. Asıl gaye, o tarihin tedkiklerinden hız alacak, milli benliğini anladıktan sonra istikbale koşacak gençliğin edebi zaferidir. Bu düşünce ile neşrettiğim Erzurum Şairleri'ni kendisinden edebi fecri hasretle beklediğimiz Anadolu'nun ilim ve sanat gençliğine ithaf ediyorum.

30 Eylül 1927 Ankara

Ziyaeddin Fahri

Ankara Erkek Lisesi Edebiyat ve
Edebiyat Tarihi, Kız Lisesi Felsefe ve İktimaiyat Muallimi

Erzurum Şairleri'nin "methal" kısmı altı alt başlık halinde yer almıştır. Bunlarda sırasıyla şu hususlar dikkatlere sunulmuştur:

1. Edebiyat Tarihimize Bir Nazar

Bu bölümde Fındıkoğlu, Türk Edebiyatının iki coğrafi sahada geliştiğini belirterek bunların Orta Asya ve Küçük Asya olduğunu eklemekte, Küçük Asya'nın Türkleşmesinin 1000 tarihlerinde gerçekleştiğini söylemekte ve bu coğrafi sahada meydana getirilen edebiyatı üç dönem halinde incelemektedir.

2. Muhiti Edebiyat Tarihleri

Ziyaeddin Fahri, Anadolu Edebiyatı tarihinin bir bütün halinde ortaya konulabilmesi için önce bölgesel araştırmaların yapılması, bu araştırma sonuçlarının bir araya getirilerek bir terkibe varılması gerektiği görüşündedir. Bunu iş bölümü kanunu ile açıklayan Fındıkoğlu, böylesine sistemli

bir çalışmanın bilim adamlarının işini kolaylaştıracağına ve sağlıklı hükümler ortaya koyacağına inanmaktadır.

3.Büyük Beldelerin Ehemmiyeti

Yazar, Anadolu'da bazı önemli merkezlerin bulunduğu- na dikkati çekmekte, belli bir bölgenin, gücünü o merkezden aldığına işaret etmektedir.Diyarbakır, Sivas, Konya, Bursa gibi bu önemli merkezlerden biri de Erzurum'dur.Bu bölüm şu cümle ile bitiyor: "Bu itibarla "Erzurum Şairleri", Anadolu Edebiyatı tarihi için işe yarar bir menba olmak gayesine bir parça yaklaşmış olur ve Anadolu'nun hars merkezleri arasında Erzurum'un mevki ve ehemmiyetini gösterebilirse, müellif, kendisini memnun ve muvaffak addedecektir."

4.Erzurum Tarihi

Erzurum Tarihini İslamiyetten Önce ve sonra olmak üzere iki bölüm halinde inceleyen Fındıkoğlu, burada Erzurum tarihinin belli başlı olaylarına temas etmektedir.

5.Erzurum Muhiti Şairleri

Bu bölümde Ziyaeddin Fahri özetle şu kronolojik bilgileri vermektedir:

Selçuklar devrinde Erzurum'da yetişmiş bir şair, edip, müverrih göremiyoruz.

İlhanilerle Karakoyunlular devrine rastlayan dönemde iki şair yetişmiştir: Yunus Emre, Kadı Darir.

Yavuz zamanında Osmanlıların eline geçen şehirde XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Nef'i ve Mülhemi'yi görüyoruz.

XVIII. yüzyılda döneminin Erzurum'unda klasizmi yaşatan Hazık ve onun talebesi olan, asrı tam manasıyla temsil

eden ve feylesof-şair sıfatını kazanan İbrahim Hakkı yetişmiştir.

XIX. yüzyılda büyük bir zenginlik görülüyor.Bu yüzyılda yetişen şairler şunlar: Zihni, Emrah, Ziya paşa, Ethem Pertev Paşa, Erbabı, Celali, İrşadi, Sümmani, Seyyahi, Türabi , Şehvari, Kâmi, Siraci, Nihani.

6.Erzurum Halkiyatı

Fındıkoğlu, bu bölümde Erzurum'un folklor bakımından zengin bir muhit olduğunu belirtmekte, fakat "Erzurum şairleri'nin aynı zamanda Erzurum halkiyatına ait bir eser olduğu zannedilmesin" diyerek kitabına aldığı şairlerden bazılarının folklorun konusu içine girdiğini açıklamaktadır.

Bu giriş kısmından sonra XIX. asra kadar ve XIX. asrıda olmak üzere iki bölüm halinde anlatılan şairlerin yaşadıkları yüzyıl miladi olarak verilirken biyografilerde geçen (doğum, ölüm gibi) tarihler hicri olarak verilmiştir.Her şairin önce hayatı anlatılmış, bu bilgiler verilirken çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklar zikredilmiştir.Hayatı anlatılan şairin eserleri ele alınmış, bu kısımda özellikle edebi yönü ve şairliği üzerinde durulmuştur.Şairlerin şiirlerinden mutlaka örnekler verilmiş, bunlar incelemeye tabi tutularak şairin hayatı, kişiliği ve düşünceleri ile şiirleri arasında bağlantı kurulmuş, bazı şiirler şairin yaşadığı dönemle ve yaşanan olaylarla ilişkili olarak ele alınmıştır.

Ziyaeddin Fahri, eserinde çok sayıda dipnota yer vermiş, bu dipnotlarda pek çok araştırmacı, kaynak kişi ve eser adı zikretmiş, zaman zaman geniş bilgi için okuyucunun bu

kişi veya eserlere müracaatını istemiştir.

"Erzurum şairleri"nde kullanılan metod, sosyoloji metodudur. Gerek şairlerin anlatıldığı birinci ve ikinci bölümde, gerekse giriş ve sonuç kısımlarında yapılan tahlillerde hep sosyolojik bakış açısı hakimdir. şairlerin yaşadıkları dönem ve sosyal çevre özellikle dikkatlere sunulmakta, diğer şairlerle aralarındaki ilgi ve etkilenme konuları örneklerle açıklanmaktadır.

Fındıkoğlu, "Netice" bölümünde, "Terkibi Mütalaalar" alt başlığı ile sunduğu kısma "Muasır edebiyat tarihi telakkisi, bir cüz olarak dahil olduğu içtimaiyat ilminin metoduna tevfi kan evvelen müşahede ve tahlil istiyor, saniyen bu tahlillere müstenit terkibi hükümler verilmesini arzu ediyor." sözleriyle başlamakta ve burada yapacağı yorumları sosyolojik bir yaklaşımla ortaya koyacağını belirtmektedir.

On beşinci ve on altıncı asırda Erzurum'da bir edebi şahsiyetin yetişmemesinin sebepleri üzerinde dururken sırasıyla İlhanlılar, Kara ve Ak Koyunlular, Safeviler ve Osmanlıların bu dönemde Erzurum'da hüküm sürdüğünü, karışık bir dönem yaşandığını açıklamakta; "muhitte sükûn ve istikrar olmadığından tabiatı ile temayüz etmiş, tarihe mal olmuş bir şahsiyet te mevcut olmayacaktır" demektedir, "bazı içtimaiyat kaziyelerine istinaden ve mantıki muhakemelerden istidlalen" yola çıkarak bu hükmü verdiğini de eklemektedir.

"Edebiyatımızda Demokrasi" bölümünde önemli bir tesbitte bulunan yazar, "Erzurum ve muhiti şairlerinin tedkiki esnasında umumi edebiyat tarihimizde de görülen bir vaziyeti

müşahede ediyoruz: mevzuen ve şeklen edebiyatta ikilik" diyerek bunun sebebini monarşiye bağlar ve "Afaki usul kullanan bir edebiyat müdekkiki, bedii içtimaiyatın teyid ve tesbit eylediği bu noktaya dikkat etmek mecburiyetindedir" görüşünü ileri sürer.

Ziyaeddin Fahri, "Erzurum Şairleri" hakkında yazılan eleştirilere cevap olarak yazdığı bir yazısında da konuya temas ederek kendisine gönderilen mektupların bazılarında eserinde kullanılan metoda itiraz edildiğini, giriş ve sonuç kısımlarında yapılan yorumların yüzeysel yargılardan ibaret olduğu görüşünün ileri sürüldüğünü, Edebiyat Fakültesinin resmi raporunda da "Erzurum Şairleri"nin bu bakımdan tenkit edildiğini belirterek şu cevabı verir: "Biz öyle zannediyoruz ki edebiyat tarihi kuru bir tebahhurun, mücerret bir tedkikin vasıtası olmaktan uzaktır. Kabulleri ve teyitleri muahhar tedkiklere bırakılan hükümlerimiz, içtimai usulün edebiyat tarihine tatbikinden mütevellit düşüncelerdir. Terkip aleyhtarlığı yapmaktan ziyade, terkip şekillerini tenkit etmek ilmi ve felsefi faaliyetin hareketlenmesi itibarıyla daha faydalı olacaktır."(5)

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre Ziyaeddin Fahri, Erzurum Şairleri'ni yazarken sosyolojik bir bakış açısıyla konuya yaklaşma endişesini taşımış, bir başka ifadeyle "içtimai usulü edebiyat tarihine tatbik" etmiştir. Bunu yapar-

5. Z.F.Fındıkoğlu, "Erzurum Şairleri'ne Dair", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, s. 136.

ken izlediği yolu kısaca kendi ifadesiyle "müşahede-tahlil-terkip" şeklinde özetlemek mümkündür.

Hakkında yazılan eleştiri yazılarında da vurgulandığı gibi Erzurum Şairleri'nde Fındıkoğlu'nun, bilimsel çalışmanın vazgeçilmez şartı kabul ettiği objektiflikten kısmen taviz verdiği izlenimine sahip bulunmaktayız. Şairlerin seçimi, Yunus'un Erzurum'lu olduğunun isbata çalışılması ve Kadı Darir'le aralarında dil bakımından benzerlik olduğunun iddia edilmesi, bu hususta ilk akla gelecek örneklerdir.

"Erzurum Şairleri", 21.12.1959- 26.5.1960 tarihleri arasında ve 82 bölüm halinde Erzurum'da yayınlanan Hür Söz Gazetesinde tefrika edilmiştir.

2. Bayburtlu Zihni

Bayburtlu Zihni'nin ilk baskısı 1928 tarihini taşır. Fındıkoğlu, kitabın başında yer alan "Birkaç Söz" başlıklı bölümde, Erzurum Şairleri'nde olduğu gibi, eseri 1924-1925 yıllarında Erzurum Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı sırada kaleme aldığını, ancak birtakım imkânsızlıklar yüzünden yayınının şimdi (1928) gerçekleşebildiğini açıklamaktadır. "Birkaç Söz"ün altında 15 Mart 1928 kaydı yer almaktadır. Bayburtlu Zihni hakkında, yayınlanmadan önce ve yayınlandıktan sonra çeşitli yayın organlarında çıkan tanıtıcı ilanlara rastlıyoruz. Hayat Mecmuasında eserin yayınlanacağını bildiren ilanların sonuncusu 28 Haziran 1928 tarihli 84. sayıda yer alıyor. Yine aynı mecmuanın 5 Temmuz 1928 tarihli 85. sayısında ise eserin neşredildiğini gösteren ilan şöyledir: "Bayburtlu Zihni- Şairin hayatından, matbu divanıyla gayrı matbu

"Sergüzeştname"sinin tahlis ve tahlilinden bahis kısımlar küçük bir kitap halinde intişar etmiştir.Zihninin koşmalarıyla edebi şahsiyetine ait mütalaaları ihtiva eden ikinci kitap yakında neşredilecektir.İntişar eden birinci kısmı tavsiye ederiz.Fiatı 40 kuruştur."

Bunlardan anlaşıldığına göre 1924-1925 yıllarında hazırlanan eser, Erzurum Şairleri'nin neşrinden yedi ay sonra, 1928 yılının Temmuz ayı başında yayınlanmıştır.

Gerek yukarıda sözü edilen ilanlardan, gerekse yazarın kendi ifadelerinden anladığımıza göre eser tek cilt olarak yayına hazırlanmış, şairin hayatı, eserleri ve kişiliği bir bütün olarak sunulmak istenmiştir.Fakat bu mümkün olmadığı için eserin bir bölümünün ileride ikinci cilt olarak yayınlanması düşünülmüştür.Ziyaeddin Fahri bu konuyla ilgili olarak şu açıklayıcı bilgileri vermektedir:

"Kitabımızın tabına; mevzu-u bahs ettiği şairin hayatını, eserini, şahsiyetini bir bütün halinde neşir maksadıyla başladık.Bilahare bazı sebeplerden dolayı, birinci kısım ile ikinci kısmın iki babını küçük bir kitap halinde neşreylemek mecburiyeti hasıl olmuştur.Yakında ikinci kısmın şairin koşmalarından terekküp eden üçüncü babı ile edebi şahsiyetinin tahliline ait üçüncü kısmın tamamı, ikinci bir kitap olarak neşredilecek, bunların birleştirilmesi suretiyle kitabımızın vahdetinin zaruri ve mazur bozuluşundan mütevellit mahzurun izalesi mümkün olacaktır."

Burada yayınlanacağı bildirilen ikinci kitap maalesef yayınlanamamış, ancak eserin 1950 de yapılan ikinci baskı-

sında arzu edilen içeriğe ulaşılmıştır.

1928 de yayınlanan ilk baskının fihristini buraya alarak muhtevaşını incelemek istiyoruz:

Birkaç Söz

Başlangıç

Birinci Kısım: Hayatı

İkinci Kısım: Eseri

Birinci Bab: Divan-ı Zihni

I.Kasideler

II.Gazeller

İkinci Bab: Sergüzeştname

I.Hicviyeler ve Muhtelif Parçalar

II.Destanlar

Bazı Mülahazalar

Yanlış-Doğru Cetveli

Kitabın ilk sahifesinde Zihni'nin

"Zihni fani olıcak kadrini divanından

Okuyup anlayanlar zümre-i irfan saf saf

- Divanından-

kaydı yer almakta, ikinci sahifede ise şu açıklama yapılmaktadır: "Bu eser Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Heyetinin 12 numaralı ve 9.2.1928 tarihli kararı mucibince takdire ve mükâfata mazhar olmuştur."

Ziyaeddin Fahri, esere "Birkaç Söz" ile başlamıştır. Bu bölümü aynen aktarmayı gerekli görüyoruz:

1924-1925 yılında Erzurum Lisesi'nde felsefe ve içtimaiyat muallimi bulunduğum zaman; Anadolu'nun fikir ve mede-

niyet tarihinde bir site manzarası arz eden bu şehrin tarihini, harsî ve edebî mazisini tedkike şayan bulmuş, bu tedkikin cereyanı esnasında medinenin muhitini geniş tutmak, coğrafi ve içtimai bağlarla merbut küçük merkezleri ve kasabaları da işin içine katmak zarureti karşısında kalmış idim.

Esasen fikir ve medeniyet tarihlerinde rol oynayan mühim, büyük beldelerin etrafında ekseriya, aynı hars ırmağının teşekkülüne hizmet eden küçük kollar bulunur. Bu bakımdan Bayburt, Erzurum ve muhitindeki hars merkezinin vücuda gelmesi itibariyle ileri sürülebilir. Hiç şüphesiz coğrafi kurbiyetler, iktisadî hayat sahasında görülen tarihi ve hali iştirâkler, binnetice içtimai yaşayıştaki müşterek fikrî ve edebî tecelliler, bu vaziyeti hazırlamakta mühim birer amil rolünü oynamışlardır. İşte Bayburtlu Zihni; bu içtimai haletin on dokuzuncu asırda yetiştirdiği şahsiyetlerden biridir.

Geçen sene neşreylediğimiz Erzurum Şairleri'nde Zihni'den kısaca bahsetmiş, bu arada şaire ait bir tedkikname-mizin yakında neşredileceğini va'd eylemiş idik. Filhakika vaktiyle Erzurum'daki muallimliğimiz esnasında hazırlamış olduğumuz, fakat maddî imkânların müsaadesizliği yüzünden neşre edemediğimiz eserin ancak bu sırada neşri imkânını bulabildik. Bu imkânı temin eden, bizi bu nevi ilim ve hars mesaisinde teşvik buyuran Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye heyet-i muhteremesine derin teşekkürlerimizi takdim etmeyi, burada ifası elzem bir fariza addetmekteyiz.

Zihni, edebiyat tarihimizin geçen asırda temayüz eden mühim bir şahsiyetidir. On dokuzuncu asrın ilk nısfının birbirine girift olan muhtelif edebi cereyanları ile alakadardır. "İssız" kalan "otağ"ın ızdırabını hıçkıran koşmasının muhitimizde vaktiyle ika ettiği tesir düşünülecek olursa milli edebiyat cereyanının kuvvetlenmesinde inkârı gayri kabil bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Her şeyin fevkinde o, tam manasıyla bir sanatkârdır. Bayburt'un bu nâmdar şairinin gönlünde; sanatın renkli, yıldızlı semasından sızmış ışıklar ve damlamış katreler var...

Eserimiz; kendisini şiire vermiş, teselliği mısradan almış muvaffak bir şaire karşı hissedilen muhabbet ve takdirin tesiri altında yazıldı, neşredilmesinde, husulü ve yükselmesini semeredar bir şekilde yapılacak edebiyat tarihi tedkiklerinden beklediğimiz edebi inkişaf endişesi saik oldu. Eğer Bayburtlu Zihni'yi yazan, bu gayesine bir parça olsun hizmet edebilirse, derin bir bahtiyarlık hissedecektir.

15 Mart 1928 Ankara Ziyaeddin Fahri

"Birkaç Söz"den sonra yazar, "Başlangıç" başlığı altında "Türk Edebiyatı Tarihi", "Anadolu Edebiyatı Tarihi ve Zihni", "Usul ve müfredat" alt başlıklarını almıştır. Bu kısımda Ziyaeddin Fahri, eseri hazırlarken sosyoloji metodunu kullandığını açıklamaktadır: "Bizim görüşümüze göre edebiyat tarihi, içtimai ilimlerden biridir. Binaenaleyh usulü de içtimaiyat metodundan olacaktır."

Edebiyat tarihi ile edebiyat sosyolojisini mukayese

ederken yazar şu görüşü ileri sürer: "Edebi tarih, edebi vaka ve hadiselerin, şahsiyetlerin hikâye ve tasvirini verecek, edebi içtimaiyat bunları izaha çalışacaktır." (6).

Daha sonra Ziyaeddin Fahri, eserin muhtevasına temas ederek onun üç kısımdan ibaret olduğunu, birinci kısımda şairin hayatına yer verdiğini belirtmekte ve şairin yakın bir geçmişte yaşamasına rağmen kaynakların yetersiz olduğunu, bu güçlüğü bizzat şaire ait olan "Sergüzeştname"deki bilgilerle kısmen aşıldığını ekler.

Bayburtlu Zihni'nin eserlerinin araştırıldığı ikinci kısımda ise şu bilgiler yer alır: "Tespit edilen ve haklarında vukuf hasıl olan asarı gösterilir ki sadece tahlili bir nazar takip ettik. Nevama eserlerin birer fihristini, daha doğru kitabiyatını vücuda getirdik. Bahsin tedkikinden anlaşılacağı vechile şairin evvelen aruz şiirleri karşımızdadır. Bunları nevi nevi yokluyor ve karakteristik olanlardan misaller getiriyoruz."

Aynı bölümde yazar, kitabın üçüncü kısmında şairin "hayatına ve tahlili mütalaalara müstenit terkibi hükümler" ve "edebi sistemine bir bakış" konularının işlendiğini söylemekte, fakat daha önce de işaret ettiğimiz gibi bu üçüncü kısım kitapta yer almamaktadır.

Ziyaeddin Fahri, eserde çok sayıda dipnot kullanmış,

-
6. Ziyaeddin Fahri'nin bu husutaki tavrı, eserin 1950 de yapılan genişletilmiş ikinci baskısında daha belirgin hale gelmiş ve kitabın adına "Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi" alt başlığı eklenmiştir.

bu dipnotlarda çoğunlukla açıklayıcı bilgiler vermiştir. Birkaç dipnotta ise yazılı kaynakları zikretmiştir. Yazarın başlangıç kısmında açıkladığı gibi konuyla ilgili fazla miktarda kaynak bulunmamaktadır. Dipnotlarda kaynak olarak gösterilen belli başlı eserlerden Osmanlı Müellifleri, Sicill-i Osmani ve Fatin Tezkiresi'ni sayabiliriz. Ayrıca birkaç yazma eser sözkonusu edilmiştir.

Kitabın son dipnotunda "Sergüzeştname'den nakledilen parçaların imlası şekilleri olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Manası yazılmak icab eden bazı kelimeler, tefsire muhtaç bazı noktalar, kitabın sonuna bir lahika halinde kayıt ve ilave edilecektir" denildiği halde böyle bir kayda rastlamıyoruz.

86 sayfa olan bu baskıda tarihler hicri olarak verilmiştir.

1928 yılında yayınlanan birinci baskı ile ilgili olarak İbnülemin Mahmut Kemal, bir "tashih ve irşat" yazısı yazmıştır. Bu yazının ilk kısmını 1950 baskısının 5-6. sayfalarına koyan Fındıkoğlu, "Bayburtlu Zihni'nin birinci tabından sonra üstad-ı muhterem İbnülemin, eserin birçok noktalarını tashih, bu suretle bizi irşat ve yolumuzda teşçi eylemiştir. O kadar ki bu tashih ve irşatlar olmaksızın eserin ikinci tabı imkânsız veya birincisi gibi noksan olurdu" demektedir.

İbnülemin Mahmut Kemal, yazısının buraya alınan ilk kısmında Ziyaeddin Fahri'ye yaptığı hizmetten dolayı teşekkür eder. "Bir milletin alem-i medeniyette ihraz ettiği mevki,

alem-i medeniyete ihda ettiği eshab-ı hüner ve marifet ile 'tayin olunur" sözleriyle konunun ciddiyeti üzerinde duran İbnülemin, Ziyaeddin Fahri'nin 1928 baskısında söylediği "biz, birçok noksanlarla dolu olan tedkikimize..." şeklindeki ifadelerini naklederek "vasaitten mahrum olarak ortaya bir eser koymak bittabi zordur, elbette noksandan azade olmaz.Vesait mükemmel olsaydı, eser de tekemmül ederdi.Maaha-za eser, muharririnin dediği kadar noksanlarla dolu değildir." der.

Bayburtlu Zihni'nin genişletilmiş ikinci baskısı, 22 yıl gibi uzun bir aradan sonra 127 sayfa olarak yayınlanmıştır.Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti yayınlarının ilk kitabı olarak neşredilen esere "Bu kitabımı babam Bayburt Kadısı Fındıkoğlu Halil Fahri'nin ruhuna bağışlıyorum" şeklinde bir ithaf konulmuştur.Kitabın başında, 1928 de yayınlanan birinci baskının önsözüne yer verilmiş, ancak 1928 de kullanılan bazı ifadeler çıkarılmış veya değiştirilmiştir.Yine birinci baskıda olmadığı halde burada Ziyaeddin Fahri isminin altına "Halk Bilgisi Derneği Umumi Kâtibi" ünvanı konulmuştur.

Eserin muhtevasına girmeden fihristini bureya almakla yetiniyoruz:

Birinci Basılışın Önsözü

İbnülemin'in Birinci Tabı Hakkındaki Tenkidinden Bir Parça

İkinci Basılışın Önsözü

Giriş

Birinci Kısım: Hayatı

İkinci Kısım: Eseri

Üçüncü Kısım: Şahsiyeti ve Edebi Sistemi

Ekler

Resimler

Eserin ikinci baskısı yayınlandıktan birkaç yıl sonra Bayburtlu Zihni'nin torunlarından Kâmile Ozansoy'un, Maarif Vekâleti, Bayburt Kültür Cemiyeti ve Z.F.Fındıkoğlu hakkında 1928 ve 1950 deki yayın faaliyetinden dolayı bir dava dilekçesi verdiğini, 100 bin liralık tazminat davasının mahkemece reddedildiğini de buraya kaydetmekte yarar görüyoruz.(7).

Bayburtlu Zihni 26.12.1960- 20.2.1961 tarihleri arasında 46 bölüm halinde Hür Söz gazetesinde tefrika edilmiştir.

3.Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber

Türk folklorunu araştırmak amacıyla kurulan Halk Bilgisi Derneği, ilk iş olarak derleme faaliyetini düşünmüştü. Bu sahada ciddi bilimsel çalışmalar yapılmadığı için folklorcuların derleme sırasında kullanacakları belli bir metod da yoktu.Bu sebeple derleme yapacak araştırmacılara yol göstermek amacıyla bir rehber hazırlandı.1928 ve 1929 yıllarında birinci baskı olarak yayınlanan "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber", dernek şubelerine, temsilciliklere, üyelere ve bu konuyla ilgilenen diğer kişilere gönderildi.

7.a)Z.F.Fındıkoğlu, Edebiyatçıları Alakadar Edecek Garip ve ve Enteresan Bir Muhakeme, İş ve Düşünce,23(186), 1 Şubat 1957, s. 9.

b)Bayburtlu Zihni Davası Temyizde, İş ve Düşünce, 198, 1 Şubat 1958, s.16.

44 sayfadan oluşan rehber, üç kısıma ayrılmaktadır. Birinci kısımda umumi mütalaalar, ikinci kısımda halk bilgisinin kadroları, üçüncü kısımda ise izahnameler yer almaktadır. Kitabın içeriğinin bilinmesi bakımından fihristini buraya alıyoruz:

Birinci Kısım: Umumi Mütalaalar

- I. Halk Bilgisinin Mevzuu
- II. Halk Bilgisinin Usulü
- III. Halk Bilgisinin Gayesi

İkinci Kısım: Halk Bilgisinin Kadroları

- I. Muhite Dair Halk Bilgisi
- II. Binaya Dair Halk Bilgisi
- III. Ev Eşyasına Dair Halk Bilgisi
- IV. Zanaatlara ve Mesleklere Dair Halk Bilgisi
- V. Elbiseye Dair Halk Bilgisi
- VI. Gıdaya Dair Halk Bilgisi
- VII. Adetlere Dair Halk Bilgisi
- VIII. İtikatlara Dair Halk Bilgisi
- IX. Bilgiye Dair Halk Bilgisi
- X. Şiire Dair Halk Bilgisi
- XI. Temaşaya Dair Halk Bilgisi
- XII. Hikâyeye Dair Halk Bilgisi
- XIII. Musikiye Dair Halk Bilgisi
- XIV. Raksa Dair Halk Bilgisi
- XV. Hukuka Dair Halk Bilgisi

Üçüncü Kısım: İzahnameler

- I. Dile Dair Halk Bilgisi Hakkında İzahname

II. Musikiye Dair Halk Bilgisi Hakkında İzahname

III. İktisadi Halk Bilgisi Hakkında İzahname

Rehbere Dair Bazı Notlar

Amiran Kurtkan(8) ve diğer araştırmacıların belirttiklerine göre kitapta yer alan izahnamelerin dışında kalan kısımlar Fındıkoğlu'na aittir.İmzasız olan bu kısımların dernek üyelerinin iştirakiyle ortaya konulduğu belirtiliyorsa da biz, bunların hazırlanmasındaki emeğin büyük bir bölümünün, belki tamamının Fındıkoğlu'na ait olduğu kanaatindeyiz.Kendisini daima arka plana bırakarak dernek ve teşkilat adına hizmet vermeyi bir prensip haline getiren Ziyaeddin Fahri, burada da aynı yolu takip etmiştir.Fakat bu bölümde ortaya konulan görüşler Fındıkoğlu'nun tamamen kendisine ait değildir.Bu konuya şöyle açıklık getiriyor:

"Rehberin büyük kadrolarından bir kısmı Alman folkloristi Hoffmann Kraye'ın, Van Gennep'in kitabında gördüğümüz kadrosundan mülhemdir.Edebiyata ait olanlar Fransız halk bilgici Millien'den iktibas ve tevsi olunmuştur.Heyet-i umumiye itibariyle rehberin maddeleri içinde gerek dernek idare heyeti ve irşad encümeni azasının, gerek diğer aza arkadaşların serdeyledikleri fikirler de vardır.Binaenaleyh rehberi bir sistem, bir terkip olmak nokta-i nazarından tamamen derneğe mal etmek yanlış bir şey olmayacaktır."(9).

8. Fındıkoğlu Bibliyografyası 1918-1958, s.10.

9. Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber, s. 41-42

Birinci kısımdaki halk bilgisinin mevzuu, usulü, gagesi ise Van Gennep'in "Folklor" adlı kitabından kısaltma suretiyle elde edilmiştir. Burada yapılan iş, doğrudan tercüme değildir. Fındıkoğlu bazen Gennep'in görüşlerini aynen aktardığı gibi bazen de kendi yorumunu eklemekte, hatta Gennep'e itiraz etmektedir. Fındıkoğlu folklor konusunda açıklama yaparken bizim ülke ve toplum yapımızın farklılıklarını göz ardı etmemeyi de gerekli görmüştür.

4. Folklor ve Etnografya Kılavuzu

Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber, 1949 da "Folklor ve Etnografya Kılavuzu" adıyla yeniden yayınlandı. Bu ikinci baskı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Müze ve Arşivi yayınlarının ilk kitabı olarak yeniden hazırlandı. Bu baskıda birinciden farklı olarak Fındıkoğlu tarafından yazılan Önsöz ve İkinci Önsöz yer almakta, ayrıca izahnameler bölümünde Alexander Rüstow'un bir broşür halinde yayınladığı "Anadolu'nun Kadim İktisat Anane, Adetleri ve Bunların Ehemmiyeti" ile Fındıkoğlu'nun "Hukuki Hadiseler Etrafında Folklorik Anlaşmalar ve Bazı Sual Listeleri" başlıklı yazılar, birde "İktisat Arşivi ve Müzesi Talimatnamesi" eklenmiş bulunmaktadır.

II.YAZILARI

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun ilk neşredilmiş gazete yazısı, Sarıkamış'ta 1920 de kurulan Varlık gazetesinde çıkmıştır.Varlık'ın ele geçen nüshalarında Fındıkoğlu'na ait yazılar "İstanbul Mektupları" başlığını ve Erzurumlu A.Ziyaeddin, Ahmet Halil imzalarını taşır.(10).Daha sonra Fındıkoğlu'nun yazıları pek çok yayın organında yayınlanmıştır. Bunlardan Anadolu Mecmuası, Halk Bilgisi Mecmuası, İş ve Düşünce, Halk Bilgisi Haberleri hakkında -çalışmamızla yakından ilgili olmaları bakımından- geniş bilgi vererek diğer yayın organlarının adlarını sıralayacağız.

1.Anadolu Mecmuası

Nisan 1340/1924 ile Şubat 1341 arasında Mehmet Halit (Bayrı) tarafından yayınlanan derginin sorumlu müdürü Haydar Necip idi.Anadoluculuk akımının yayılması amacını güden dergide devrin ünlü yazarlarının yanı sıra Ziyaeddin Fahri'nin de yazıları yayınlanmıştır.Fındıkoğlu'nun dergiye olan katkılarını Mehmet Halit Bayrı şöyle anlatıyor:

"Hususiyle Anadolu Mecmuasını çıkarırken o, gerçekten değerli yardımlarını benden esirgemedi.Görünüşte Anadolu Mecmuasının başında ben vardım.Antalya Ceza Hakimi iken 1950 senesi Ocak ayının ilk günü vefat eden Haydar Necip de mecmuanın sorumlu müdürü idi.Fakat hakikatte mecmua bizim değil, kuvvetli bir fikir ve ideal etrafında birleşmiş olan aydın bir gençlik zümresinin malı idi.Profesör

Mükrimin Halil, Profesör Hilmi Ziya, Eski Milli Eğitim Bakanı Reşat Cemsettin, Maliye Bakanı iken ölen Halid Nazmi, bu zümrenin belli başlı simalarındandı. Bunlar arasında Ziyaeddin Fahri, mecmuanın sermayesi hazırlanırken küçük gelirlerinin büyük bir kısmını ortaya koyarak hem maddi fedakârlıkta bulunmuş, her nüshaya yazı vermek suretiyle hem de mecmuayı manen desteklemişti."(11)

Mehmet Halit, mecmuanın amacını da şöyle özetliyor:

"Anadolu Mecmuasının neşrinden maksat, bir Anadolu ilmi ve bir Anadoluculuk mesleği vücuda getirmektir. İtiraf edelim ki doğup büyüdüğümüz yurdu layıkıyla tanımıyoruz. Bu yurdun mazisine, tarihine vakıf olmadığımız gibi, şimdiki vaziyetinden, binaenaleyh istikbalinden de bihaberiz..."

Anadolu Mecmuası bütün anasır ve teferruatıyla işte bu medeniyeti ve onu ibda edenleri evvela kendimize, sonra bir ilim halinde herkese göstermek niyetindedir."(12).

Toplam 12 sayısı yayınlanan dergined Fındıkoğlu da bahsetmiş ve "İleride 1924-1925 tarihinin İstanbul ve Anadolu'daki fikir cereyanlarını araştıracak olanlar Anadolu Mecmuası İdeolojisi üzerinde durmaya mecburdurlar."(13) demiştir.

11. M. Halit Bayrı, "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar-I- Derneğin Kuruluşu", Türk Folklor Araştırmaları, 2(27), Ekim 1951, s. 421.

12.

2.Halk Bilgisi Mecmuası

Halk Bilgisi Derneği'nin yıllık yayın organı olarak 1928 yılında yayınlanmıştır.Derginin müdürlüğü, Halk Bilgisi Derneğinin umumi kâtibi olan Ziyaeddin Fahri tarafından yürütülüyordu.Dergideki yazılar dört büyük bölümde toplanmıştır: 1.Tedkikler, 2.Maddeler, Notlar, Vesikalar, 3.Terbiyevi Makaleler, 4.Kitabiyat Tenkitleri ve Halk Bilgisi Haberleri.Ziyaeddin Fahri'nin bu dergide yer alan 13 yazısı Ziyaeddin Fahri, Ahmet Halil, A.H., ve H.B.D. imzalarını taşımaktadır.Dernek ve matbuat haberleri ile ilgili iki yazısı da imzasızdır.

1929 yılında ve 600 sayfa olarak yayınlanması düşünülen ikinci sayı yayınlanamamıştır.Fındıkoğlu'nun yurt dışına gitmesi, yayın faaliyetinin aksamasında etkili olmuştur.

189 sayfadan oluşan Halk Bilgisi Mecmuasının bu ilk ve tek sayısı Halk Bilgisi Derneği'nin en dolgun yayınlarından biri idi.

3.Halk Bilgisi Haberleri

Halk Bilgisi Derneği'nin yayın organı olarak 1928 de çıkarılan Halk Bilgisi Mecmuası'nın yanı sıra 1929 Kasımında Halk Bilgisi Haberleri adıyla bir aylık dergi yayınlanmaya başladı.Ankara'da yayınlanan ilk on dokuz sayının yazı işleri müdürlüğünü İzzet Adil, daha sonraki sayılarda ise Mehmet Halit yaptı.

1 Mayıs 1931 ile 25 Nisan 1933 tarihleri arasında derginin yayınına ara verildi.25 Nisan 1933 te 20. sayıdan başlamak üzere Eminönü Halkevinin yayın organı olarak yeniden

maya başladı.1935 yılı içinde iki sayısı Yeni Türk Mecmuasıyla bir arada neşredildi, sonra eski şekliyle çıkmaya başladı.Son sayısı Şubat 1942 de yayınlandı.

Fındıkoğlu, gerek Türkiye'de, gerek Avrupa'da bulunduğu sırada dergiye yazı yardımında bulunmuş, düzenli çıkarılabilmesi için destek olmuştur.

4.İş ve Düşünce

Fındıkoğlu'nun yayın hayatında İş ve Düşünce dergisinin ayrı bir yeri vardır.Fransa'daki doktora çalışmalarına ara vererek Türkiye'ye gelen Ziyaeddin Fahri, Türkiye Harsı ve İktimai Araştırmalar Derneği'ni kurmuş, yayın organı olarak üç aylık "İş" mecmuasını çıkarmaya başlamıştır.1934 yılında yayımına başlanmış ve 1935 yılında neşrine ara verilerek 1936 da tekrar çıkarılmıştır.1942 de ve 29. sayıdan itibaren Orhan Tuna'nın katılmasıyla daha da güçlenmiş, sosyal bilimler alanında çalışanların işbirliğine vasıta olmuştur.Dergi 1956 dan itibaren İş ve Düşünce adıyla yayınını sürdürmüş, 1973 yılında sona ermiştir.Son sayı, cilt:XXXVIII, sayı: 277-278 kaydını taşır.

Z.F.Fındıkoğlu, dergiyi bütün gücüyle yaşatmaya çalışmış, bazen birçok yazıyı kendisi hazırlamış, zengin bir içerik ile düşünce hayatımıza katkıda bulunmuştur.Prof.Dr. Zeki Başar'ın ifadesiyle "bu dergi ile sadece görüşlerini, hizmet ideallerini değil, irade gücünü de belgelemiştir."(14).

Fındıkoğlu'nun yazılarının yer aldığı diğer gazete ve

dergilerden tesbit edebildiklerimiz şunlardır:

Gazeteler:

1. Büyük Dava
2. Cumhuriyet
3. Hakimiyet-i Milliye
4. Halk
5. Hür Söz
6. İnkılapçı Gençlik
7. İstiklâl
8. İş ve İşçi
9. Kızılırmak
10. Kömür
11. Meslek
12. Milletın Sesi
13. Sesimiz
14. Son Telgraf
15. Tasvir-i Efkâr
16. Ulus
17. Vakit
18. Varlık
19. Yeni İstiklâl

Dergiler:

1. Aile
2. Ankara Muallimler Birliği
3. Azerbaycan Dergisi
4. Azerbaycan Mecmuası
5. Bilgi

6. Boğaziçinden Bir Ses
7. Bütün
8. Büyük Türkiye
9. Chirst Untervegs .
10. Çalışma
11. Çığır
12. Değirmen
13. Doğu
14. Duygu
15. Erlangen Üniversitesi Kooperatifçilik Enstitüsü
Mecmuası
16. Erzurum
17. Erzurum Muallimler Birliği
18. Felsefe ve İctimaiyat
19. Folklor Postası
20. Fuzuli
21. Hayat
22. Hukuk Fakültesi Mecmuası
23. İstanbul Baro Mecmuası
24. Konya
25. Kopuz
26. Köye Doğru
27. Kültür Haftası
28. Meslek
29. Mensucat Meslek Dergisi
30. Mihrap
31. Millet

32. Okul-Aile Hareketleri
33. Ölçü
34. Revue de AER, Integration
35. Revue de Interation
36. Siyasi İlimler Mecmuası
37. Sosyal Siyaset Konferansları
38. Sosyoloji
39. Sosyoloji Konferansları
40. Tarih Yolunda Erzurum
41. Türk Folklor Araştırmaları
42. Türkiyat
43. Türkiye İktisat Mecmuası
44. Türk Yurdu
45. Ülkü
46. Ün
47. Vergi ve Resimler
48. Yeni Karınca
49. Yeni Türk
50. Yeni Yol

III.YAYINLARINDA İÇLEDİĞİ KONULAR

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu çok farklı konularda yazı yazmış bir bilim adamıdır.Sayıları üç bini aşan yayınlarından sadece folklor ve halk edebiyatı ile ilgili olanlarını bir tasnife tabi tutmak gerekirse şu tablo karşımıza çıkar:

A.GENEL OLARAK FOLKLOR

Fındıkoğlu, folklorun tanımı, muhtevası, tarihçesi, diğer bilimlerle ilişkisi vb. konularda çok sayıda yazı yazmış veya eserlerinde bu konulara temas etmiştir.Bu konudaki ayrıntılı bilgi, folklor ve halk edebiyatı ile ilgili görüş ve önerilerinin yer aldığı üçüncü bölümde geniş bir biçimde söz konusu edilmiştir.

B..HALK ŞİİRİ VE HALK ŞAIRLERİ

Ziyaeddin Fahri'nin yayınları arasında halk şiiri ve halk şairleri önemli bir yer işgal eder.Her şeyden önce onun halk şiirine aşırı bir sevgi beslediğini ve hayranlık duyduğunu görüyoruz.Şu satırlar ondaki bu sevgi ve hayranlığın kaynağını ve derecesini göstermeye yetecektir:

"1925 yılı, hayatımda mühim bir ânı temsil eder.İlk hocalık yılı, ilk defa kitap yazma projesini düşündüğüm yıl, Anamdan işittiğim mani ve ilahilerin araştırmasını yapmağı tasarladığım yıl...

O sene gerçekten benim için bereketli bir yıl olmuştu.Büyük vatan toprağı içinde onun bir parçası ve benim doğuş vatanım olan yerde, Erzurum'da ve Tortum'da adeta kendimi buldum.Şimdiye, yani 1925 e kadar sanki çevresinden, kö-

künden kopmuş bir kuru dal, bir usaresiz parça idim, o yıl sanki dal ve gövde, parça ve bütün birleşmişti.

Bu birleşmeğe vasıtalık yapan köprü: Halk Şiiri. Anamdan Yunus'u orada dinledim.İsimsiz manilerin her parçası sanki bir ayet gibi idi.Ne bağlayıcı kuvvet! Orta Asya bu şiirlerle Küçük Asya'nın bekçiliğini yapan bu memleket köşesinde dile geliyordu.Madem ki kökten kopmuş bir dal tekrar köke dönüyor, o halde kopma zamanında edindiği bilgi ve usulü, bu birleşmenin mahiyet ve manasını belirtmeğe bağlamalı diye düşünmeğe başladım."(15).

Halk şiirine böylesine önemli bir fonksiyon yükleyen Fındıkoğlu, ilk kez yazdığı eserinde bu konuya eğilmiş, klasik edebiyatın temsilcisi olan şairlerin yanında halk şiiri vadisinde eser veren halk şairlerinin de yer aldığı Erzurum Şairleri'ni 1927 de, bu eserde kısaca değinilen Bayburtlu Zihni hakkındaki çalışmasını da 1928 de yayınlamıştır.Bunlardan başka konuyla ilgili çok sayıda yazı yazmış, halk şiirinin çeşitli problemleri üzerinde durmuştur.

Ziyaeddin Fahri, halk şiirinin edebiyat tarihimizdeki yerini araştırırken Divan şiiri ve Edebiyat-ı Cedide şiirini halk şiiriyle mukayese eder.Burada onun eski şiire şiddetle hücum ettiğini, onu yediğini görüyoruz."12 asırlık edebiyat tarihimizde yüksek zümre denilen kesimin ortaya koyduğu edebiyatı" ve onun temsilcilerini ağır bir dille

15. Z.F.Fındıkoğlu, "Önsöz"; Mehmet Kardeş, Meşhur Sazşairi Âşık Sümmani, İstanbul 1963, s. V-VI.

eleştiren Ziyaeddin Fahri, halk şiiri ve halk şairleri için şu yorumu yapar:

"Bu uzun tarih faslının zulmetine ve sönüklüğüne mukabil, bir de halkın içine inerek onun yazılmamış, tesbit edilmemiş, fazla olarak dudak bükülmüş şiirini okuyunuz. Göreceksiniz ki birkaç akçe caize veya mansıb-ı mekân için, sonra levs ve şehvet kokan bir etek ardında geçecek zevk dakikaları için kendini yaşayan, ma'şeri kitleden ayrılan üdeba ve şuaramızın çok fevkinde şairlerimiz var. Bunlar tabiatın güzel levhaları karşısında gönüllerinin duygularını ebedileştirmişlerdir."(16).

Yine bir başka vesileyle Bayburtlu Zihni'nin bir şiirini yorumlarken şunları söylüyor:

"İşte size vatan mefhumunun anlaşılmadığı, memleket hicranının şiire yabancı bulunduğu bir devirde yazılmış misralar... Bu nokta üzerinde düşünmeyi, bir vatan parçasının felaket sesleriyle inlediği bir zamanda İstanbul'da, saray etrafında meddahlık yapan sözde şairler içinden Bayburtlu şairin edebi ve içtimai hassasiyetine verilecek yüksek kıymeti takdir etmemeyi kari'lerimize terk ediyoruz."(17).

Fındıkoğlu, anonim türlere ait metinleri inceleme konusu yaptığı gibi sahibi belli olan şiirleri de incelemiştir. Araştırmalarında tahlile büyük önem veren Fındıkoğlu, burada da aynı yolu ısrarla takip etmiştir.

-
16. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Edebiyatı Tedkikleri", Halk Gazetesi 19.1.1926
 17. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Edebiyatı Tedkikleri", Halk Gaz. 12.1.1926

Anonim türlerden özellikle türkü ve mani üzerinde durmuştur. Bu türlerin kaynağı ve toplum hayatındaki yerini belirlemeye çalışan yorumlar yapmıştır. Ona göre türküler ve maniler, daha geniş anlamda anonim halk şiiri örnekleri, maşeri duyguları en yoğun bir biçimde ve sanatkârane bir e-
da ile ortaya koyarlar. Onlar tek bir şahsa ait değildir. Bir milletin, bir toplumun malıdır ve o toplumun karakteristik özelliğini bünyesinde taşır. Hatta bu sebeple Fındıkoğlu, türkü ve manilerin bir bölgeye ait olarak gösterilmesine karşıdır. "Filan köyde ve şehirde çıkan bir türkü, bir destan bütün köy ve şehirlerde hemen dağılır, maşeri ve içtimai bir hüviyet kesbeder" diyerek görüşünü açıklayan Fındıkoğlu, "Zeynebim" türküsünü örnek göstererek bunu "münhasıran İzmir taraflarına, zeybeklere mal etmeye lüzum yoktur" der ve devam eder: "O, İzmir zeybeğinin olduğu kadar, Antalya yörüngünündür. Adana'daki varsağlının olduğu kadar, Erzurum dadaşının, Erzurum dadaşının olduğu kadar Trabzon uşağının malıdır. Elhasıl bir türkü bütün bir memleket, bütün bir Anadolu demektir." (18).

Türkülerde geçen yer ve şahıs adlarının, türkünün söylendiği bölgeye göre değiştiğini, yani o bölgede geçerli olan isimlerin kullanıldığını kaydeden Fındıkoğlu, bunu şöyle izah eder:

"Hiç şüphesiz türkü bir memleket köşesinde söylenmiş-

18. Ahmet Halil (Z.F. Fındıkoğlu), "İki Anadolu Türküsü ve Be-diî Terbiyeye Dair Düşündürdükleri", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 152.

tir, onu herhangi bir şair vücuda getirmiştir, herhalde âşıkane bir vakanın mahsulü, zadesi olacak, binaenaleyh şairi tarafından ait olduğu şehir veya köy ismi türküye geçirilmiş bulunacak.Fakat türkü yukarıda anlattığımız içtimai kanuna tabi olarak, derhal bütün halk tabakası muhitinde intişar eder, dediğimiz gibi, söylendikleri mahallin ismini alır.Bu hususiyete manilerde sık sık tesadüf etmek mümkündür."(19).

Fındıkoğlu manileri başlı başına bir inceleme konusu olarak ele almış ve onlardan bazılarını tahlil etmiştir.

Manilerde "maşerin isimsiz şairleri" tarafından edebiyat nazariyecilerinin "mesalik-i edebiye" dedikleri mesleklerin canlı bir terkininin yaratıldığını söyleyen Fındıkoğlu, konuyu şöyle açıklığa kavuşturur:

"Bir mani tahayyül ediniz: realizm ve natüralizm ile idealizm imtizaçlı ve tatlı bir renk içinde yekdiğerrine karışmıştır.Yani halk şiirinin isimsiz şairi evvelen tabiata, şe'niyete bakıyor, bir iki mısra içinde hemen onun bir tasvirini çiziyor.Buraya kadar realist davranmıştır.Fakat halk şairi bununla kalmayarak umman enfesiyetine dönüyor, deruni alemindeki feveranlar ve basınçlarla tabiat tasvirleri arasında tedailer tesis ediyor: İşte sembolizm ile karışık bir idealizm!

Bunları okurken zannediyorsunuz ki cansız tabiat

ile canlı tabiat birleşmiş, görülen ve hasselerimizle duyulan bir (şeniyet-tabiat) içinde görülmeyen ve fakat sezilen (fevkaşşeniyet-mefkûre) alemleri kaynaşmıştır."(20).

Fındıkoğlu bu manilere örnek olarak Mehmet Turhan'ın çalışmasından aktardığı ve "ay manileri" başlığı altında verdiği on adet mani metni ekliyor:

AY MANİLERİ

Ay aydın açtı güzel!

Elinde testi güzel!

Eğil bir buse alim,

Yüreğim geçti güzel!

Bir ay doğar sapsarı!

Koynumda sandım yarı

Uyandım ki gönlüm boş,

Ağlarım zari zari.

Ay aç ta gel aç ta gel,

Bir ince yol seç te gel..

İnce yıl bulamazsan,

Kervana karış ta gel!

Ay doğar kamerinden

El atım kemerinden

Dilim ile süt alim
Ağ memen damarından

Ay doğar açmak ister

Gül yanak yaşmak ister...

Benim bu garip gönlüm

Yare kavuşmak ister!

Biray doğdu meşeden,

Yarım çıktı köşeden...

Rengini gülden aldı

Kokusu menekşeden!

Bir ay doğmuş Pasin'den

Gök bulut arasından..

Öyle bir yar sevmişem

Katmer gülün hasından

20. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Edebiyatı Tedkikleri", Halk Gazetesi, 19.1.1926.

Ay bedir bedir Allah	Bir ay doğdu kenarsız
Bu sevda nedir Allah	Yar vefasız ben arsız.
Ya yare insaf eyle	Geri durun dadaşlar,
Ya bene sabır Allah.	Ateşimden yanarsız!

Ay doğar sini gibi,
Dolanır servi gibi...
Ayşadan koku gelir,
İlkbahar gülü gibi...

Fındıkoğlu bu manilerin yorumunu kısaca şöyle yapıyor:

"Bunları gözden geçiriniz; hepsi ne kadar güzel ve sadedir.İşten döndükten sonra ay ışığında dinlenen genç bir kıza, yorgun bir delikanlının yüreği geçerek hitap edişi! Oh, Anadolu'nun köylerinde gezenler ancak bu hitabın şiirini sezmiş, "yürek geçme"nin ruhiyatını yaşamış olabilirler!..İkinci maninin son mısralarında hülyasından uyanan bir erkeğin gönlünü boş buluşunu, üçüncü parçada ay ile yar arasındaki benzeyişi, dördüncü parçadan halk şiirinin ahlak ve sanat telakkisi çıkarılabilir: "sevgilisinin kemerinden el atan" ve "ağ memeden dili ile süt alan" meçhul Anadolu şairini; yarattığı tabii şiir levhasından ne kadar memnun görüyoruz değil mi?"(21).

Yine bir başka yazısında da Mehmet Turhan'dan aldığı şu manileri aktarır:

HASRET MANİLERİ

Ey punar, eşme punar,	Pencerede dikenler
Yaramıdeşme punar!	Sarı içlik dikenler!
Yar buradan geçende;	Sarardı, vağan geçti;
Su ver, dertleşme punar!	Yar hasretin çekenler...

Ağlardım ben de bile,	Su bitmez akmak ile,
Can yandı tende bile..	Dereyi yıkmak ile...
Gamına gam olmuşum	Yar, yardan nasıl doysun,
Demine kimler bile...	Iraktan bakmak ile!

Su gelir, akar gider,	Şu gelen atlı mıdır,
Yar gelir, bakar gider...	Bakın kır atlı mıdır?..
Yarin şahin bakışı	Her gelen yari sorar
Canımı yakar gider!..	Yar bile tatlı mıdır?..

Bu bağlar, ulu bağlar,	Karşıdan atlı geçti,
Etrafı sulu bağlar..	Nalı parlattı geçti!
Yar aklıma düşende,	Ellere selam verdi
Gök oynar, bulut ağlar!..	Beni ağlattı geçti...

Bu manilerle ilgili yorumu da şöyle:

"Bütün bunlar bize hasret denen beşeri halet-i ruhiyenin kudretli birer tablosunu gösteriyorlar. Hele ilk maninin olgun mısralarındaki hazin ihtişamı, ikinci manideki manidar, ızdıraplı soruşu, nihayet son parçadaki tabii şiiri hissediyor ve :

-İşte edebiyat, işte şiir buna derler! hükmünü veri-

yorsunuz değil mi?..."(22).

Fındıkoğlu, bir başka yazısında da Anadolu insanını tanıtırken şunları söyler:

"Nadiren işinden, istihsal faaliyetinden çekilerek kendisini dinlendiren Anadolu köylüsü:

Ay doğmuş aşmak ister
Gül yanak yaşmak ister
Benim bu garip gönlüm
Yare kavuşmak ister!

diye ruhunun ânâtını yaşar.Bazen çağılıtlı derelerde göklerde hazine akisler bırakan bir ses ile söylenir:

Ey dere derin dere
Gölgesi serin dere
Gel oturah yan yana
Yeşil zümrüt mindere."(23).

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, anonim türlere ait metinleri inceleme konusu yaptığı gibi, halk şairlerini ve onların ortaya koyduğu şiirleri de araştırmış, tahlil etmiştir. O, halk şairlerinin, halkın maşeri vicdanından doğduğu, bunların şiirlerinin de halk ruhunu yansıttığı görüşündedir.Dadaloğlu'nun bir şiirinde geçen "Ferman padişahın, dağlar bizimdir" mısraını incelerken "Satır, dötr kelimelik basit ve manzum bir ifade.Fakat ben bu çerçeve içinde ızdırabını içine sindirmeye çalışan, hınçkırığını ruhunda boğan, her şeye

-
22. Z.F.Fındıkoğlu,"Halki Edebiyat Tedkikleri", Halk Gazetesi, 29.12.1925.
23. Z.F.Fındıkoğlu, "Köylerde İctimai Müşahedeler", Meslekçi, 1(38), 1 Eylül 1925, s. 13-14.

rağmen metin ve imanlı tabiatın şahikalarında hür hava almağa koşan bir halk ruhunun titreyişini hissediyorum.Bu itibar ile başlı başına mısra, bir sehl-i mümteni(24) addolunabilir."(25) diyerek şiiri bir bakıma halka mal etme çabası içine girer.

Bu görüşten hareketle halk şairleriyle ilgili araştırmaların sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi için şairle toplum arasındaki ilişkilerin incelenmesini zorunlu görür. "Şair ile cemiyeti, büyük adam ile maşeri zümreyi birbirine yaklaştırmaya hadım bir düşünce " ile yola çıkılmasını önerir.

Fındıkoğlu, bu konudaki örnekleri çoğaltarak şöyle izah eder: "Tapduk Emre, Yunus Emre, daha sonra Süleyman Çelebi... gibi şairler, kendi ferdiyetlerinden ziyade mensup oldukları içtimai zümrenin ruhuna tercüman olmuşlardı. İnşad ettikleri mısralar, bütün Anadolu'nun ufuklarında akisdar oluyordu.Bu aksin kudret ve kuvvetini tasavvur ediniz ki, asırların müruruna rağmen, Yunus'un, Süleyman'ın şiirleri ve kendileri hâlâ aramızda yaşıyor."(26).

Ziyaeddin Fahri, halkın temsilcisi, halk ruhunun tercümanı olarak kabul ettiği bu şairlerin, toplumda önemli fonksiyonlar icra ettiğini de sık sık hatırlatır.Daha 1925

-
24. Sehl-i mümteni:"Kolay ve sade görüldüğü halde, bulunup söylenmesi ve taklidi zor olan söz.", F.Devellioğlu,Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat.
25. Z.F.F., "Bir mısra Münasebetiyle", Hakimiyet-i Milliye, 15.2.1928.
26. Z.F.F., "Yunus Emre", Meslek, 1(27), 16 Haziran 1925, s.10.

yılında Tortum'da yaptığı bir gezi sırasında, halk arasında yaygın bir şöhrete sahip olan Sümmani'nin toplum meseleleriyle nasıl iç içe yaşadığını göstermek için onun Tortum çevresinde meydana gelen bir depremi konu eden şiirinden bir dörtlük verir.(Bk.s:109)

Bir toplumsal vakıa olan ihtikâr olayının edebiyatımıza aksedişini incelerken yine bu halk tercümanlarından birinin, Erzurumlu Şerifi'nin ihtikâr hakkındaki şiirlerini nakleder ve şairi, XIX. asırda yaşanan olayın bin çeşit vakanüvisi olarak ilan eder.(27).

Fındıkoğlu, genel olarak Türk şiiri hakkında bilgi verirken XIX. yüzyılın özellikle incelenmesi gerektiğini söyler ve bu yüzyılda çeşitli şiir akımlarının birbirleriyle kaynaştığına işaret eder.Bu hususu şöyle açıklar: "Bir taraftan kitlenin şi'ri mahsulleri havas sınıfının muhitine hulul ediyor, bir taraftan havasın lisanı ve şiir sistemi halkın yetiştirdiği şairlere müessir oluyor, bir taraftan da Avrupa'dan gelen fikri cereyanların tesiri altında büsbütün başka bir rengi haiz edebiyatın tohumları ekiliyor."(28).

XIX. yüzyılın bu tablosu içinde Fındıkoğlu, farklı bir şair tipini aramaya koyulur.Hem klasik tarzda eserler ortaya koyan, hem de halk şiiri örnekleri veren bu şairler-

27. Z.F.F., "İhtikâr ve Edebiyat", Cumhuriyet Gaz.,17.3.1942.
28. Z.F.F., "Ankaralı Bi Şair", Hayat, 4(88), 2 Ağustos 1928, s. 4-5.

den "düalist kişilik" olarak söz eder.Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Ayaşlı Fahri bu şairlere bariz birer örnek teşkil etmektedirler.Bu şairleri halk şairi mi, klasik şair mi saymak konusunda tereddütlü davranan Fındıkoğlu, "sünai (düalist) kelimesiyle bu şairlerin konumunu çok iyi belirlediği kanaatindedir.Yine bu tür şairler için "yarı klasik, yarı popüler" ifadesini kullanır.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu eserlerinde ve yazılarında Türk edebiyatı tarihinde isimleri geçen çok sayıda halk şairini konu edinmiş, bu şairler hakkında biyografik bilgi verdiği gibi bazen de şiirlerini inceleme yoluna gitmiş, yahut bir başka vesileyle halk şairlerinden bahsetmiştir.Biz, bunları alfabetik sırayla vermek istiyoruz:

1. Ahmet Yesevi

Fındıkoğlu, Yunus Emre hakkındaki uzun makalesinde Yunus'un etkilendiği kişilerden biri olarak Divan-ı Hikmet sahibi Ahmet Yesevi'yi zikreder.(29).

2. Barak Baba

Z.Fahri, Barak Baba'ya ait olduğunu söylediği bir risale hakkında şu bilgileri verir:"Şeyh Barak; hadislerle ve ayetlere, Mevlana'dan aldığı mesnevi mısralarına istinad ederek irşadatta bulunmaktadır.Bütün gayesi, "gönül gözgüsü"nın "bilküllîye açılması" etrafındadır.Anadolu mutasavvıflarının tarihi yazılırken, şüphesiz Barak Baba ve onun mevcut eser-

29. Z.F.Fındıkoğlu, "Yunus Emre", Meslek, 1(27), 16 Haziran 1925, 10-11.

leri arasında bizim burada sadece temas ettiğimiz kitabı da bir istifade menbaı olacaktır."(30).

30. Bayburtlu Celali

Erzurum Şairleri'nde Celali'nin hayatı hakkında şu bilgiler veriliyor:"Celali, Bayburtludur.Asıl ismi Ahmet olup Celali mahlası ile şiirler yazmıştır.Ne vakit doğduğu tayin edilemiyor.Bayburt halkiyatıyla meşgul olan bayburt'-lu Mehmet Turhan Bey, Celali'nin yaşadığı zamanı takriben 1230-1280 tarihleri arasında göstermektedir.Şair, Bektaşî müessesesinin mensuplarından görünüyor.Gençliğinde ulema sınıfı tarafından kızılbaşlık ile itham edilmiş, birçok mahrumiyetlere uğramış ve bir türlü bitmeyen mücadelelerle hayata gözlerini kapamıştır.Koşmalarında bu mücadelenin izleri var."

Celali'nin mahlası üzerinde duran Fındıkoğlu, onun şiirlerinin koşmalardan ibaret olduğunu, ayrıca Celali'ye aidiyeti şüpheli olan aruzla yazılmış bir gazel mevcut olduğunu söyler.Şiirlerinden örnekler verdikten sonra konuyu şöyle özetler:"Elhasıl Celali; Anadolu Edebiyatı Tarihinin dini içtimaiyatının tedkiklerinde ehemmiyetle üzerinde durulacak şahsiyetlerden biridir.Onda tedkik ve tahlil edilecek birçok noktalar görülmektedir.En hakim tarafı, kelime ve lisan ile tecelli eden yüksek sanatkârlığıdır."

30. Z.F.Fındıkoğlu, "Barak Baba Risalesi", Hayat, 2(29), Haziran 1927, s. 55.

4. Çerağı Baba

Kaygusuz Abdal'a ait olan Divan-ı Kaygusuz Baba isimli yazma eserin baş tarafında bu şaire ait bir şiirin bulunduğu kaydediyor.(31).

5. Dadaloğlu

"Bir Mısra Münasebetiyle" başlıklı yazısında Dadaloğlu'nun "Ferman padişahın, dağlar bizimdir" mısraını inceleyen ve onu "Bütün bir Osmanlı Tarihi, o tarihin gösterdiği ve anlattığı saltanat ile hakkıyla gösterip anlatmadığı bir memleket halkı sanki bu mısrada karşı karşıya!"(32) şeklinde özetleyen Fındıkoğlu, Dadaloğlu'nun anılan şiirin yazılmasına sebep olan tarihi olayı aktarır ve toplumsal olaylar karşısında halk şairinin tavrını belirlemeye çalışır.

6. Dertli

Fındıkoğlu, Ahmet Talat'ın "Âşık Dertli-Hayatı ve Divanı" isimli kitabını tanıtırken Dertli'den bahseder.Yazının giriş kısmı şöyledir:"Sakarya akla geldiği zaman, tedai ile biri edebiyat tarihimizin ilk asırlarına, diğeri son devirlere ait iki şahsiyeti birlikte anmamak imkânsızdır: Âşık Yunus, Âşık Dertli.Aynı ilham ırmağının katreleriyle büyümüş iki şair ki hayat ve hatıraları kitlenin sinesinde aynı kuvvet ve hararetle yaşıyor."(33).

7. Ercişli Emrah

Fındıkoğlu, 1954 te yayınlanan "İki Emrah mı Var?"

31. Z.F.F., "Harsimize Ait Vesikalar",Hayat,1(17),24 Mart 1927, s. 327-328.

32. Z.F.F., "Bir Mısra Münasebetiyle",Hakimiyet-i Milliye, 15.2.1928

33. Z.F.F., "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser", Hayat, 4(96), 27 Eylül 1928, 15-16.

başlıklı kısa yazısında Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesinin radyo oyunu haline getirilmesiyle ilgili bir gazete haberini aktarıyor ve Erzurumlu Emrah'tan başka bir Emrah'ın olup olmadığını sorarak bu konunun aydınlığa kavuşturulmasını istiyor.(34).

8. Erzurumlu Emrah

Erzurum Şairleri'nde Emrah'ın hayatının müphemiyet içinde olduğunu, ancak Tokatlı Nuri ve Erzurumlu Erbabı ile muasır olduğu ve onlarla müşterek hayat sürdüğünden hareketle şairin 1230-1235(H.) yılları arasında doğduğuna hükmedebileceğini söyleyen Ziyaeddin Fahri, onun doğum yeri hakkında Bayburt ve Tanbura köyü olarak iki rivayetin bulunduğunu, fakat Tanbura'da doğmuş olmasının kuvvetle muhtemel bulunduğunu belirtir.

Zamanının ilmiye tahsilini Erzurum'da aldığını ve "memleketinde nakşi tarıkına süluk ettiğini" anlatan Fındıkoğlu, Emrah'ın hayatının seyahatle geçtiğini, Sivas, Kastamonu, Konya, Niğde ve bütün Orta Anadolu'yu gezdiğini, çeşitli tarikat çevreleriyle temas halinde olduğunu, "Konya ve Niğde havalisinde mutasavvıf bir halk şairi sıfatıyla birçok zaman gezdiğini" ileri sürüyor, ölüm tarihinin ve yerinin kesin olarak bilinmediğini, ancak 1280 den sonra vefat etmiş olması gerektiğini açıklıyor.

Fındıkoğlu, bu eserinin Emrah'la ilgili bölümünde sekiz ayrı dipnotta konuyla ilgili geniş bilgi verir ve "Em-

34. Z.F.F."İki Emrah mı Var?",İş,20(154),1 Haziran 1954,s.9.

rah" isminin kökeni ve anlamı üzerinde uzun uzadıya yorum yapar.

Ziyaeddin Fahri, Emrah'ın eserlerinden bahsederken onun da Bayburtlu Zihni gibi "sünai bir çehre gösterdiğini" belirtir ve şunları söyler: "Klasik olduğu kadar, romantik bir halk şairidir de...Bu itibar ile onun şiirleri kısmen aruz üzerine, kısmen hece üzerine yazılmıştır.Aruz şiirlerini rıfai şeyhlerinden Erzurumlu Abdülaziz Efendi bir divan şeklinde 332 senesinde tab ettirmiştir.Hece şiirleri, muhtelif yazma mecmualarda, cönklerde mukayyed ve halkın hafızasında mahfuzdur."

9. Erbabı

Fındıkoğlu, Erbabı'yi Erzurum Şairleri'nde ele alır. Hayatını anlatırken onun 1220 de Erzurum'un Karaz köyünde doğduğunu, sonradan Erzurum'a yerleştiğini ve genç yaşlarda bir dergâha intisap ettiğini belirtir ve asıl adı Hüseyin Farkı olan şaire şeyhinin "erbab" şeklinde hitap etmesinden sonra "Erbabi" mahlasını kullandığını açıklar.Ailelerinin aslen Konya'lı olduğunun rivayet edildiğini söyler. Şairimizin askerlik nedeniyle çeşitli yerleri gezdiğini, Abdülmecid zamanında İstanbul'da bulunduğunu ve hatta huzura kabul edildiğini kaydederek şu bilgileri verir:"Askerden avdetle, Erzurum'da oturdukları Caferiye mahallesindeki hanelerinde hayatının son devrelerini geçirirken, şehrin edebi ve bedii hayatında büyük roller oynamıştır.Filhakika aynı zamanda musikişinas olan Erbabı curasıyla Çardaklı kahvelerde şiirlerini terennüm ediyor, bu suretle muhutinde

bir şiir ve edebiyat havasını yaratıyor.

Ölümü Erzurum'da 1300 tarihlerinde vaki olmuş ve seksen sene kadar yaşamıştır."

Fındıkoğlu, Erbabı'yi son olarak şöyle yorumlar:"Elhasıl bir taraftan klasik edebiyatın on dokuzuncu asır ortasındaki bakiyelerini Erzurum'da yaşatmağa çalışan Erbabı, diğer taraftan hece şiirinde de nümuneler vücuda getirmiş ve her ikisinde de nisbi muvaffakiyetler elde etmiştir."

10. Ayaşlı Fahri

Ayaşlı Fahri'nin tanıtıldığı bir yazıda onun da Emrah ve Zihni gibi düalist bir çehre gösterdiği belirtilir, hayatı, sanatı ve şiirleri hakkında bilgi verilir.(35).

Aynı yazıda Fahri'nin şiirleri ve hayatı hakkında bir araştırmamanın Halk Bilgisi Mecmuasının ikinci cildinde yayınlanacağı bildirilmesine rağmen anılan derginin ikinci cildi çıkmadığı için yazı da yayınlanamamıştır.

11. Hacı Bektaş

Fındıkoğlu, Yunus'un etekilendiği kişilerden biri olarak ondan söz eder.(36).

12. Harputlu Hacı Hayri

Ziyaeddin Fahri, "yarı klasik, yarı popüler" olarak tanıttığı Hacı Hayri'nin biyografisini şöyle veriyor:

"Takriben 1260-1265 seneleri arasında doğan Hacı Hay-

35. Z.F.Fındıkoğlu, "Ankaralı Bir Şair", Hayat, 4(88), 2 Ağustos 1928, 4-5.

36. Z.F.Fındıkoğlu, "Yunus Emre", Meslek, 1(32), 21 Temmuz 1925, s. 8.

ri Efendi'nin babası, Hacı Hafız Mahmut Efendi'dir. Bu zat 93 Meclis-i Mebusanında Harput'u temsil etmiş idi.

Hayri Efendi, ilk tahsilini zamanının ananesine teban mahalle mektebinden aldı, orayı ikmelden sonra medresevi ilimleri, arabiyata ve şer'iyata taalluk eden bilgileri devrinin ulemasından ve amcası Hacı Abdülhamit Efendi'den tahsil etti. İlk vazife ve memuriyeti Harput vilayet meclis idare kâtipliği oldu. Bilahare terakki ederek başkâtip, mektupçu olmuş, bu vazife ile Musul'da, Diyarbekir ve Dersim'de bulunmuştur. İdare ve kitabet-i resmîyede gösterdiği muvaffakiyet, kendisini mutasarrıflığa terfi ettirdi, Ergani, Dersim mutasarrıflıklarında ifa-yı vazife etti. 326 da şimdilik anlayamadığımız ve bilemediğimiz bir sebepten dolayı azledildi, mazuliyet zamanını İstanbul'da geçirdi, aynı senede orada Fransız Hastahanesinde son nefesini verdi. Mezarı Edirnekapı Mezarlığındadır. (37).

13. Hatayi

"İstanbul'da Osman oğlu Yavuz Selim farisi şiirlerle zamanındaki klasik edebiyata iştirak ederken, İran'da da Şah İsmail, Hatayi mahlasıyla Türkçe şiirler inşad ediyordu." diyen Fındıkoğlu, onun şiirleri hakkında şunları söylüyor:

"Bu şiirler, Anadolu'nun bir taraftan Bektaşiliği alakadar etmek, Türk kızılbaşlığını kuvvetlendirmek itibarıyla dini tarihinde, diğer taraftan Bektaşî edebiyatını, halk şi-

37. Z.F.F., "Harputlu Bir Şair", Hayat, 3(57), 29 Aralık 1927, 94,

irlerini göstermek nokta-i nazarından mühim bir mevki sahibidir."(38).

Hatayi'nin her şeyden önce samimi bir bektâşi olduğunu belirten Fındıkoğlu, onun Yunus'la ortak taraflarının bulunduğunu öne sürüyor ve "her iki şairin şiirlerinde lirik bir tebliğ ve ifade tarzı görüldüğünü" söyleyerek buna şiirlerinden örnekler veriyor.

14. İbrahim Hakkı

Ziyaeddin Fahri Erzurum Şairleri'nde İbrahim Hakkı'ya yer verdiği gibi birkaç müstakil yazıda da onun çeşitli yönlerini ele almıştır. Erzurum Şairleri'nde İ. Hakkı'nın Hasan-kale'li olduğu kaydedildikten sonra H. 1115 te doğduğu, zamanının bilgilerini tahsil ettikten sonra 1171 de Tillo'ya giderek babasının şeyhi olan İsmail Efendi'nin kızıyla evlendiği ve İsmail Efendi'ye müritlik yaptığı, 15 yıl sonra 1186 da aynı yerde öldüğü belirtiliyor. Fındıkoğlu burada eserlerinden bahsederken "Bursalı Tahir Bey onun kırka yakın eserini ta'dat etmektedir" diyor ve ekliyor: "Biz burada sadece İbrahim Hakkı'nın edebi cephesi ile alakadar olduğumuz için bahsi genişletmeyeceğiz. Şairin muhtelif tasavvufi mevzulara temas eden eserleri içinde Marifetname'si ile Divan'ı zikre şayandır. Marifetname hakikaten isminin sahibi olan bir eserdir. Bu kitabın felsefi kıymetinden sarf-ı nazar, didaktik şiir itibarıyla ayrı bir kıymeti vardır." Ey aziz, malum olsun

38. Z.F.Fındıkoğlu, "Hars Tedkikine Menbalar", Türk Yurdu, 3/197, Mart 1928, s. 51.

ki..." ile başlayan tasavvufi teşrihleri manzum parçalar takip etmektedir.Bu parçalar müstakil bir halde kısmen Divan-ı İbrahim Hakkı muhteviyatını teşkil ediyor."

İbrahim Hakkı'nın Divan'ındaki şiirlerden örnekler verildikten sonra bölüm şu paragrafla bitiyor:

"Elhasıl İbrahim Hakkı, bundan bir buçuk asır evvel yaşamış bir şair, bir feylesoftur.Gerek felsefesi, gerek mısraları muhiti tesir ile kalmamış, bütün Anadolu'ya yayılmıştır."

Fındıkoğlu, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir yazısında İbrahim Hakkı'yı şöyle tanıtır:

"On sekizinci asırda kültür hayatımızın felsefi ve edebi her bakımdan inhitata yüz tuttuğu bir sırada Erzurum'da yetişen İbrahim Hakkı fikir tarihimizle alakadar olanlara pek meçhul değildir.Onun ansiklopedik kafası müsbet ilimlerin bütün şubelerine açık bulunuyordu.Biyoloji, kimya, fizik ve astronomi... ile alakadar olanlar, Marifetname'de asrına nisbetle ileri olan fikirlerin pek sistemli bir surette ifade edildiğini söylüyorlar.Diğer taraftan felsefi ve ahlaki meseleler, bilhassa mistisizm, gerçekten bir ansiklopedi olan eserinde mükemmel, akıcı ve sürükleyici bir Türkçe ile izah edilmiştir.Mensup olduğu felsefi ekol itibariyle mistik bir filozof olan İbrahim Hakkı, İstanbul'da Şeyh Galib'in vücuda getirmek istediği tasavvuf rönesansını Erzurum'da ve Şarki Anadolu'da daha evvel neşre başladı.Zaten Şarki Anadolu halkının muhayyilesinde yaşayan canlı hatırası, onu bir mütefekkir, bir alem değil, daha ziyade bir tasavvuf üstadı

olarak anmaktadır."(39).

Fındıkoğlu, Erzurum'un kültür hayatından bahsederken Marifetname'ye şöyle değinir:"Elde mevcut vesikalar, XVIII. asır sonunda Erzurum medinesinin İstanbul'a ihtiyaç hissettirmeyecek bir kültür hayatına sahip olduğunu göstermektedir.Bu vesikaların başında meşhur Marifetname bulunur.Filhakika eserin müellifi, bu ansiklopedik malumatı Erzurum medreselerinde yaptığı tahsil esnasında edinmiş, keza tasavvuf ile alakadar müesseselerde bu tahsilini takviye edecek kültürü kazanmıştır."(40).

İbrahim Hakkı'nın özel mektupları ve şeceresi hakkında da yazı yazmış olan Fındıkoğlu, bir yazısında da İbrahim Hakkı, Şeyh Galip ve Bursalı İsmail Hakkı'nın her üçünün "aynı içtimai şekil içinde, yabancı bir tabirle aynı "geştalt" dahilinde" düşünülmesi gerektiğini söyler.(41).

15. İrfani

Fındıkoğlu, Karabük'lü olan İrfani'nin 19.8.1961 tarihli Hür Söz Gazetesinde yayınlanan bir şiirini kitabına almıştır.(42).

-
39. Z.F.Fındıkoğlu, "İbrahim Hakkı'nın Kabri Nasıl Yıkılır?", Cumhuriyet Gazetesi, 30.8.1938.
 40. Z.F.Fındıkoğlu, "Erzurum Şairlerinden Şerifi", Ülkü, 17 (100), Haziran 1941, s. 309.
 41. Z.F.Fındıkoğlu, "Erzurumlu İbrahim Hakkında Düşünceler", Cumhuriyet Gazetesi, 9.2.1945.
 42. Z.F.Fındıkoğlu, Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük, İstanbul 1962, s. 75.

16. İrşadi

Erzurum Şairleri'nde Bayburtlu olduğu ve H.1245 tarihlerinde doğduğu belirtilen İrşadi'nin hayatı hakkında vazih bilgi olmadığına işaret ediliyor, şairliğinden bahsedilirken de "İrşadi'nin eseri mütenevvidir.Bayburt ve Erzurum havalisinde onun bir "Muhammediye"si ve bir de "Mevlid"i okunmaktadır.Elimizde mevcut şiirleri, hem hece ve hem de aruz ile yazılmıştır.Bu suretle şahsiyetinin iki vecheli olduğunu gördüğümüz İrşadi, bazen didaktik, bazen lirik ve tasavvufi şiirler vücuda getirmiştir.Şiirlerinde Yunus Emre'nin mesnevîilerinden aksetmiş bir tesir hissedilmektedir." (43) deniliyor.

17. Kaimi

Ziyaeddin Fahri, "tasavvufi halk edebiyatının kuvvetli mümessillerinden biri" olarak takdim ettiği Kaimi'nin bir şiirini yayınlamıştır.(44).

18. Kalender Abdal

Fındıkoğlu, yazma eserler arasında yer alan Divan-ı Kaygusuz Baba'nın baş tarafında Kalender Abdal'a ait olduğunu söylediği şiirin ilk dördlüğünü veriyor.(45).

19. Kâzım Vehbi

Halide Edip Adıvar'ı ziyareti sırasında duvarda asılı olan bir levhadaki

-
43. Z.F.Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, İstanbul 1927, s.108.
44. Z.F.Fındıkoğlu, "Hars Tedkikine Menbalar", Türk Yurdu, 3/197, Mart 1928, s. 51.
45. Z.F.Fındıkoğlu, "Harsimize Ait Vesikalar", Hayat, 1(17), 24 Mart 1927, s. 327.

"Ey binamaz, beni Hak'dan uzak gören
Sığmaz senin hayaline mihrab ü minberim
Sen sade beş vakitte ararsın ilahını
Ben her zaman onunla emin ol beraberim

-Kâzım Vehbi-

dörtlüğünü okuduğunu ve Halide Edip'in kendisine Kâzım Vehbi-
nin Erzurum'lu olduğunu söylediğini hatırlatan Fındıkoğlu,
Erzurum kültürüyle ilgilenenlerin, böyle bir şairin olup ol-
madığını araştırmalarını ister.(46).

20. Kaygusuz Abdal

Ziyaeddin Fahri, "Harsimize Ait Vesikalar" başlıklı ya-
zısında Kaygusuz Abdal'ın eserlerinden ve bu eserlerin yer
aldığı yazma nüshalardan bahsederek şiirlerinden örnekler ve-
riyor.(47).

21. Levni

Fındıkoğlu, Levni'nin aruzla yazılmış olan bir şiiri-
ni yayınlamıştır.(48).

22. Nihani

Erzurum Şairleri'nde Nihani ile ilgili şu bilgiler
vardır: "Hasankale'lidir.Uzun zaman Rusya'da kalmış, şiirle-
rinde gurbeti terennüm etmiştir.(49).

-
46. Z.F.Fındıkoğlu, "Erzurum Kültür Tarihi", Tarih Yolunda
Erzurum, 1(3), Temmuz 1959, s. 12.
47. Z.F.Fındıkoğlu, "Harsimize Ait Vesikalar", Hayak, 1(17),
24 Mart 1927, s. 327.
48. Z.F.Fındıkoğlu, "Hars Tedkikire Menbalar", Türk Yurdu,
3/197, Mart 1928, s. 51.
49. Z.F.Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, İstanbul 1928, s. 13.

23. Pir Sultan Abdal

Fındıkoğlu, Pir Sultan Abdal'ın bir nefesini yayınlamıştır.(50).

24. Remzi

Ziyaeddin Fahri, Kayseri'li olan bu şairin Ahmet Şükür'den aldığı bir şiirini neşretmiştir.(51).

25. Baba Salim

Fındıkoğlu, halk şairi ile sosyal olaylar arasındaki ilgiyi araştıran bir yazısında Trabzon'lu olan, 1945 te hayatta bulunan Baba Salim'in bir destanının üç hanesini yayınlamıştır:

Bağrından vurduğun bir ırkdaşıdır,
Dikkat et sözüme inan vurguncu!
Hem vatandaş hem de karındaşıdır
Yaptığını yapmaz düşman vurguncu!

Dünyada her zaman harp olsa dersin
Aç kalsın ırkdaşın sen kaymak yersin
Siz gibi hainler varsın gebersin
Okunsun katline ferman vurguncu!

Hem şeker gizlersin hem gizlersin tuz
Bugün seksen dersin yarın dersin yüz

50. Z.F.Fındıkoğlu, "Hars Tedkikine Menbalar", Türk Yurudu, 3/197, Mart 1928, s. 52.

51. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Edebiyatı Tedkikleri", Hakimiyet-i Milliye, 7.2.1928.

Siz gibi hainler hep olsun uyuz

Bulamayasınız derman vurguncu!(52).

26. Seyyahi

Erzurum Şairleri'nde Seyyahi ile ilgili şu bilgilere rastlıyoruz:"Erzurum köylerinden İğdasor'da doğmuş olup bugün mezkûr köyde hafidleri yaşayan on dokuzuncu asır halk şairidir."(53).

27. Sümmani

Kaynaklarımızda Sümmani'den ilk bahseden kişinin Süreyya Raif olduğu belirtilir.Süreyya Raif, Türk Çocuğu Gazetesinin 1.4.1926 ve 23.4.1926 tarihli nüshalarında yayınladığı "Meçhul Halk Şairlerinden Âşık Sümmani" başlıklı iki yazısında Sümmani hakkında bilgi vermiştir.Elde ettiğimiz son bilgilere göre Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Süreyya Raif'ten daha önce konuyu gündeme getirmiş, fakat fazla aydınlatmamıştır.Onun 23 Temmuz 341/1925 tarihli mektubu 18 Ağustos 1925 tarihli Meslek Mecmuasında yayınlanmıştır.Fındıkoğlu bu yazısında Sümmani'den şöyle bahseder:

"Halk şairleri, cemiyetlerinin varlığıyla alakadar oluyor.Mesela Âşık Sümmani ismindeki şair, vaktiyle bu halvalide [Tortum yöresinde] vuku bulan bir hareket-i arzdan müteessir koşmalar koşmuştur:

Sallanmaz beşikler yavrular ağlar

Ayrılmış yerinden gümbürder dağlar

52. Z.F.Fındıkoğlu, "Folklorun Tarihi ve İçtimai Hadiselerle Alakası", Cumhuriyet Gazetesi, 28.7.1945.

53. Z.F.Fındıkoğlu,Erzurum Şairleri, İstanbul 1927, s.12.

Yıkıldı çöl oldu şen olan bağlar

Şimdi baykuş gelip imaret etti.

Bundan dokuz yıl sonra yayınlanan bir yazısında da Fındıkoğlu, Haşim Nezihi Okay'ın Sümmani ile ilgili çalışmalarını ve neşrettiği kitabı tanıtarak paragrafı şöyle tamamlar:"Bundan şöyle böyle sekiz sene evvel Tortum köylerinde gezerken değirmen başlarında Sümmani'nin koşmalarını "çığırın" köylülere rastlamıştım.Tepelerden esen rüzgâr, bana Altaylardan getirilmiş ve tabiatın bu köşelerine sindirilmiş maceraları fısıldıyordu."(54).

Fındıkoğlu, 1950 yılında yayınlanan bir yazısında da yine H.Nezihi Okay'ın çalışmalarından söz ederek bu husustaki çalışmaların yoğunlaştırılmasını ister.(55).

28. Şehidi

Ziyaeddin Fahri, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yaşadığını söylediği Şehidi hakkında "Anlaşıyor ki Şehidi, şiirlerinde kuvvetli ve müessesesine hakikaten merbut bir bektaşî şairidir" diyor.(56).

29. Şehvari

Erzurum Şairleri'nde Erbabî'nin oğlu olan şairin 1278-1330 yılları arasında yaşadığı belirtildikten sonra şiirlerinden örnekler verilmiş, son paragrafta şu görüşler sıralan-

54. Z.F.Fındıkoğlu, "Âşık Sümmani'ye Dair", Halk Bilgisi Haberleri, 4(38), 15 Temmuz 1934, s. 25-27.

55. Z.F.Fındıkoğlu, "Sümmani'ye Dair", Türk Folklor Araştırmaları, 1(17), Aralık 1950, 257.

56. Z.F.Fındıkoğlu, "İki Bektaşî Şairi", Hakimiyet-i Milliye, 14.1.1928.

mıştır:

"Şehvari; on dokuzuncu asrın ikinci nısfının sonlarında yaşamış, şair bir babanın gösterdiği izlerinde yürümüştür. Aruz şiirlerinde büyük teknik kusurları görülüyor. naklettığımız koşmasında az çok bir samimiyet mevcuttu. Erzurum ve muhiti edebiyat ve halkiyatı tedkik edilirken Şehvari'nin bulunacak olan hece şiirleriyle bir elde mevcut olduğu söylenen yazma aruz divanı gözden geçirilecek olursa şair Erbabi'nin şair oğlu daha iyi anlaşılmış olacaktır."

30. Şerifi

Fındıkoğlu, Şerifi hakkında şu bilgileri veriyor: "Müellifin ismi Mehmed Şerif, babasının ve dedesinin adları Ahmed ve Halil'dir. Mehmed Şerif 1768 de Erzurum civarında Livane'de Zori karyesinde doğmuş, bilahare Erzurum'a tahsile gelmiştir.(...)

Erzurum'da bir süre kaldıktan sonra kendi tabiri ile "hücre-i cehlistan" olan köyünden aldığı hasret mektupları üzerine oraya gittiğini, apayrı bir alem teşkil eden Erzurum'un içtimai ve harsi hayatından ayrılmanın, bilhassa hocası Hazık'tan uzaklaşmanın kendisini çok müteessir ettiğini zikrediyor."(57).

31. Türibi

Erzurum Şairleri'nde ismi geçen şair hakkında ço k-

57. Z.F.Fındıkoğlu, "Erzurum Şairlerinden Şerifi", Ülkü, 17 (100), Haziran 1941, s. 309-310.

sa bilgi verilmiştir: "On dokuzuncu asırda Orta Anadolu'da seyahat etmiş, Kırşehir havalisinde hayli gezmiş, eserlerini okutmuş müessir bir şahsiyettir. Hayatı hakkında matlub malumatı veremediğimiz için eserimizin fihristi içine ithal edemiyoruz."(58).

32. Âşık Veysel

Ziyaeddin Fahri, Erzurum'la ilgili bir eserinde Âşık Veysel'in "Uyan Yurttaş" isimli şiirine yer vermiştir.(59).

33. Yesari

Yesari'nin XIX. yüzyılda yaşadığını belirterek başarılı nefes örnekleri veren bir bektaşî şairi olduğunu kaydeden Fındıkoğlu, şunları ekler: "Aruz ve hecede aynı derece muvaffak bir surette yazabilen Yesari, Farisiye hükmediyor ve Farisi şiir yazıyor.(60).

34. Yunus Emre

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Meslek Mecmuasının 19 Mayıs 1925 ile 1 Eylül 1925 tarihleri arasında yayınlanan sayılarında Yunus Emre hakkında uzun bir makale yazmış, daha sonra 1927 yılında da Erzurum Şairleri'ne konu etmiş, ayrıca çeşitli vesilelerle ona yer vermiştir.

"Yunus'u "Anadolu ruhunun mücessem ve müşahhas bir timsali" olarak tanıtan Fındıkoğlu, onun ahilikle yakınlığı

58. Z.F.Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, İstanbul 1927, s. 12.

59. Z.F.Fındıkoğlu, Doğu Kalkınması ve Erzurum Şehirleşmesi ile ilgili Sosyolojik Meseleler, İstanbul 1970, s. 241.

60. Z.F.Fındıkoğlu, "İki Bektaşî Şairi", Hakimiyet-i Milliye, 14.1.1928.

üzerinde de durmuştur.(61).

35. Bayburtlu Zihni

Fındıkoğlu'nun Başburtlu Zihni hakkındaki ilk yazısı Mehmet Turhan'ın "Bayburtlu Zihni" isimli eserinin tanıtılması amacıyla 12.1.1926 tarihli Halk Gazetesinde yayınlanmıştır.

Daha sonra Zihni'yi Erzurum Şairleri'nde görüyoruz. Bundan başka 1928 de müstakil bir monografi halinde yayınlanan Bayburtlu Zihni'nin ikinci baskısı 1950 de yapılmıştır. Bu eserler hakkında geniş bilgi, çalışmamızın ilgili bahsinde mevcuttur.

G.. FOLKLORA HİZMET EDENLER

"Türk folklorunun araştırılması sahasında enerji kaynaklarından biri de sayısı pek az olan folkloristlerimizi vakit vakit yad etmek ve yeni nesillere bunları tanıtmak, onları takip etmeleri zarureti gençlere anlatmak olmalıdır."(62) diyerek folklorcular hakkındaki araştırmaların önemine değinen Fındıkoğlu, Türk ve yabancı birçok folklorcu hakkında müstakil yazı yazmış, folklor hizmet edenleri şükranla anmıştır. Bazılarının hakkında geniş bilgi verdiği, bazılarının ise isimlerini andığı bu kişilerin isimlerini bir liste halinde veriyoruz:

1. A.Kadri

-
61. Z.F.Fındıkoğlu, "Yunus ve Ahilik", Halk Bilgisi Haberleri, 16, 1931, s. 76-77.
 62. Z.F.Fındıkoğlu, "Değerli Türk Folklorcusu Ahmet Şükrü'nün X. Ölüm Senesi", Türk Folklor Araştırmaları, 2(45), Nisan 1945, s. 705.

2. Ferruh Arsunar
3. Sadi Yaver Ataman
4. İhsan Coşkun Atılcan
5. Refik Balcıoğlu,
6. Nihat Sami Banarlı
7. Necati Başar
8. Zeki Başar
9. Mehmet Halit Bayrı
10. Yusuf Ziya Demircioğlu
11. İbrahim Necmi Dilmen
12. G.Dumézil
13. Şükrü Elçin
14. Ahmet Şükrü Esen
15. E.Elsasser
16. Sadettin Nüzhet Ergun
17. Frazer
18. Mahmut Ragıp Gazimihal
19. Van Gennep
20. Eflatun Cem Güney
21. Abdulkadir İnan
22. Halil Fikret Kanad
23. Mehmet Kardeş
24. Naim Kılıç
25. Fuat Köprülü
26. Karl Meuli
27. Necip Asım
28. Haşim Nezihi Okay

29. Ahmet Talat Onay
30. Raife Hakkı
31. Eugene Revert
32. Cemaleddin Server Revnakoğlu
33. Süreyya Raif
34. Süreyya Şehidoğlu
35. Rıza Tefvik
36. Mehmet Turhan
37. Ahmet Kutsi Tecer
38. Mehmet Şakir Ülkütaşır
39. Ali Rıza Yalçın
40. Mehmet Önder
41. Tezer Taşkıran
42. Naki Tezel
43. Sadık Uzunoğlu
44. Süheyl Ünver
45. Mahmut Kemal Yanbeğ
46. Mükrimin Halil Yınanç
47. Ziya Gökalp

D. KİTAP TANITMA YAZILARI

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun yayınları arasında çok sayıda kitap tanıtma yazısı bulunmaktadır. Bunlardan folklor ve halk edebiyatı ile ilgili olanları buraya almak istiyoruz. Fındıkoğlu'nun tanıttığı kitaplar ve bu tanıtma yazılarının yer aldığı yayın organları şunlardır:

1. Ahmet Talat, Âşık Dertli-Hayatı, Divanı, Bolu 1928
(Hayat, 4(96), 27 Eylül 1928, 15-16)

2. İhsan Coşkun Atılcan, Erzurum Üstüne Şiirler ve Seçme Yazılar, Ankara 1969.
(Türk Folklor Araştırmaları, 11(242), Eylül 1969, 5390-5391)
3. Halil Fikret, Coğrafya Tedris Usulü, İstanbul 1927.
(Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 172)
4. H.B.D., Seçme Halk Şiirleri.
(Hayat, 5(113), 24 Ocak 1929, 20)
5. Mehmet Kardeş, Tortum'da Halk İnanmaları,
(Türk Folklor Araştırmaları, 7(146), Eylül 1961, 2502-2503)
6. Mehmet Halit, Halk Adetleri ve İnanmaları, İstanbul 1939.
(İş, 5(19), 1939, 183-184)
7. Mehmet Turhan, Bayburtlu Zihni.
(Halk Gazetesi, 12.1.1926)
8. Haşım Nəzihi Okay, Sümmani, 1934.
(Halk Bilgisi Haberleri, 4(38), 15 Temmuz 1934, 25-27)
9. Raife Hakkı, Folklor ve Mahiyeti, 1924 Darülfünun Edebiyat Fakültesi Bitirme Tezi)
(Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 173.)
10. Eugene Revert, La Magie Antillaise
(Türk Folklor Araştırmaları, 1(23), Haziran 1951, 353)
11. Sadeddin Nüzhet, Halk Şairleri, İstanbul 1927.
(Hayat, 1(24), 12 Mayıs 1927, 480)

12. Sadeddin Nüzhet, Mehmet Ferit; Konya Vilayeti
Halkiyat ve Harsiyatı, Konya 1926.

(Hayat, 1(9), 27 Ocak 1927, 178-179)

13. Charles Scheeffler, Türklerin Menşesine Dair Küçük
Bir Risale.

(Halk Bilgisi Haberleri, 1(9), 1 Temmuz 1930,
137-138)

14. Tezer Taşkiran, Dede Korkut Masalları, Ankara 1945.
(Cumhuriyet Gazetesi, 10.6.1946)

E. DİĞER KONULAR

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, yukarıda sıraladığımız konuların yanı sıra yayınlarında halk hikâyeleri, halk oyunları, halk musikisi, efsane ve menkabeler konusunda da birkaç yazı yayınlamıştır.

Ayrıca bir kısım yazılarında da folklorla ilgili dernek, teşkilat ve yayın organları hakkında tanıtıcı bilgi vermiş, yurt içinde ve yurt dışında gelişen folklor çalışmalarını aktarmıştır. Bu tür yazıları folklor tarihi bakımından birer belge niteliğini taşımaktadır.

I I I . B Ö L Ü M

FINDIKOĞLU'NUN FOLKLOR VE HALK EDEBİYATI
İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

I. "FOLKLOR" ADI

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "folklor" kelimesini incelerken bilinen izahları getirerek onun folk (halk) ve lore (bilgi) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen bir isim olduğunu belirtir. Bu ismin sosyal bilimlerin terimleri arasına XIX. yüzyılda girdiğini ve Türkiye'deki bilim çevrelerinde de kabul gördüğünü, fakat bunun yanı sıra "Ziya Gökalp'in tesis ettiği ıstılah ananesine teban (halkiyat) şeklinde tercüme olunduğunu" açıklar. Kendisinin folklor terimine karşılık olarak "halk bilgisi"ni kullandığını söyleyerek bunun sebebini şöyle izah eder: "Biz, bir taraftan İngilizcesinin tam mukabili olduğunu düşünerek, diğer taraftan konuşulan lisana karşı daha munis ve samimi bir renk taşıdığını göz önünde tutarak "halk bilgisi" şeklinde tercüme ve istimal edeceğiz. Folklor, halkiyat, halk bilgisi gibi üç çeşit ıstılahtan hangisinin hayati olduğunu ve yaşayacağını zaman gösterecektir."(1).

Görüldüğü üzere Fındıkoğlu, "folklor" karşılığı olarak "halk bilgisi"ni önerirken iki endişe ile konuya yaklaşmıştır: 1. İngilizcesinin tam karşılığı olması, 2. Konuşulan sade Türkçeye uygun olması. İzahını bu şekilde yaptığı "halk bilgisi" terimini ilk dönemlerde sürekli kullandığını, 1940'lardan sonra ise "folklor" şekline yer verdiğini görüyoruz. Buna bağlı olarak folklorla uğraşanlar için ilk dönemlerde "halk

1. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Bilgisi, Ehemmiyeti ve Tarihçesi", Hakimiyet-i Milliye, 8.1.1928.

bilgici", daha sonraları ise "folklorist" veya "folklorcu" kelimelerini kullanmıştır.

Ziyaeddin Fahri bu durumu 1971 de yayınlanan İctimaiyat adlı eserinde yeniden ele alırken "şimdi 1911 in "folklor"u yaygın bir şekilde kullanılıyor"(2) demiştir.Fındıkoğlu'nun da belirttiği gibi bugün "folklor" yaygın bir şekilde kullanılmakta, "halkiyat"a zaman zaman yer verilmekte, "halk bilgisi" ise artık hiç kullanılmamaktadır.Özellikle son yıllarda "halk bilimi" ve "halkbilim" şekilleri de kabul görmektedir.

II. FOLKLORUN TANIMI VE MUHTEVASI

Bugün dahi araştırmacılar ve bilim adamları tarafından tam olarak tanımlı yapılamayan folklor hakkında Fındıkoğlu'nun da bazı zorluklar içinde bulunduğunu görüyoruz.Folklorun tanımını yaparken ve içeriğini belirlerken bazı tereddütlere sahiptir.1928 de yayınlanan bir yazısında "halk bilgisi, halkın madde ve manasını bütün genişlik ve derinliği ile bildiren bir araştırma sahasıdır"(3) derken, aynı yıl içinde yayınlanan Erzurum Şairleri'nde şu açıklamayı getirir:

"On dokuzuncu asırda Avrupa'nın muhtelif köşelerinde uyandığını gördüğümüz bir cereyan var: Halkiyat.Bu cereyan, ilk zamanlar halka ait olan her nevi maddi ve manevi mahsulleri toplamayı, birleştirmeyi, onların üzerine etüdler yaparak halk ruhunu anlamayı hedef edinmiş idi.Sonradan mesai

2. Z.F.Fındıkoğlu, İctimaiyat Dersleri-I. Cilt-Sosyoloji Doktrin ve Kolları, İstanbul 1971, s.317.

3. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Bilgisi ve Milli Birlik", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 142.

şubelerinin çokluğundan dolayı bir fikir bölümü kanununa tabi olmuş, halka ait maddi mahsulleri etnografya adlı yeni bilgi sahasına bırakmış, kendisi doğrudan doğruya manevi mahsullere münhasır kalmıştır.Binaenaleyh bugün halkiyat denince münhasıran halkın tabii olarak ortaya attığı manevi mahsulleri kastatmekliğimiz lazımdır."(4).

Böylece Fındıkoğlu'nun, folklorun sahasını daralttığını ve onu sadece "halka ait manevi mahsuller"i konu edinen bilim dalı olarak gördüğü anlaşılıyor.Sahanın daralması, yeni bilim dallarının ortaya çıkmasının bir sonucudur."Etnografya, âsâr-ı atika, kavmiyat... gibi bugün müstakil birer bilgi halini almış olan sahaları da bidayette ihtiva eden halk bilgisi, bu itibar ile çok geniştir."(5) sözleriyle bu noktaya işaret eder.

Ziyaeddin Fahri'ye göre"folklor, henüz cemiyet müesseselerinin farklılaşmış bulunmadığı devirlerin kültür teahürlerinin yekûnudur.İçtimai müesseselerin hamurunu folklorun eşsiz eli yoğurmuştur.İngiliz folklor alimi Frazer'in dediği gibi bu müesseseler o elin tesiri olmaksızın ne vücutta gelebilir, ne de gelişir, bu günkü hali gösterebilirlerdi."(6).

Fındıkoğlu bir yandan folkloru "toplumsal kurumların

-
4. Z.F.Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, İstanbul 1927, s. 13-14.
 5. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Bilgisi, Ehemmiyeti ve Tarihçesi", Hakimiyet-i Milliye, 8.1.1928.
 6. Z.F.Fındıkoğlu, "Hukuk Folkloru", Türk Folklor Araştırmaları, 1(16), Kasım 1950, s. 241.

belirginleşmediği dönemlerin bilgi alanı" olarak kabul ederken diğer taraftan o kaynağın kuruduğu görüşüne katılmaz.O-na göre folklor ürünleri bugün de ortaya konulmaktadır ve folklor, bir bilim dalı olarak sadece geçmişin ürünleriyle değil, bugün yaratılan mahsullerle de ilgilenmek zorundadır. Bu hususu şöyle izah eder:

"Felsefenin ve ilmin zuhurundan evvel halkın spontanne yaptığı ilim ve felsefe, folklorun ta kendisidir.Mamafih yeni doktrinlere göre, felsefe ve ilmin zuhurundan sonra folklorik yaratış kurumuş değildir.Daima yeni folklorik mahsullerin ortaya çıktığı görülür.Mesela içinde şairin ismi bulunmayan (kâtibim) türküsü bir bakıma folklorun malıdır.Karabük'teki demir fabrikasının ocağına -İngiliz ananesine göre- bir bakire kız isminin verilmesi lazımmış.Bunun için ocağa Fatma adını vermişler.İşte folklorik bir adet."(7).

Bu noktada bir de folklorun beynelmilel olup olmadığı konusu gündeme geliyor.Dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan geleneklerin ve halk inançlarının çıkışlarını Fındıkoğlu iki ihtimalle izah eder: 1.Bazı inançların birkaç yerde görülmesi, onların birinden diğerine geçmesi neticesi olmayıp şartların ayniyeti mahsulüdür. 2.Biribirinden etkilenme yoluyla ortaya çıkmıştır.(8).

Bu ikinci şıkka örnek olarak Karabük'teki demir fabrikasına Fatma adının verilmesini gösteren Fındıkoğlu, konuyla

-
7. Z.F.Fındıkoğlu, ["Büyük Folklor Anketine Cevaplar"], Türk Folklor Araştırmaları, 5(65), 1954, s. 1033.
 8. Z.F.Fındıkoğlu, "Fransa'da Folklor Neşriyatı ve Milletlerarası Adet ve Anane Müşabeheti", Türk Folklor Araştırmaları, 1(23), Haziran 1951, s. 353.

ilgili yorumunu şöyle sürdürür: "Demek ki beynelmilel siyasi münasebetler gibi beynelmilel folklorik hareketler de var. Türk delikanlısı ile Türk kızının bayıldıkları modern danslar, Avrupalı milletlerin halk danslarının devamı olduğuna göre bu münasebetlerin yapılması milletleri aynı zamanda birbirine tanıtıyor." (9).

Burada yeni bir ilgi alanı ortaya çıkıyor: Mukayeseli folklor araştırmaları. Milletlerin veya çeşitli insan topluluklarının folklorlarının ayrı ayrı incelenmesi ve birbirleriyle mukayese edilmesibize insanlık tarihi, kültür ve medeniyetler arasındaki etkileşimler ve benzeri konularda aydınlatıcı sonuçlar verecektir.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, folklorun ilgi alanını belirlerken halk şairlerinin ortaya koyduğu ürünler konusunda bir tereddüt içindedir. Gennep'ten aktardığı "halk bilgisi, cemiyet dahilinde ferdiyetlerin tehalüf etmediği zamana ait hayatı araştırır" görüşünü dikkatlere sunar, fakat bunu açıklama gereğini duyar:

"Van Gennep'in bu fikrini Anadolu'nun edebi halk bilgisine tatbik ederken şu tarzda tevsian kabul etmeliyiz. Şöyle ki: türküler, maniler, destanlar gibi âsârı toplarken filhakika bunlarda ferdiyetin henüz görünmediğine şahit oluyoruz. Bu itibarla halka bilgisinin hakiki malıdırılar. Fakat öteden beri (halk şairleri) diye bir grup teşkil eden, koşma ve türkü yazmış olan bir kısım şahsiyetler vardır ki bun-

9. Z.F.Fındıkoğlu, ["Büyük Folklor Anketine Cevaplar"], Türk Folklor Araştırmaları, 5(65), 1954, s. 1033.

ları mesai kadromuzdan harice çıkaramayız.Çünkü gösterdikleri maşeri seciye ferdiyetin mevcut olmasına rağmen onların halk bilgisi kadrosuna ithal edilmeleri için kâfi bir sebep teşkil etmektedir."

Fındıkoğlu, Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin hazırladığı bir ankette sorulan "halk şairlerinin eserleri (koşma, hikâye, türkü...) folklorik midir?" sorusuna şu cevabı vermiştir:

"Eğer şairin ismi belli ise değildir.Şairin ismi yok ise, mahsul anonim ise folklor olmalıdır.Edebi folklor başka, halk edebiyatı başka şeylerdir.Folklor şahsiyetsiz devrelerin tezahürüdür.Mamafih yanlış anlaşılmasın, şahsiyetsiz demekle kıymetsiz demek istemiyorum.Tabii folklorik eserleri de eninde sonunda bir fert yaratmıştır.Fakat kollektivite içinde erimiş, kaybolmuştur."(10).

Fakat Fındıkoğlu'nun bu şüpheden büsbütün kurtulmadığını ve belirgin bir görüş ortaya koyamadığını görüyoruz:

"Önce bir hususa işaret edelim.Şöyle ki halk şiiri sözü iki mana taşır.Birisi şairi bilinmeyen ve kollektif mahsul sayılan şiirler, hikâyeler.Bunların edebi folklor sahası olduğunu söylemeğe lüzum yok.Diğeri, sahibi bilinen eserler.Bunları birinci zümreye sokmalı mı?Teorik bir mesele- nin içine girmeden tanııtma işine devam edelim ve sahiplerinin bulunmasına rağmen edebi şekil (yani vezin, dil.. gibi) ve duyma ve duyurma tarzı, espri yönlerinden sahipsiz eserle-

re benzien, onları takip ve hatta taklit eden bir nevi olduğunu söylemekle kalalım."(11).

Bütün bunlardan hareketle diyebiliriz ki Fındıkoğlu, folklorun ilgi alanını bilirlerken iki faktör üzerinde durmaktadır: 1.Halka ait olması, 2.Kollektif olması.Bu iki şartı taşıyan ürünlerin tamamı folklorun ilgi alanına girer.

Fındıkoğlu, bir noktaya da özellikle işaret eder:"Kelimenin ifade ettiği gibi folklordan halk bilgisi anlaşılır. Yalnız halk için bilgi değil, halkın tabiat ve cemiyet realiteleri karşısında , yani bütün kâinat muvacehesinde kendi kendine edindiği bilgi anlaşılır."(12).

Fındıkoğlu'nun hem bu konuyla ilgili görüşlerini yansıtmaması, hem de folklorun sürekliliği hususunu gündeme getirmesi bakımından şu alıntıyı kaydetmekte yarar görmekteyiz:

"Bununla beraber folklor adı altında düşünülen ve unsurları itibariyle pek karışık olan mahsullerin tamamıyla geçmişe mal edilmesi doğru mudur?Dün, bu gibi mahsullerin yaratılmasına yarayan enerji bugün sönmüş müdür?Başka bir ifade ile yeni yeni folklor ürünleri istihsal edilmiyor mu?Asıl folkloristlerin menfi cevap verebilecekleri bu noktayı müsbet cevapla karşılamamanın da mümkün olduğunu, Trabzon'lu bir halk şairi gösteriyor.Adsızlık her ne kadar folklorik

11. Z.F.Fındıkoğlu, "Erzurum Üstüne Bir Eser", Türk Folklor Araştırmaları, 11(242), Eylül 1969, 5390-5391.

12. Z.F.Fındıkoğlu, ["Büyük Folklor Anketine Cevaplar"], Türk Folklor Araştırmaları, 5(65), 1954, s. 1033.

mahsulleri seciyelendiren bir vasıf ise de diğer seciyelerin bulunması yanında bu vasfın feda edilmesinde hiç bir mahzur görmüyorum.1945 senesi Türkiye'sinin muhtarip olduğu ihtikâr hadisesi Trabzon'un namlı halk şairi Baba Salim'e bir "vurguncu destanı"ilham etmiş ise mevzuunun aktüel olması onu neden folklor dışı saymamıza vesile teşkil eylesin?"(13).

Fındıkoğlu bu tür örnekleri başka yazılarında da sıralamış ve folklor ürünlerinin bugün de ortaya konulduğunu isbata çalışmıştır.Bu örneklerden birini 1967 yılında İş ve Düşünce Dergisinde ele alarak mini etek hakkında ortaya konulan şu şiiri dikkatlere sunmuştur:

Çarşaf, şalvar, üç etek
Uzun etek, dar etek
Hepsini attık rafa
Şimdi giydik mini etek.

Kokteyl, balo, diskotek
Tokuştururuz göbek
Herkes uydu modaya
Giydiler mini etek.

Kimse bilmez içini
Evde var mı yiyecek
Geçemezsin önünden
Giyince mini etek.

13. Z.F.Fındıkoğlu, "Folklorun Tarihi ve İçtimai Hadiselerle Alakası", Cumhuriyet Gazetesi, 28.7.1945.

Şimdi daldık modaya
Halimiz görülecek
Sırtı kirden kaşınır
Üstünde mini etek.

Ayten, Gülten, Hatice
İki dirhem bir çekirdek
Köydeki Fadime de
İstiyor mini etek.

Genç, ihtiyar hepimiz
Daha neler görecek
Teyzem, halam, ninem de
Mini etek giyecek.(14).

III. FOLKLORUN DOĞUŞU VE TARİHÇESİ

Fındıkoğlu, folklorun XIX. yüzyılda kendini hissettirdiğini ve bilim dalı olarak ortaya çıktığını söyler ve bunun çok geç kalınmış bir faaliyet olduğunu vurgular. Ona göre folklor bir bilim dalı olarak kabul edilmeden önce onun işini tarih biliminin yürüttüğü zannedilse de gerçekte halka ait bilgilere yer verilmemiş, "idare eden" kesim anlatılırken halka ait bilgiler dağınık ve yetersiz bir biçimde söz konusu edilmiştir. Folklorun ortaya çıkışını da şöyle açıklar: "On dokuzuncu asra bütün müellifler tarih asrı diyorlar. Filvaki bu

14. A.H.(Z.F.Fındıkoğlu), "Yeni Mahsuller", İş ve Düşünce, 258, Haziran 1967, s. 11-12.

asırda tarih şuuru uyanmış, beşeri kitleler benliğini yoklayan bir fert gibi mazisine dönmek ve onu anlayıp ilerlemek istemiştir.İşti halkiyat (folklor) denen tedkikler bu ilhamın eserleridir.(15).

Bir başka vesileyle Ziyaeddin Fahri, tarih şuurunun uyanışını ve buna bağlı olarak folklorun doğuşunu şöyle ifade eder:

"Ne vakit ki kitle kendi ruhunda fikri inkişafın tesiriyle bir varlık şuuru, mevcudîyetine ve istiklâline ait canlı bir duygu, tabii ve milli haklarına müteallik bir seziş duydu; ve yine ne vakit ki ezeli tarih, demokratik bir renk taşıyan hükümet ve devlet şekillerinin yaratıldığını gördü, işte o zaman "halk bilgisi" temayülü kendisini gösterdi ve kendisini ilme telkin etti."(16).

Folklor araştırmalarının şuurulu bir biçimde başlamasının XVIII. yüzyılın sonlarına rastladığını belirten Fındıkoğlu, asıl tam ve şuurulu çalışmaların XIX. yüzyılda ortaya konulduğunu kaydeder.XVIII. yüzyıldan çok önce ortaya çıkan hümanizmin bu arada hatırlanması gerektiğini, fakat "gaye itibariyle bir parça folkloru okşayan Yunan ve Latin tedkikleri istisna edilirse" ilk bilinçli çalışmaların XIX. yüzyılda gerçekleştiğini belirtir.Özellikle bu yüzyılın ikinci yarısında çalışmaların derin bir hararetle yürütüldüğünü, medeni

15. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser", Hayat, 1(9), 27 Ocak 1927, 178-179.

16. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Bilgisi, Ehemmiyeti ve Tarihçesi", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 8.1.1928.

milletlerin, kendi halklarıyla ilgili tüm bilgileri topladıklarını söyler ve kendi ülkelerinde araştırılacak nokta bulamayan araştırmacıların başka ülkelere araştırmaya yöneldiği, böylece "şarkiyatçılık" veya "istişrak" şeklinde tercüme edilebilecek "oryantalizm"in gündeme geldiği görüşünü ekler.

Türkiye'de Folklorla ilgili çalışmaları Divanü Lügati't-Türk ile başlatan Fındıkoğlu, XI. yüzyıl ile XIX. yüzyıl arasında beş-on önemli durak noktası gösterilebileceğini, yenileşme döneminde ise belli başlı bütün şahsiyetlerin bu temayüle uyduğunu belirtir ve özellikle Ahmet Vefik Paşa'da bu temayülün bilimsel bir sistem içinde bulunduğuna dikkat çeker. Halk bilgisi çalışmalarının seyrini şöyle özetler: "Her yerde ve her memlekette olduğu gibi bizde de halk bilgisi ve halkçılık mefhumu, siyasi idare şekilleriyle müvazi yürümüştür." (17).

Bizde halka yönelme ve halktan yararlanma düşüncesinin bilinçli bir biçimde ortaya çıkışının XX. yüzyıl başlarına tesadüf ettiğine işaret eden Fındıkoğlu, 1920-1945 yılları arasında Türkiye'deki folklor çalışmalarını değrelendirirken bu dönemin büsbütün başka bir değere sahip olduğunu söyler. Bu dönemi, "milli silkinme" olarak nitelendirdiği Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla başlatır. 1919 öncesinde nazariye halinde olan "halka doğru" fikrinin 1920 den sonra uygulamaya konduğunu ve Türk folklorçuluğu açısından

önemli gelişmelerin söz konusu olduğunu vurgular.

1920-1945 arasının en önemli özelliğinin "halka ait olan şeylere karşı umumi bir sevgi, bazen taklide kadar giden yaygın bir cereyan" olduğunu belirten Fındıkoğlu, bu dönemde folklorcular tarafından tasarlanan faaliyetleri şöyle özetler:

1.Sadece halka ait her çeşit sosyal değerleri okumuşlar muhitinin kıymetlerine katmak değil, aynı zamanda iki çeşik değerın kaynaşmasından beklenecek yeni bir ahenk devrini kurmak.Gerçekleşmesi istenen ahenge göre yarınki Türk musikişi halk musikisinin, yarınki Türk şiiri halk türküsünün, Türk raksı halk dansının vb.unsurlarından yapılacak terkiplerden doğacaktır.Böyle düşünenler misal olarak Rus, Çek folklorlarının oynadığı rol üzerinde duruyorlar.

2.Yalnız bedii sahada değil, ilim ve hatta felsefe alanında da aynı ümitler baş gösterdi.Bu ümitler modern ilim metodolojisinin hadiselerle "reel" deki olup bitenlere ehemmiyet verışı fikriyle de kuvvetlendirildi.Milletlerin ayrı ayrı birer milli seciye sahibi olduklarını anlatan meşhur "fil hikâyesi"nden hareket eden bazı muharrirler, kendilerine mahsus seciyeleri bulunan İngiliz, Alman, Fransız ... felsefeleri gibi, kendisine mahsus bir vasıf taşıyacak bir Türk felsefesinin de ancak "Türk halk ruhu"nın yarattığı mahsullerle sıkı temas ve sempatileşme neticesinde belirebileceğini bile düşünmüşlerdi.(18).

18. Z.F.Fındıkoğlu, "Folklorun Sanat, Edebiyat ve Bilgi Kaynağı Olarak Değeri", Cumhuriyet Gazetesi, 4.4.1945.

Bu düşüncelerin bedii müesseselere ait olan parçalarının 1920-1945 döneminde kısmen gerçekleştiğini belirten Fındıkoğlu, bir yandan folklor çalışmalarıyla alay edenlere cevap verilmesinin gerekliliği üzerinde dururken, diğer taraftan folklorik unsurlardan ilham alarak yaratılacak tekniği yüksek melodiler, bedii ve edebi eserler, ilmi araştırmalar ve tarihimiz üzerinde yapılmış felsefi tahlillerle bilfiil isbat edilmelerinin lüzumuna değinir. Bu konudaki görüşlerini şöyle tamamlar: "Aksi takdirde yani yaratma devrine girilmezse, gittikçe genişlediğini memnuniyetle gördüğümüz Türk folklorculuğu, gelip geçici ve sonunda halk kültürünün mahsulleriyle istihza edenlere belki de hak verdirici modamsı bir cereyan gibi görünmekten kurtulamıyacaktır." (19).

Fındıkoğlu, Türkiye'de folklor çalışmalarının hızlandırılması ve sağlam bir zemine oturtulabilmesi için çeşitli öneriler ortaya koyar. Önce bu çalışmaları bilimsel anlamda yürütecek bir enstitünün kurulmasını ister, fakat ondan da önce bu işin uzmanlarının yetiştirilmesini gerekli görür: "Eğer devlete enstitü kurmak hususunda bu iş yüklenirse bazı tufeyli kimselerin bu enstitüye musallat olduğu da görülebilir ve Türk köylüsünün sırtına bir masraf yüklenir. Daha evvel gerçek ve ciddi folklorizmlerin yetişmesi gerekir. Zira evvela şahsiyet, sonra teşkilat..." (20).

19. a.g.y.

20. Z.F.Fındıkoğlu, ["Büyük Folklor Anketine Cevaplar"], Türk Folklor Araştırmaları", 5(65), 1954, s. 1033.

Türk folklorunun halka ve başka milletlere tanıtılması için her türlü vasıttan yararlanılmasını öneren Ziyaeddin Fahri, turizm bakımından önde gelen şehirlerimizde birer folklor sergisinin açılmasını da gerekli görür. Bir başka hususa, folklorun öğretim kurumlarına girmesine temas ederken şu teklifleri sıralar:

"Folklor, ilk ve orta öğretimde türkçe ve edebiyat derslerinde bol bol ve yalnız misal olarak kullanılmalı.Yüksek öğretimde de manevi ilimlerle alakalı mevzularda folklor ve etnografya esaslı bir ders olarak tedris edilmeli.Mesela hukuk fakültesinde, bir de örf ve adeti içine alan bir hukuk folkloru, İktisat fakültesinde, iktisadi hadiseleri alakadar eden bir iktisat folkloru ve bilhassa etnografyası.. (...) Edebiyat Fakültesinde ise folklor ve etnografya birinci derecede mühim bir ders olarak ele alınmalı."(21).

IV. FOLKLORUN DİĞER BİLİM DALLARIYLA İLİŞKİSİ

Folkloru, "bütün müsbet ve manevi ilimlerle alakalı öğretim müesseseleri için gerekli mühim bilgi malzemesinin kaynağı" kabul eden Z.F.Fındıkoğlu, bu bilim dalının diğer bilimlerle ilişkisine zaman zaman temas etmiş, bu konudaki görüşlerini sırası geldikçe aktarmaya çalışmıştır.O, sosyal bilimlerin hiçbir dalının tamamen müstakil bir konuma sahip olmadığına, diğer dallarla mutlaka ilişkili olduğuna inanır. Folklorun etnografya, antropoloji, etnoloji ve sosyoloji ile olan yakın ilgisini izah eder.Hatta birinci baskısı 1928 yı-

linda yapılan Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber isimli eserinin 1949 da yapılan ikinci baskısına Folklor ve Etnografya Kılavuzu adını vererek bu iki bilim dalı arasındaki yakınlığı vurgular.

Fındıkoğlu, özellikle folklorun sosyoloji ile ilgisi- ni çeşitli vesilelerle incelemiştir.1954 yılında Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin hazırladığı ankette sorulan "A.Van Gennep bir eserinde: Sosyoloji kelimenin tam manasıyla folklorun bölümlerinden biridir" dediğine göre, siz ne düşünüyorsunuz?" şeklindeki bir soruya şu cevabı vermiştir: "Hiç...Aslını ararsanız bütün bilgiler birbiriyle karışıktır. Bir tıp müzesinde tababetle alakalı hadiseler görürsünüz.Fakat bu müze biyolojiye ait değildir.Bunun gibi folklor da sosyoloji değildir.Ama nasıl biyoloji alemi tıp müzesinden istifade ederse sosyoloji de folklordan istifade eder."(22). Böylece Fındıkoğlu, insan hayatının çeşitli aşamalarıyla ilgili hususlarda folklorun sosyolojiye yardım ettiği görüşündedir.

Sosyolojinin insan adlarını inceleyen kolu olan Antroponomi ile Folklor arasında da sıkı bir ilişki vardır.Fındıkoğlu'nun Antroponomi ve onomastik konusunda yoğun bir dikkate sahip olduğunu, özellikle uygulama alanındaki problemlerle iç içe yaşadığını görmekteyiz.Gerek Türkiye'de bugün dahi gündemdeki yerini koruyan dilde sadeleşme olayının yoğun bir biçimde tartışıldığı yılları yaşaması, gerekse 1934

soyad kanununun çıkarıldığı dönemde bulunması, Fındıkoğlu'nu bu konu üzerinde kafa yormaya itmiş, buna paralel olarak çeşitli öneriler ortaya atmıştır.Z.Fahri, Antroponomi ile folklor arasındaki ilişkiyi şöyle belirler:

"Gerek öz adın verilmesi, gerek aile adlarının doğması, gerekse bize ait olan göbek adları... bu folklor kadrosunun muhtevasını teşkil eder.Mamafih antroponominin doğmasına rağmen (folklor meselesi olarak isim problemi) yine mevcuttur.Memleketimiz, bu problem için henüz eşilmemiş bir zemindir.Zaten bu zemin kazılmadıkça ne toponomi, ne antroponomi, ne de diğer içtimai ilimler faydalanamazlar."(23).

Fındıkoğlu, diğer meselelerde olduğu gibi bu konuda da "milli"liği ön planda tutan bir bakış açısına sahiptir. İsimlerin ve soyisimlerin milli nitelik taşımasını ister, bunun devlet eliyle yönlendirilmesinin gereği üzerinde durur ve bu görüşlerini isbat etmek için batılı ülkelerdeki uygulamalardan örnekler verir.(24).O, adların ve soyadların her birinin arkasında belli bir kültür birikiminin, folklorik özelliğin bulunması gerektiği kanaatindedir.Bu nedenle soyad kanunu çıktıktan sonra ortaya konulan uygulamaları eleştirmiş, kendisince doğru olan şekilleri önermiştir.Ziyeeddin Fahri, Türk toplumunda öteden beri süregelen ve halk arasında, özellikle köylerde yaygın olan bir geleneğin var-

23. Z.F.Fındıkoğlu, "Türk Folklorunda İsim Meselesi", Türk Folklor Araştırmaları, 2(39), Ekim 1952, 809-810.

24. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Ruhu ve İsimler", Çığır, 13(129), Ağustos 1943, 38-39.

lığına değinir.Halk arasında "oğlu, oğulları, gil, giller" şeklindeki yaygın kullanım, bizde zaten bir soyad uygulamasının bulunduğunu gösterir.O halde aile adlarını soyad olarak almak isabetli bir yol olacaktır.Bu, hem soyadlarının arkasındaki folklor hazinesini canlı tutacak, hem de batılı ülkelerdeki uygulamalara uygunluk arzedecektir.Fındıkoğlu'nun soyad konusunda Ziya Gökalp'ten esinlendiğini sandığını belirten Cavit Orhan Tütengil, "Soyadı konusunda bize daha önemli görünen taraf, Fındıkoğlu'nun çevresini ve öğrencilerini etkilemesinin bir kanıtı olarak ortaya çıkan durumdur.Hocalarının sürekli açıklamaları ve savunmaları sonunda, öğretimde bulunduğu çeşitli kesimlerde soyadlarını değiştiren öğrencileri olmuştur."(25) diyerek onun çevresinde yaptığı etkileri dile getirir.Bu cümleden olarak M.Nuri Kodamanoğlu, Kemal Tuzluoğlu, Atıf Tahmisçioğlu, Nursin Cerrahoğlu gibi kişileri eski soyadlarını değiştirenlere örnek gösterir ve kendisinin de önce "Öz" olan soyadını değiştirerek "Tütengil" soyadını aldığını açıklar.

Ayrıca Fındıkoğlu, soyadların asıl adlardan sonra değil, önce kullanılmasını ister."Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri" gibi.Bu konudaki görüşlerini aktarmak için çok sayıda yazı yazmış, buna ters düşen uygulamaları eleştirmiş ve kendisi çoğunlukla soyadını adından önce kullanmıştır.

Ziyaeddin Fahri, ad ve soyadlar konusundaki kesin tav-

25. Cavit Orhan Tütengil, "Fındıkoğlu Üzerine Notlar", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları,13. Kitap, s. 23.

rını şu cümlelerle özetler: "İsim ve aile ismi, şuurlu ve disiplinli bir cemiyetin makesidir.Bu makes üzerinde hiçbir lekenin bulunmasına müsaade edilemez.(26).

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, toplumsal kurumların en önemlilerinden biri olan hukuk ile folklorik araştırmalar arasında da sıkı münasebet olduğunu belirterek bu münasebetleri iki başlık halinde inceler:

1.Nazari münasebet: Hukuk tarihine yardımcı bir hukuk folkloru, örf ve adetlerin mahiyetini gösterecek ve yazılı vesikalardaki hukuk bilgisini tamamlayacaktır.Hukuk tarihi ilmi böyle bir hukuk folkloruna dayanmadıkça bir işe pek yaramıyacak, yahut noksan kalacaktır.

2.Ameli münasebet: Hukukun en mühim hadisesi olan "tedvin-codification" işinde hukuk folkloru büyük hizmetler ifa edecektir.1907 tarihli İsviçre medeni kanununun yapıcısı olan Huber, İsviçre kanunlarını hukuk folkloruna dalmak ile bu işi başarabilmiştir.Fransa'da 12. asırdan beri "Coutumier-Örf Kitabı" ismini taşıyan tetkikler, Fransız örf ve adetini tesbit etmiş, sonra bunlar süzüle süzüle, akıl kalburundan geççe geççe 1804 tarihli medeni kanuna zemin hazırlamıştır.(27).

Hukukla folklor arasındaki ilişkileri "hukuk folkloru" adı altında inceleyen Ziyaeddin Fahri'ye göre "Hukuk realitesi (yani hukuka ait olup bitenlerin hepsi birden), mevcut kanunlarla taima tetabuk halinde değildir.Böyle bir tetabuk u-

26. Z.F.Fındıkoğlu, "Ziya Gökalp ve Aile Adlarımız", Türk Yurdu, 5-6, 1942, s. 147.

27. Z.F.Fındıkoğlu, "Folklor ve Hukuk", Türk Folklor Araştırmaları, 1(9), Nisan 1950, s. 129.

mumiyet itibariyle mefkûrevidir.İşte hukuk folkloruyla alakadar soruşturma ve araştırmalar, bu tetabukun derecelerini tesbite yarar.Muayyen bir cemiyet meselsinde vakıalar alemi ile kanun arasında ne derece uygunluk vardır?"(28).

Folklorun bu noktada önemli bir fonksiyonu icra ettiğini görüyoruz.Toplum gerçekleriyle mevcut hukuk kuralları arasındaki uygunluğun sağlanmasında etkili bir rol oynayan hukuk folkloru çalışmalarının ülkemize ve milletimize neler kazandıracağını Fındıkoğlu üç madde halinde açıklar:

1.Türkiye'nin hayatîyet sahibi olan veya muhtelif içtimai ve iktisadi sebeplerden dolayı hayatîyetini kaybedip sadece hukuk tarihi için bir malzeme mahiyetini alan hukuki örflerini tesbite yarar.

2.İcabında hukuk siyaseti ile meşgul olan devlet ve ilim adamlarını, ahlaki ve hukuki realitenin ta ortasına götürür ve onları hukuki adam - homo juridicus'dan mülhem fantazilerden uzaklaştırır, kendilerine hakiki bir "iş-action" imkânı verir.

3.Nihayet edebiyat folkloru, musiki folkloru, iktisat folkloru... sahalarındaki mesai ile birleşecek bir Türk hukuk folkloru, umumi bir Türk kültür tarihi mevzuunu tenvir eder ve Türk tarihi, Türk realitesi üzerinde tarih felsefesi yapacak mütefekkirlerle malzeme ve muta vermek suretiyle daha geniş bir tefekkür çerçevesinin teessüsüne hizmet eyler.(29).

28. Folklor ve Etnografya Kılavuzu, İstanbul 1949, s.42.

29. a.g.e. s. 43.

Z.F.Fındıkoğlu, iktisatla folklor arasındaki ilişkilere değinirken de halk şiirindi, özellikle anonim türkülerde geçen ve halk hayatının iktisatla ilgili yönünü yansıtan ifadelere dikkat çekerek bunların iktisatçıları çak yakından ilgilendirdiğini belirtir.Yine türkülerin icra edilişi sırasında türkü söyleyenlerin, türkünün sözlerine uygun olarak yaptıkları hareketlere dikkati çeker.Buna örnek olmak üzere Necati Başar'ın ekibiyle beraber okuduğu şu türküyü kaydeder:

Kalenin ardında ekerler darı
Ekerler biçerler ederler kârı
Elimden aldıldım gül yüzlü yarı
Yar bana yareler açtı neyliyim,
Yolum bir yolsuza düştü neyliyim?

Fındıkoğlu, bu türkünün icra edilişiyle ilgili olarak şu yorumu yapar:

"Bu coşkunkluk aynı zamanda hareketlere de tesir ediyor. Sararmış bir darı tarlasını orakla biçme hareketleri arkası gelen türkülerin mısralarına karışıyor.

İktisatçılar (ahenk, vezin ve çalışma hayatı) arasındaki münasebete ait halk edebiyatı ve sanatı eser ve vesikalarına çok ehemmiyet vermektedirler."(30).

Fındıkoğlu, bir yazısında da Eğin türkülerinin bir özelliğine değinir:

30. Z.F.Fındıkoğlu, "Bir Türkü Etrafında", İş ve Düşünce, 23 (193), 1 Eylül 1957, s. 6.

"Eğin türkülerinde "Ağa" elemanı çoktur:

Ağanın bindiği pullu kır attır

Tez gel ağam!

gibi mısraları bir araya getirebilir misiniz? Bir yeni misali de aşağıda bulacaksınız. Bu elemanı ihtiva eden türküler aynı zamanda Türk kızının aşkı ve bedii şahsiyetini de belirtir ve psikolojik kemalini gösterir:

Bir kara kaş bir kara göz sende var

Bir farimez deli gönül bende var

Yedi yıldır hasretliğin çekerim

Hiç demezsin derde derman bende var.

Derin derelerin serin köşesi

Kırıldı gönlümün billur şişesi

Duydum ki olmuşsun Mısır paşası

Geçti çağım şimdi seni neyliyem

Kırmızı gülleren dikenini çoktur

Yasemin güllere diyecek yoktur

Maşallah yazdıram vuram başına

Dünyada ağamın düşmanı çoktur.(31).

Ziyaeddin Fahri ayrıca folklorla iktisat tarihi arasında da ilişki kurar. "Para" konusunu bu açıdan ele alır ve iktisat tarihinin biri tarihi, diğeri folklorik iki çeşit manasının olduğunu söyleyerek "her iktisadi hadiseye tatbik

31. Z.F.Fındıkoğlu, "Bir Türkü Etrafında", İş ve Düşünce, 23(193), 1 Eylül 1957, s. 6.

edilecek olan bu fikir, bilhassa para meselesi için pek el-verişlidir"(32) der.

Para işinin nakdi olan aşamasının iktisat tarihinin uğraş alanı içine girdiğini izah eden Fındıkoğlu, iktisadi fonksiyonların muhtelif olmasının ortaya mahsul ve mamüllerin mübadelesini koyduğunu, bu mübadeleye vasıtalık yapan meselelerin tarihten çok folklor, etnografya ve etnolojinin ilgi alanına girdiğini hatırlatır, çeşitli medeniyetlere sahne olan Anadolu'nun bu bakımdan araştırılmaya değer zengin bir hazine olduğunu söyler.

Bunlardan başka Fındıkoğlu, folklorun tarihle olan ilişkisine de temas eder:"Tarih ilmi ile folklorun ilişkisi birçok noktalarda gösterilebilir.Yer ve şahıs isimlerinin menkıbevi izahı, uzak ve yakın tarihi vakaların bilinen veya bilinmeyen şairlerce yapılmış destanlarla tesbiti bu ilişkilerin mühimleri arasında bulunuyor."(33).

Ayrıca folklorun coğrafya, sosyal antropoloji ve sosyal psikoloji ile olan ilişkilerine de yer yer temas etmiştir.

V. FOLKLORUN ÖNEMİ

Ziyaeddin Fahri, yazılarında ve kitaplarında zaman zaman folklorun önemine değinmiştir.Önün bu konuyla ilgili görüşlerini dört madde halinde ele alabiliriz:

1.Ülke kalkınmasını sağlayabilmek için gerekli olan

-
32. Z.F.Fındıkoğlu, "Para folkloru", Türk Folklor Araştırmaları, 1(14), Eylül 1950, s. 209.
33. Z.F.Fındıkoğlu, "Folklorun Tarihi ve İçtimai Hadiselerle Alakası", Cumhuriyet Gazetesi, 28.7.1945.

şartlardan birincisi, ülke gerçeklerini ve insanımızı tanı-
maktır.İnsanımızı bütün tabiiliği ile tanıyabilmenin en
sağlıklı yolu da folklorik araştırmalardır.

Toplumsal gerçekliğin iki yönünün bulunduğuna işaret
eden Fındıkoğlu, bunların "idare eden" ve "idare edilen" ol-
duğunu belirterek idare eden sınıfın idare edilenin yapısını
tanımasının gereğine değinir ve konuyu şöyle bir örnekle a-
çıklar: "Binaenaleyh bir hükümet adamı, bir maarifçi, bir e-
dip, bir şair... hasılı muhite birşey aşılamağ isteyen, beka-
pezir olan cemiyete bir tesir yapmak arzusunu besleyen fert
böyle bir bilgi ve vukufa sahip olmalıdır.Tabii şe'niyete ba-
kınız: muasır ve medeni insan, denize ve havaya hakim!O, bu
hakimiyeti tabii varlığa vukuf ile elde etti.Muasır münevve-
rin halka, kitleye, cemiyete hakim olması için içtimai şe'ni-
yeti yükseltmek, değıştirmek, mefkûrevi düşünceleri tahakkuk
ettirmek gayelerine vasıl olabilmesi için de aynı neviden
bir vukufa, bir bilgiye sahip olması icap eder.Böyle bir i-
cap, gayet tabii ve mantıkidir.Bu itibar ile halk bilgisinin
ehemmiyeti açık bir surette kendisini göstermektedir."(34).

2.Fındıkoğlu, folkloru milli birliğin sağlanmasında
etkili olan faktörlerden birisi olarak kabul eder.Bu görüşü-
nü doğrulamak için şu örnekleri verir:"Almanca'nın konuşul-
duğu her toprak parçasını aynı devlet hududu içinde birleş-
tirmek isteyen Almanya, bu gayenin tahakkuku için sık sık

34. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Bilgisi, Ehemmiyeti ve Tarihçesi",
Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 8.1.1928.

folklor sergileri, folklor bayramları tertip eder ve Almanlığın halk bilgisi sahasına giren mevzuları araştıran folkloristleri teşvik eder. Bunun yanında Bulgaristan'ın her sene tertip ettiği folklor bayramları haftalarca devam etmektedir. Bulgarca sobur denen bu bayramlar, bir taraftan köylüleri şehre çeken ve iktisadi sobur faaliyetini artıran, öte taraftan şehirli halk danslarını halk türkülerini, halk eğlencelerini tanıtan bir vesiledir.

(...)

Fransa'nın muhtelif mntıkalarında folklorik hareketler uyanmağa başlıyor. Şimdiye kadar yalnız Paris'te Etnografya Cemiyetinin idare ettiği ilmi folklor faaliyeti vardı. Şimdi yer yer hareketler ve cereyanlar görülüyor. Bunlardan biri Paris Belediyesi'nin himaye ettiği Paris Folklor Cemiyeti'dir."(35).

3. Folklor, genel olarak kültüre katkıda bulunur. Milli bir düşünüş, tarzının gelişmesine, köklü bir felsefenin oluşmasına zemin hazırlar.

4. Ülkenin belli bir turizm potansiyeline sahip olmasında ve dolayısıyla tanıtılmasında folklor önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar.

VI. FOLKLOR ARAŞTIRMALARINDA METOD

Her türlü bilimsel çalışmanın belli metodlar dahilinde ortaya konulduğu zaman faydalı olabileceğine inanan Fındıkoğlu

35. Z.F. Fındıkoğlu, "Folklor ve Hayat", Cumhuriyet Gazetesi, 14.7.1938.

lu bilim ile metod arasındaki ilişkiyi şöyle izah eder:

"Bilgiden değilse bile ilimden bahsedilen her yerde aynı zamanda bir usulden bahsolunduğu da şüphesizdir. İlimsiz bir usul boş bir kalıptan, usulsüz ilim ise yolsuz ve kanalsız bir nazariyatçılıktan ibarettir. Bir bilgi şubesi- nin "ilmi" değeri, o şubede kullanılan usul veya usullerin değeri ile ölçülüyor. Bilmukabele bir usulün değeri, tatbik edildiği ilim sahasında elde ettirdiği müsbet neticeler, hatta ilmi faydalarla ölçülecektir."(36).

"On dokuzuncu asrın seciyelerini gösterenler, bilhas- sa onun bir usul asrı olmasında müttefiktirler" diyen Fındı- koğlu, XVII. yüzyılın meşhur Fransız filozofu Descartes'ın usul hakkında yazdığı eserinin özellikle XIX. yüzyılda uy- gulama alanına konulduğunu izah eder ve bilimsel çalışmalar- da metodun önemi üzerinde durur. O, sadece bilimsel faaliyet- lerde değil, günlük hayatta dahi bir metod dahilinde yaşa- mak sayesinde bugünkü verimli duruma gelindiği kanaatindedir.

Fındıkoğlu'na göre folklor çalışmalarında metod konu- su iki yönde ele alınmalıdır:

1. Folklor malzemesinin toplanması: Bu, tamamen ihti- sas işidir. İhtisas yapmamış kişiler derleme konusunda sağ- lıklı sonuçlar elde edemezler.

2. Toplanan malzemenin incelenmesi: İnceleme, malzeme- nin toplanmasından sonra sözkonusu olur. Bu aşamada genellik-

36. Z.F.Fındıkoğlu, Metodoloji-I. Cilt- Başlangıçtan Yirmin- ci Asra Kadar, İstanbul 1945, s. 1.

le tarih, sosyoloji, sosyal çevrelerin metoda ilişkin ilkelere, bilhassa filozof Descartes'ın tahlil ve terkip esaslarından yararlanılabilir.

Derleme sırasında araştırmacıların şu üç hususa dikkat etmeleri gerekir:

1.Mevzuun bölümü: Mevzuun bölümünden genellikle bilimin tasnif ilkesi anlaşılmaktadır.Folklor araştırmacısı bo-
calamamak için önceden gözlem yoluyla halka ait olan kurumların özelliklerini belirler, topladığı her malzemeyi ait olduğu kadro içine yerleştirir.Ancak halka ait bilgilerin türünü belirlemek oldukça güçtür.Sosyologların kurumlar ve değerler arasında mevcut olduğunu gösterdikleri tehalüf (ayrılık) henüz belirmemiştir.Bütün sosyal değerler birbiriyle iç içedir.

"Ahlaki bir adeti nakleden bir halk bilgici düşününüz ki bunu hangi kadro içine koysun?O adet, bir taraftan ahlakidir, bir taraftan dini bir vecheye maliktir, öte taraftan onun bedii bir manası vardır, iktisadi örflerle alakası olması da muhtemeldir.

Bir mağarada, bir duvarda, bir deri üzerinde gördüğünüz herhangi bir hayvan resminin ait olduğu halkın dini, bedii, ahlaki müessesesiyle samimi alakası mevcuttur.Elhasıl bugünkü mütekâmil cemiyetlerde gördüğümüz müesseseler ve kıymetler istiklâli henüz vücut bulmamıştır.(37).

37. Z.F.Fındıkoğlu, "Halk Bilgisi", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 20.2.1928.

Bu bakımdan iş oldukça zordur.Kadro belirleme işinin zorluğuna rağmen bu konuda yapılacak iş, eldeki malzemeyi en tipik özelliğine göre bir kadroya yerleştirmektir.

Malzeme toplarken tasnif zihniyetiyle konuya yaklaşmak hem araştırmacıya rahatlık ve zevk verecek, hem de toplanan malzemenin incelenmesini kolaylaştıracaktır.

2.Halk sempatisi:Fındıkoğlu, sağlıklı folklor derlemeleri için ikinci şart olarak "halk sevgisi"ni ortaya koyar ve "ben sevgiden, heyecandan mahrum, tamamen mücerret bir ilim zevki için bu yolda çalışacak bir müdekkik tasavvur edemiyorum"(38) der.

Yine Fındıkoğlu, kendisini sevmeyen araştırmacıya halkın malzeme vermeyeceğini belirterek şunları söyler:"Çok selim bir aklı ve felsefesi bulunan halk, hiçbir sevgi ve alaka hissetmediği bilgice yaklaşmaz, kendi ruhunu ona vermez, böyle bir bilgicin hali kadar feci ne olabilir?..."(39).

Sevgi konusunun bütün bilimler için geçerli olduğunu belirten Fındıkoğlu, konu ile araştırmacı arasında adeta bir "kan kaynaşma" halinin ortaya konulmasının gereğine değinerek şu örnekleri verir:"Kimyager madde ile, çocuk psikoloğu çocukla, fizyolojist uzviyet ile nasıl adeta hemhal oluyor, samimi bir alaka ile mevzularını yokluyorlarsa folkloris te mevzuu olan halk ile samimi bir münasebet tesisi eylemeli-

38. a.g.y.

39. a.g.y.

dir.(40).

Ziyaeddin Fahri bu hususta bir endişeye sahiptir.Ona göre bu sevgi hiçbir zaman halk kurumlarını, değerlerini olduğu gibi görmeye engel olmamalıdır.Bu takdirde çalışmaların bilimselliği ortadan kalkar.

Fındıkoğlu, Van Gennep'in metod hakkındaki görüşlerini naklettiği yazısının sonunda halk sevgisi ile ilgili olarak şunları söyler:

"Van Gennep'in usule ait fikirlerinin esasını naklettik.Bu esaslar içinde en mühimi, müdekkikin halet-i ruhiyesine hakim olacak halk ve cemiyet sevgisidir.Her şeyin başı budur.Hars tedkikleri salim ve hayati bir yolda idare edecek ancak bu umdedir.Halk bilgisi bu umde ile idare edildikçe; cemiyetimiz ve kitlemiz için istediğimiz edebi ve hars tekâmül ışığını , muhtaç olduğumuz hayat kuvvetini, hayat usaresini ondan alacağımıza iman edelim."(41).

3.Gaye şuuru:Fındıkoğlu, folklor araştırmacılarının bilinçli bir şekilde hareket etmelerinin önemi üzerinde durur ve bunun amaca ulaştırarak faktörler arasında yer aldığını belirtir.

VII. HALKTAN VE HALK EDEBİYATINDAN YARARLANMA

Fındıkoğlu, kalkınma ve ilerleme konusunda milliliği daima ön planda tutar."Taşıma su ile değirmen dönmez" atasö-

40. a.g.y.

41. Ahmet Halil (Z.F.Fındıkoğlu), "Halk Bilgisinin Usulü", Hayat, 4(85), 12 Temmuz 1928, 7-8.

zünü hatırlatarak "kendi yağımızla kavrulma"yı, kendi değerlerimize bağlı kalmayı öğütler.Bu sebeple halkı iyi tanımak ve ondan yararlanmak görüşünün sık sık gündeme getirir.Bu, hem halka hizmeti kolaylaştıracak, hem de bizim toplum yapımıza en uygun modelin seçilmesine ve uygulanmasına imkân hazırlayacaktır.Hangi sahada olursa olsun bilim adamlarının ve yöneticilerin halka yönelmesini ister.Özellikle hukukçuların halk hayatını iyice araştırmadan kanun yapmamalarını önerir:"İstanbul'da adliyecileri iştigal eden, vakit vakit gazetelerimize dedi kodu mevzuu olan kadın ve izdivaç meselesini halletmek isteyenler köylere gitsinler, fikir malzemesini onlardan alsınlar.Zira asri izdivaç şeraiti Türkiye'de en çok köylerimizde mevcuttur."(42).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında bir model arayışı içinde olan aydınlara ve yöneticilere Fındıkoğlu'nun getirdiği alternatif, Anadolu'ya ve Anadolu halkına yönelmektir.0 yıllarda kaleme aldığı bir yazısında kadın konusunu gündeme getirir:

"Cumhuriyetimize, demokrasi şiarlarına yakın bir Türk kadınlığı görmek istiyorsanız, nazarlarınızı İstanbul'dan çevirip Anadolu'ya atfediniz.İstedığımız medeni kadınlık mefkûresi, yine buradan, buradaki içtimai hayattan çıkarılmalıdır.Ayasofya'daki adliye binasında aile hukukunu tanzim eden adliyecilerin yerinde ben Anadolu Türk kadınlığının hakiki ve

42. Ahmet Halil (Z.F.Fındıkoğlu), "Köylerde İçtimai Müşahedeler", Meslek, 1(37), 25 Ağustos 1925, 10.

samimi hayatını tedkik eden içtimaiyatçılar, mütefekkirler görmek istiyorum. Medeni memleketlerde hükûmet meseleleri, evvela ilim ve tedkik erbabından istifade eder. Bizde maalesef bu yoktur. Hülâsa ben İstanbul muhitinde aradığım asri ve demokratik kadını, Tortum köylerinde buldum ve gördüm. Bütün Anadolu'da olduğu gibi buralarda kadın, cemiyetin marazi bir uzvu değildir, erkeğin kesesini boşaltan bir istihlâk unsuru, müzmin bir istihlâk belası değildir. Hayatı erkekle beraber paylaşmış, çalışıyor, çırpınıyor. Tabiatın ve cemiyetin kendisine tevdi ettiği vazifeyi idrak etmiştir. (43).

Ziyaeddin Fahri, kaynağını halktan alan milli bir edebiyat ve felsefe geleneğinin kurulmasını ister:

"Anadolu'da şiir, kendisine has olan bedii fonksiyonu ifa ediyor ve halk selim zevki ile onun bu mecrasını bizden iyi biliyor. Halde muhtaç olduğumuz ve istikbalde olacağımız kudretli edebiyatı, mazimize ve halkımıza duyacağımız hasretten ve hürmetten mütevellit hamlelerle yaratabileceğimizi düşünecek olursak bu noktayı daha iyi anlamış oluruz."

Sanatkâr, edip ve şairlerin Türk folklorundan nasıl yararlanabileceklerinin Ziya Gökalp tarafından Türkçülüğün Esasları'nda gösterildiğini belirten Fındıkoğlu, halk şiirinden yola çıkarak bir milli destan oluşturulmasını da ister.

Fındıkoğlu, çocuk edebiyatı sahasında verimli çalış-

maların yapılabilmesi için de folklordan yararlanılması gerektiğini "Folklor kaynağından faydalanmıyan bir çocuk edebiyatı, daima kısır ve tesirsiz kalacaktır." sözleriyle izah eder. Bu konuda Naki Tezel, Tezer Taşkiran ve Eflatun Cem'in çalışmalarını örnek gösteren Fındıkoğlu, özellikle Eflatun Cem'in "halk içindeki çocuk masallarının renklerini değiştirmeden güzelleştirme sanatında usta bir kalem sahibi" olduğunu hatırlatarak yorumunu şöyle sürdürür:

"Halk edebiyatının geniş ve zengin hazinelerinden modern Türk edebiyatının her sahasını, Eflatun Cem'in yolundan yürüyerek renklendirmek, edebiyatımızın içinde bulunduğu krizden bahsedenlerin bulacakları çareler başında gösterilse yeridir. Fakat bu için zannedildiği kadar kolay olmadığını da söylemek gerek. "Açıl Sofram Açıl" ile "Congoloz Baba"yı halk masallarından bize nakleden muharrir, yirmi beş seneden beri halk edebiyatı içinde bir "tecrübe" geçirmiş, onun mahsulleriyle haşır ü neşir olmuştur. Dindarın dini tecrübesi ve alimin ilmi tecrübesi gibi muharririr de bir edebi tecrübesi bulunduğuna, bu tecrübenin bazen yıllarca devam edebileceğine, etmesi lazım geldiğine inanmayanlar bunun sırrını anlayamayacaklardır." (44).

Yine Fındıkoğlu, halk el sanatlarında, süslemeciliğinde modern sanat, hatta moda için kullanılabilecek zengin motifler bulunduğunu belirterek bunlardan yararlanılmasını ister.

44. Z.F.Fındıkoğlu, "Çocuk Edebiyatı Folklorunun Değerlendirilmesi", Cumhuriyet Gazetesi, 21.11.1949.

BIBLIYOGRAFYA

I. ZİYAEDDİN FAHRİ FİNDİKOĞLU'NUN ESERLERİ

A.KİTAPLAR

1. Erzurum Şairleri; İstanbul 1927, Sanayi-i Nefise Matbaası, 132 s.
2. Bayburtlu Zihni.Hayatı, Eseri, Şahsiyeti; İstanbul 1928, İlhami Fevzi Matbaası, 86 s.
3. Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber; Ankara 1928, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 42 s.
4. Metodoloji.I. Cilt.Başlangıçtan Yirminci Asra Kadar; İstanbul 1945, Kenan Matbaası, 4 344 s.
5. Folklor ve Etnografya Kılavuzu; İstanbul 1949, Berksoy Matbaası, 57 s.
6. Bayburtlu Zihni.Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi; İstanbul 1950, Ülkü Basımevi, 127 s.
7. Ziya Gökalp İçin Yazdıklarım ve Söylediklerim; İstanbul 1955, 165 s.
8. Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük; İstanbul 1962, Fakülteler Matbaası, 123 s.
9. Doğu Kalkınması ve Erzurum Şehirleşmesi İle İlgili Sosyolojik Meseleler; İstanbul 1970, Fakülteler Matbaası, 283 s.
10. İçtimaiyat Dersleri.I. Cilt, Sosyoloji Doktrin ve Kolları; İstanbul 1971, Fakülteler Matbaası, 335 s.

B. YAZILAR

1. "Tarihçe-i Erzurum", Anadolu Mecmuası, 1(12), Aralık 1924- Ocak, Şubat 1925, 9-11.
2. A.H.: "Zigana Dağlarından Geçerken", İstiklâl Gazetesi, 20.2.1925
3. A.H.: "Gümüşhane'ye Doğru", İstiklâl Gazetesi, 27.2.1925.
4. A.H.: "Gümüşhane İntihabı", İstiklâl Gazetesi, 28.2.1925.
5. A.H.: "Gümüşhane'de Hayat ve Maarif", İstiklâl Gazetesi, 1.3.1925.
6. A.H.: "Bayburt'a Doğru", İstiklâl Gazetesi, 4.3.1925.
7. Ahmet Halil: "Erzurum Muallimler Birliği", Meslek, 1(21), 5 Mayıs 1925, 11-12.
8. "Anadolu Edebiyatı -Notlar- Yunus Emre-I", Meslek, 1(23), 19 Mayıs 1925, 12.
9. "Anadolu Edebiyatı Notları - Yunus Emre-II", Meslek, 1(27), 16 Haziran 1925, 10-11.
10. "Anadolu Edebiyatı - Yunus Emre-III", Meslek, 1(28), 23 Haziran 1925, 9-10.
11. "Anadolu Edebiyatı - Yunus Emre-IV", Meslek, 1(29), 30 Haziran 1925, 13-14.
12. "Yunus Emre", Meslek, 1(32), 21 Temmuz 1925, 8.
13. "Anadolu Edebiyatı Notları - Yunus Emre", Meslek, 1(33), 28 Temmuz 1925, 5.
14. "Yunus Emre", Meslek, 1(34), 11 Ağustos 1925, 13-14.
15. "Anadolu Halk Edebiyatı Notları - Yunus Emre", 1(35), 14 Ağustos 1925, 7-8.

16. Ahmet Halil: "Tortum'da Bi Cevelan", Meslek, 1(36), 18 Ağustos 1925, 6.
17. "Yunus Emre", Meslek, 1(36), 18 Ağustos 1925, 7-8.
18. Ahmet Halil: "Köylerde İctimai Müşahedeler", Meslek, 1(37), 25 Ağustos 1925, 10.
19. "Yunus Emre", Meslek, 1(37), 25 Ağustos 1925, 9.
20. Ahmet Halil: "Köylerde İctimai Müşahedeler", Meslek, 1(38), 1 Eylül 1925, 13-14.
21. "Anadolu Edebiyatı Notları - Yunus Emre", 1(38), 1 Eylül 1925, 6-7.
22. A.H.: "Raks ve Cemiyet", Halk Gazetesi, 22.12.1925.
23. "Halki Edebiyat Tedkikleri: Anadolu'lu Bir Gencin Maniler Hakkındaki Tedkikatı", Halk Gazetesi, 29.12.1925.
24. "Halk Edebiyatı Tedkikleri: Bayburtlu Mehmet Turhan Bey'in Meşhur Halk Şairi Bayburtlu Zihni ve Şiirleri Hakkındaki Tedkikatı", Halk Gazetesi, 12.1.1926.
25. "Halk Edebiyatı Tedkikleri: Halk Edebiyatında Manilerin Mevkii ve Mehtap Manileri", Halk Gazetesi, 19.1.1926.
26. A.H.: "Raks ve Terbiye", Halk Gazetesi, 19.1.1926.
27. "Halk Edebiyatı Tedkikleri: Bayburt'ta Yetişmiş Bir Mutasavvıf Halk Şairi: İrşadi", Halk Gazetesi, 26.1.1926.
28. "Erzurum ve Muhiti Şairlerinden Bayburtlu Zihni", Hayat, 1(15), Mart 1926, 283-284.
29. "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser", Hayat, 1(9), 27 Ocak 1927, 178-179.
30. "Harsimize Ait Vesikalar", Hayat, 1(17), 24 Mart 1927, 327-328.

31. "Halk Şairleri", Hayat, 1(24), 12 Mayıs 1927, 480.
32. "Barak Baba Risalesi", Hayat, 2(29), Haziran 1927, 55.
33. "Harputlu Bir Şair", Hayat, 3(57), 29 Aralık 1927, 94-95.
34. "Coğrafya Tedris Usulü", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 172.
35. H.B.D.: "Dadaloğlu Hakkında", Halk Bilgisi mecmuası, 1(1), 1928, 104-106.
36. "Dernek Haberleri", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 183-189.
37. "Emrah'ın Kitabesi", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 133
38. "Erzurum Şairleri'ne Dair", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 134-136.
39. "Folklor ve Mahiyeti", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 173.
40. "Halk Bilgisi ve Milli Birlik", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 141-146.
41. Ahmet Halil: "İki Anadolu Türküsü ve Bedii Terbiyeye Dair Düşündürdükleri", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 150-156.
42. "Lehçe-i Erzurum", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 164-165.
43. "Matbuatımız ve Halk Bilgisi", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 179-182.
44. "Sinop Vilayeti, Tarihi ve Coğrafi Tedkik", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 171.
45. H.B.D.: "Yaşayan Halk Şairlerinden", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 133-134.

46. H.B.D.: "Yürüyeceğimiz Yol", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 1-6.
47. "Halk Bilgisi, Öhemmiyeti ve Tarihçesi", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 8.1.1928.
48. "İki Bektaşî Şairi", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 14.1.1928.
49. "Şiirde Mersiye", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 22.1.1928.
50. "Halk Edebiyatı Tedkikleri", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 7.2.1928.
51. "Türk Edebiyatı Tarihi", Hayat, 3(63), 9 Şubat 1928, 214-215.
52. "Bir Mısra Münasebetiyle", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 15.2.1928.
53. "Halk Bilgisi", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 20.2.1928.
54. "Hars Tedkikine Menbalar", Türk Yurdu, 3/197, Mart 1928, 51-53.
55. "Bayburtlu Zihni'ye Dair", Türk Yurdu, 1(21), Nisan 1928, 28-30.
56. "Erzurum Şairleri'ne Dair", Hayat, 3(76), 1 Mayıs 1928, 15.
57. "Bayburtlu Zihni", Hayat, 4(86), Temmuz 1928, 150.
58. "Halk Bilgisi II: Halk Bilgisinin Usulü", Hayat, 4(85), 12 Temmuz 1928, 7-8/131-132.
59. Ahmet Halil: "Halk Bilgisi III: Tedkik Kadroları", Hayat, 4(87), 26 Temmuz 1928, 172.
60. "Ankara'lı Bir Şair", Hayat, 4(88), 2 Ağustos 1928, 4-5.
61. "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser", Hayat, 4(96), 27 Eylül 1928, 15-16.

62. "Halk Edebiyatına Ait Bir Menkabe", Türk Yurdu, 1/195, Kasım 1928, 53-56.
63. H.M.: "Memleketi Tanımak", Hayat, 4(102), 8 Kasım 1928, 1.
64. Ahmet Halil: "Etnografya Müzemiz", Hayat, 5(108), 20 Aralık 1928, 69-74.
65. "Yunus'un Lisanı", Yunus Emre, Ankara 1929, İktisat Matbaası, s: 26-29.
66. "Hafta İçinde", Hayat, 5(112), 17 Ocak 1929, 20.
67. "Halk Bilgisi Mecmuası", Hayat, 5(112), 17 Ocak 1929, 14.
68. H.M.: "Millet Mektepleri", Hayat, 5(112), 17 Ocak 1929, 1.
69. "Seçme Halk Şiirleri", Hayat, 5(113), 24 Ocak 1929, 20.
70. "Hafta İçinde", Hayat, 5(124), 11 Nisan 1929, 396.
71. "Halk Bilgisi ve İctimaiyat", Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 25.5.1929.
72. Ahmet Halil: "Sivas'ta Timurlenk Menkabeleri", Halk Bilgisi Haberleri, 6, 1930, 104-106.
73. Ahmet Halil: "Bir Esirin Notları Arasında", Halk Bilgisi Haberleri, 1(9), 1 Temmuz 1930, 137-138.
74. "Yunus ve Ahilik", Halk Bilgisi Haberleri, 16, 1931, 76-77.
75. "Âşık Sümmâni'ye Dair", Halk Bilgisi Haberleri, 4(38), 15 Temmuz 1934, 25-27.
76. "Folklor ve Hayat", Cumhuriyet Gazetesi, 14.7.1938.
77. "İbrahim Hakkı'nın Kabri Nasıl Yıkılır?", Cumhuriyet Gazetesi, 30.8.1938.
78. "Halkevlerinin Çalışmasına Dair", Ülkü, 13(73), Mart 1939, 31-35.

79. "İstanbul Köylerinden Birinde Yapılan Tedkik", İş, 5 (17), 1939, 32.
80. "Halk Adetleri ve İnanmaları", İş, 5(19), 1939, 183-184.
81. "Halk ve Ahlak", Ülkü, 17(97), Mart 1941, 7-13.
82. "Erzurum Şairlerinden Şerifi", Ülkü, 17(100), Haziran 1941, 309-315.
83. "İhtikâr ve Edebiyat", Cumhuriyet Gazetesi, 17 Mart 1942.
84. "Erzurum'da İktisadi ve İçtimai Müşahedeler", İktisat Fakültesi Mecmuası, 4(1), 1942, 69-79.
85. "Ziya Gökalp ve Aile Adlarımız", Türk Yurdu, 5-6, 1942.
86. "Edebiyatımızda Felsefi Nev'in İnkişafı", Cumhuriyet Gazetesi, 16.7.1943.
87. "Halk Ruhu ve İsimler", Çığır, 13(129), Ağustos 1943, 38-39.
88. "Halk Ruhu ve İsimler", Çığır, 13(130), Eylül 1943, 77-79.
89. "Ziya Gökalp ve Bugünkü Türkçülük Zihniyeti", Cumhuriyet Gazetesi, 25 Eylül 1943.
90. "Erzurum'da İktisadi ve İçtimai Müşahedeler", İktisat Fakültesi Mecmuası, 6(4), 1944, 309-324.
91. "Eşsiz Bir Türk Folklorcusunun Ölümü", Cumhuriyet Gazetesi, 24.11.1944.
92. "Erzurumlu İbrahim Hakkı Hakkında Düşünceler", Cumhuriyet Gazetesi, 9.2.1945.
93. "Mitoloji Bilgilerine Olan İhtiyacımız", Cumhuriyet Gazetesi, 14.2.1945.
94. "Folklorun Sanat, Edebiyat ve Bilgi Kaynağı Olarak Değeri", Cumhuriyet Gazetesi, 4.4.1945.

95. "Folklorun Tarihi ve İctimai Hadiselerle Alakası", Cumhuriyet Gazetesi, 28.7.1945.
96. "İstanbul'da Erzurum ve Kars Geceleri", Cumhuriyet Gazetesi, 25.3.1946.
97. "Milli Destanlarla Masalların Değerlendirilmesi Meselesi", Cumhuriyet Gazetesi, 10.6.1946.
98. Ahmet Halil: "Marifetname Sahibi İbrahim Hakkı'nın Hususi Mektupları", İş, 13(67), 1947, 11-12.
99. "Çocuk Edebiyatı Folklorunun Değerlendirilmesi", Cumhuriyet Gazetesi, 21.11.1949.
100. Ahmet Halil: "Orman Edebiyatı", İş, 15(101), 1 Ocak 1950, 17.
101. Ahmet Halil: "Yeni Bir Folklor ve Etnografya Kılavuzu", Türk Folklor Araştırmaları, 1(7), Şubat 1950, 103.
102. "Folklor ve Hukuk", Türk Folklor Araştırmaları, 1(9), Nisan 1950, 129.
103. "Bir Tanzimat Şairi", İş, 16(104), 1 Nisan 1950, 70-73.
104. Ahmet Halil: "Soyadlarımızın Durumu", İş, 105, 1 Mayıs 1950, 82-84.
105. "Çocuk Edebiyatı Folklorunun Değerlendirilmesi", Türk Folklor Araştırmaları, 1(11), Haziran 1950, 161-162.
106. "Halkın Hoşlandıkları ve Hoşlanmadıkları", İş, 16(106), 1 Haziran 1950, 97-98.
107. "Folklor ve Hayat", Türk Folklor Araştırmaları, 1(13), Ağustos 1950, 197-198.
108. "Para Folkloru", Türk Folklor Araştırmaları, 1(14), Eylül 1950, 209.

109. "Hukuk Folkloru", Türk Folklor Araştırmaları, 1(16), Kasım 1950, 241-242.
110. "Sümmani'ye Dair", Türk Folklor Araştırmaları, 1(17), Aralık 1950, 257.
111. "Fransa'da Folklor Neşriyatı ve Milletlerarası Adet ve Anane Müşabeheti", Türk Folklor Araştırmaları, 1(23), Haziran 1951, 353.
112. "Folklor Araştırmaları ve Bir Mektup", Bilgi, 68,1952, 11-12.
113. "Türk Folklorculuğunda Anket Usulünün İlk Tatbikatı", İş, 18(128), 1 Nisan 1952, 50-52.
114. "Türk Folklorunda İsim Meselesi", Türk Folklor Araştırmaları, 2(39), Ekim 1952, 809-810.
115. "Değerli Türk Folklorcusu Ahmet Şükrü'nün X. Ölüm Senesi", Türk Folklor Araştırmaları, 2,(45), Nisan 1953, 705-706.
116. Ahmet Halil: "Gölleri ve Güller Diyarında Bir Hafta", Bilgi, 78, Ekim 1953, 2-9.
117. Ahmet Halil: "Bir Ölüm Haberi ve Bir Şecere", İş, 19(146), 1 Ekim 1953, 13-14.
118. "Maskelerin Manası", Türk Folklor Araştırmaları, 49,1953, 770.
119. "İki Emrah mı Var?", İş,20(154),1 Haziran 1954, 9.
120. "XXX Yılın Ardından", İş, 20(158), 1 Ekim 1954, 1-2.
121. Ö.Emin: "Revnakoğlu'yla Bir Konuşma", Bilgi, 92, Aralık 1954, 6-7.
122. ["Büyük Folklor Anketine Cevaplar"], Türk Folklor Araştırmaları, 5(65), 1954, 1033-1035.

123. Ahmet Halil: "Edirne Folklor Çevreleri", Bilgi, 9(9), Nisan 1955, 5.
124. Ahmet Halil: "Türk Folklorculuğunun Yakın Tarihçesine Dair", Türk Folklor Araştırmaları, 3(69), Nisan 1955, 1089.
125. "Folklor ve Sosyoloji", Türk Folklor Araştırmaları, 4 (83), Haziran 1956, 1313-1314.
126. "Erzurum Barlarının Tarihi ve Bedii Mahiyeti Hakkında", Türk Yurdu, 260, 1956, 176-179.
127. Ahmet Halil: "Edebiyatçıları Alakadar Edecek Garip ve Enteresan Bir Muhakeme", İş ve Düşünce, 1 Nisan 1957, 23 (186), 9.
128. Ahmet Halil: "Bir Türkü Etrafında", İş ve Düşünce, 23(193), 1 Eylül 1957, 6.
129. Ahmet Halil: "İktisadi Folklor", İş ve Düşünce, 23(193), 1 Eylül 1957, 6.
130. "Folklorcu Mehmet Halit", Türk Folklor Araştırmaları, 6 (114), Ocak 1959, 1825.
131. "Erzurum Kültür Tarihi", Tarih Yolunda Erzurum, 1(3), Temmuz 1959, 12.
132. "Tarihçi Koyunoğlu Memduh ve Eseri", Tarih Yolunda Erzurum, 1(3), Temmuz 1959, 9.
133. "Önsöz", Cemaleddin Server Revnakoglu: İbrahim Hakkı ve Marifetnamesi, İstanbul 1961, s. III-VI.
134. "Tortum Folkloru Hakkında Bir Eser Ve...", Türk Folklor Araştırmaları, 7(146), Eylül 1961, 2502-2503.
135. "Halk Bilgisi Derneğinin Eski Üyesi Mahmut Ragıp'ın Arkasından", Türk Folklor Araştırmaları, (152), Mart 1952, 2677.

136. "Milli Değerlerimiz", Tarih Yolunda Erzurum, 2(11-12), 12 Mart 1962, 7-8.
137. "Erzurum'un İktisadi Vaziyeti ve Türk İktisadiyatındaki Yeri", Tarih Yolunda Erzurum, 3(13-14), Kasım 1962, 3.
138. "Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 23(2 Ara- lık 1962, 49-57.
139. "Önsöz", Mehmet Kardeş: Meşhur Sazşairi Âşık Sümmani, İstanbul 1963, s. V-VI.
140. "Tortum Seyahatnamesi ve Tortum Kalkınma Derneği", İş ve Düşünce, 241, Mart 1963, 17-27.
141. "Bir Fransız Folklorcusu Profesör Dr. G.Dumezil", Türk Folklor Araştırmaları, 9(184), Kasım 1964, 3561.
142. "Erzurum Folklorundan Derlenmiş Manilâr", Türk Folklor Araştırmaları, 10(204), Temmuz 1966, 412-413.
143. "Kaybettiğimiz İki Kemal", İş ve Düşünce, 258, Haziran 1967, 8-9.
144. A.H.: "Yeni Mahsuller", İş ve Düşünce, 258, Haziran 1967, 11-12
145. "Türk Sosyoloji Tarihinde Prof.M.Fuat Köprülü'nün Yeri ve Hizmetleri", İş ve Düşünce, 263, 1968, 17-27.
146. Ahmet Halil: "Halk Bilgisi Derneği ve Dil Davası", Bilgi, 257, 1968, 12.
147. "Bir Fakülte ve Esef Verici Bir Davranış", Türk Folklor Araştırmaları, 11(232), Kasım 1968, 5113-5115.
148. "Erzurum Kongresi Vesilesiyle Tortum Kalkınma Derneği Tecrübesi", İş ve Düşünce, 267, 1969, 17-48.
149. "Erzurum Üstüne Bir Eser", Türk Folklor Araştırmaları, 11(242), Eylül 1969, 5390-5391.

150. "Doktor Zeki Başar", Türk Folklor Araştırmaları, 18 (254), Eylül 1970, 5739-5741.
151. "İktisadi Folkloru Dair", Türk Folklor Araştırmaları, 13(261), Nisan 1971, 5921-5922.
152. Kadioğlu Ahmet: "Erzurum Halk Şairleri Toplantısı", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7558.

II. ZİYAEDDİN FAHRİ FİNDIKOĞLU'NDAN BAHSEDEN KAYNAKLAR

A. KİTAPLAR

1. BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu. İstanbul 1987, Oğul Matbaacılık, 222 s.
2. FEYZİOĞLU, Muin: Edebiyatımızın Kimliği, Kayseri 1982.
3. GÜNGÖR, Nevin: Fındıkoğlu'nun Kültür Eğitim ve Dil üzerindeki Görüş ve Önerileri. Ankara 1988. (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi)
4. [KURTKAN, Amiran]: Fındıkoğlu Bibliyografyası - 1919-1958. İstanbul 1958, İstanbul Matbaası, 95 s.
5. NEBİOĞLU, Osman: Türkiye'de Kim Kimdir? Yaşayan Tanınmış Kimseler Ansiklopedisi. II. Baskı, İstanbul 1961-1962.
6. NECATİGİL, Behçet: Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü. İstanbul 1989, Kurtiş Matbaası, 395 s.
7. SAKAOĞLU, Saim: Bayburtlu Zihni. İstanbul 1988, Gençlik Basımevi, IX 187 s.
8. SARITAŞ, M.: Nurettin Topçu'da Sosyo-Pedagojik Yapı. Ankara 1986, Mesaj Yayın-Dağıtım, 160 s.
9. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 4. Cilt, Dergâh Yayınları, s. 53-54 ve 222.

10. ÜLKEN, Hilmi Ziya: Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul 1979, 496 s.

B. YAZILAR

1. ARISOY, Süleyman : "Gökalpçi Değer: Ord.Prof.Dr. Fındıkoğlu", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7570-7572.
2. ATAMAN, Sadi Yaver: "Babacan Bir İlim Adamı: Fındıkoğlu", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7561-7562.
3. BAŞAR, Zeki: "Ölümünün 1. Yıldönümünde Ord.Prof.Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1902-1974)", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976 s. 7-15.
4. [BAYRI], Mehmet Halit: "Bayburtlu Zihni", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 171.
5. BAYRI, Mehmet Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -I- Derneğin Kuruluşu", Türk Folklor Araştırmaları, 2(27), Ekim 1951, 421-422.
6. BAYRI, Mehmet Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -II- İlk Çalışmalar", Türk Folklor Araştırmaları, 2(28), Kasım 1951, 435-436.
7. BAYRI, Mehmet Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -III- Kongreler", Türk Folklor Araştırmaları, 2(29), Aralık 1951, 457-458.
8. BAYRI, Mehmet Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -IV- Şubeler ve Temsilcilikler", Türk Folklor Araştırmaları, 2(30), Ocak 1952, 474-475.

9. BAYRI, M.Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -V- Kongreler, Törenler, Anketler, Derleme Seyahatleri", Türk Folklor Araştırmaları, 2(31), Şubat 1952, 489-490.
10. BAYRI, M.Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -VI- Derleme Seyahatlerinin Dikkati Çeken Tarafları, Derneğin Bilinmeyen Dostları", Türk Folklor Araştırmaları, 2(32), Mart 1952, 499-500.
11. BAYRI, Mehmet Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -VII-Derneğin Neşrettiği Kitaplar", Türk Folklor Araştırmaları, 2(33), Nisan 1952, 523-524.
12. BAYRI, Mehmet Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar -VIII-Derneğin Neşrettiği Dergiler", Türk Folklor Araştırmaları, 2(35), Haziran 1952, 551-553.
13. BAYRI, M.Halit: "Halk Bilgisi Derneğine Ait Hatıralar-IX-Son Safha", Türk Folklor Araştırmaları, 2(36), Temmuz 1952. 570-571.
14. [BAYRI], Mehmet Halit: "Erzurum Şairleri", Hayat, 68, 15 Mart 1928, 319.
15. [DILMEN], İbrahim Necmi: "Bazı Eserler ve Mecmualar Hakkında", Milliyet Gazetesi, 28 Mart 1928.
16. [ERGÜN], Sadettin Nüzhet: "Erzurum Şairleri", Halk Bilgisi Mecmuası, 1(1), 1928, 169-170.
17. ERKAL, Mustafa: "Büyük İnsan Prof.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 115-118.

18. ERKAL, Mustafa E.:"Fındıkoğlu Bibliyografyasına Ek (1958-1971)", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 84-102.
19. ERKAL, Mustafa E.:"Türk Sosyoloji Tarihinde Önemli Bir Yer Tutan Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu İle İlgili Bir Bibliyografik Çalışma", Ölümünün ilk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976, 60-78.
20. ERÖZ, Mehmet:"Prof.Dr. Fındıkoğlu'nun Ardından", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7563-7565,
21. ERÖZ, Mehmet:"Prof.Fındıkoğlu'nun Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 109-114.
22. ERVERDİ, Ezel:"Anadoluculuğa Dair", Hareket, 25, Ocak 1968, 16-18.
23. GÖKAY, Fahrettin Kerim:"Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, 13-15.
24. GÖKTÜRK, Hüseyin Avni:"Profesör Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu Anarken", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, 17-24.
25. GÜNGÖR, Nevin:"Erzurumlu Ünlüler: Prof.Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", Türk Kültürü, 27(312), Nisan 1989 202-211.
26. HİNÇER, İhsan:"Fındıkoğlu ve Folklor", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7553-7555.
27. HİNÇER, İhsan:"İçtimai Tedrisatta Folklor", Türk Folklor Araştırmaları, 2(36), Temmuz 1952, 561-563.

28. JASCHKE, Gotthard: "Fındıkoğlu'ya şükran Borum", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 5-8.
29. KARDEŞ, Mehmet: "Prof.Fındıkoğlu'nun Hayatı ve İlgili Hatıralarım", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976, 16-27.
30. KARDEŞ, Mehmet: "Fındıkoğlu ile İlgili Hatıralarım", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7573-7575.
31. KARDEŞ, Mehmet: "Hemşehrim Fındıkoğlu ile İlgili Hatıralarım", Dergâh, 1 Mart 1982, 23.
32. KIRZIOĞLU, Fahrettin: "Fındıkoğlu'nun Folklorcu Yetiştirme Yönü ve Folklorculara Yardımı", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", Ankara 1976, 56-59.
33. KONUKÇU, Enver: "Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ile İlgili Birkaç Hatıra", Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord.Prof. Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976, 52-55.
34. KURTKAN, Amiran: "Hocamızın Ardından", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 28-33.
35. ONDER, Ali Rıza: "Ord.Prof.Dr. Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri", Türk Folklor Araştırmaları, 10(212), Mart 1967, 4353-4355.
36. ÖZTELLİ, Cahit: "Bayburtlu Zihni", Türk Folklor Araştırmaları, 1(23), Haziran 1951, 359-360.
37. SÖKMENSÜER, Yaşar: "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", Emre Kongar: Türk Toplum Bilimcileri -2-, İstanbul 1988, s.117-146.
38. TANYOL, Cahit: "Hocamız Fındıkoğlu", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 9-12.

39. TİMURTAŞ, Faruk K.: "Fındıkoğlu Hoca", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7559-7560.
40. T.F.A.: "Ord.Prof.Dr.Fındıkoğlu'nun Kısa Biyografisi", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7565.
41. T.F.A.: "Geçen Yıl Yapılan Fındıkoğlu'nu Anma Toplantısı", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7569.
42. TOYGAR, Kâmil: "İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Müze ve Arşivi Kurucusu Fındıkoğlu", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), 7576-7577.
43. TÖZÜM, Rükneddin: "Büyük Sosyolog, Büyük Alim ve Büyük İnsan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, XI-XIII.
44. TUNA, Orhan: "Aziz ve Rahmetli Dostum Fındıkoğlu", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7556.
45. TUNA, Orhan: "Aziz Dostum ve Meslektaşım Fındıkoğlu", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, 25-37.
46. TÜRKDOĞAN, Orhan: "Z.F.Fındıkoğlu'nun Sosyolojik Görüşleri", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, 103-121.
47. TÜRKDOĞAN, Orhan: "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Sosyolojik Görüşleri", Ölümünüm İlk Yıldönümünde Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ankara 1976, 28-44.
48. TÜTENGİL, Cavit Orhan: "Bir Sosyologun Ölümü", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 105-108.
49. TÜTENGİL, Cavit Orhan: "Fındıkoğlu Üzerine Notlar", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 13-27.

50. TÖTENGİL, Cavit Orhan:"Bir Sosyoloğun Ölümü",Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7567-7569.
51. ÜLGENER, Sabri F.:"Fındıkoğlu'nu Anarken", Fındıkoğlu Armağanı, İstanbul 1977, IX-X.
52. ÜLKÜTAŞIR, M.Şakir:"Halk Bilgisi Derneği - Kuruluşu, Mesai ve Neşriyatı", Halk Bilgisi Haberleri, 3(95), Eylül 1939, 225-233.
53. ÜLKÜTAŞIR, M.Şakir:"Ziyaeddin Fahri'yi de Kaybettik", Türk Folklor Araştırmaları, 16(319), Şubat 1976, 7557.
54. YUND, Kerim:"Ord.Prof.Dr.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Folklor Yönü", 1975 Yılı Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, İstanbul 1976, 34-44.

BELGELER

ارضروم شاعرلری

ضیاءالدین فخری بکک ، ارضروم و محیطنه منسوب اون آلتی شاعری طایفان بو تدقیقنامهسی یاقینده انتشار ایدیور .
مندرجاتی شوبخشلر و شخصیتلر تشکیل ایتکدهدر :

مرغل : عمومی مطالعهلر — برنجی قسم : اون طقوزنجی عصره قادار ارضروم شاعرلری (یونس امره ، قاضی ضریر ، نفی ،
ملهبی ، حاذق ، ابراهیم حق) — ایکنجی قسم : اون طقوزنجی عصرده ارضروم شاعرلری (ناطق ، ذهنی ، امرام ، اربابی ،
پرتو پاشا ، ضیا پاشا ، سراجی ، ارشادی ، شهواری) — (تیمیر) : ترکیبی مطالعهلر
هر شخصیتک ادبی سیستنی ، بدیی تحلیللر و اجتماعی ایضاحلرله آکلانان (ارضروم شاعرلری) نی ملی حرث وادیات
تاریخی علاقه دارلرینه شیمیدین اهمیتله توصیه ایدرز .

Hayat Mecmuası, 3(53), 1 Ocak 1927

ارضروم شاعرلری

ضیاءالدین فخری بکک ، ارضروم و محیطنه منسوب اون آلتی شاعری طایفان بو تدقیقنامهسی یاقینده انتشار ایتکدهدر .
مندرجاتی شوبخشلر و شخصیتلر تشکیل ایتکدهدر :

مرغل : عمومی مطالعهلر — برنجی قسم : اون طقوزنجی عصره قادار ارضروم شاعرلری (یونس امره ، قاضی ضریر ، نفی ،
ملهبی ، حاذق ، ابراهیم حق) — ایکنجی قسم : اون طقوزنجی عصرده ارضروم شاعرلری (ناطق ، ذهنی ، امرام ، اربابی ،
پرتو پاشا ، ضیا پاشا ، سراجی ، ارشادی ، شهواری) — (تیمیر) : ترکیبی مطالعهلر
هر شخصیتک ادبی سیستنی ، بدیی تحلیللر و اجتماعی ایضاحلرله آکلانان (ارضروم شاعرلری) نی ملی حرث وادیات
تاریخی علاقه دارلرینه شیمیدین اهمیتله توصیه ایدرز . اداره خانه مزده توزیع ایدیتمکدهدر . بایعلمزده اهمیتلی تنزیلات بایلیور .
فیاتی (۵۰) غروشدر .

Hayat Mecmuası, 3(54), 8 Ocak 1927

يکي چيچاقان اثرلر

بايبوردلی ذهني

بازاره : ضيادالدين فزري
يکين عصرک يتشديرديکي ديوان وخلق شاعرلندن مشهور « بايبوردلی ذهني » په عالمک اربلان بوآنرک برنجي کتابي انتشار ايتشدر :
هائيش يري : آفرده مزارف واستانبول کتبخانلری . توزیع يري : استانبوله معم احمد خالد کتبخانهسي . حرث وادبيات تاريخي
علاقه دارلرينه توصيه ايدرز .

Hayat Mecmuası, 4(90), 16 Ağustos 1928

خلق يېلكيسى رهبرى

عمومي مركزي آقرمه بولون خلق يېلكيسى درنكي : نشر ياتاك ايلك سايسنه خلق يېلكيسى ملوپلاخيلاري ايچون تنظيم ايتيديكي وهبرك نشر يله باشلامقده در . وهبر ، باشليبه شوخخلاري ومادملري اخترا ايدييور :

برنجي قسم . — خلق يېلكيسنك ومنوع ، اصولي ، ناييسي ؛
ايكنجي قسم . — خلق يېلكيسنك قادورلري ومادملري ؛
اوچنجي قسم . — خلق يېلكيسنه ناند ايضاحناملر :

I. — ديله دار خلق يېلكيسي حقدمه ايضاحنامه (درنك اداره هيئي اعنساندن حسن فهمي بك طرفندن قلمه آلينمدر .)

II. — موسيقي دار خلق يېلكيسي حقدمه ايضاحنامه (درنك اعنساندن محمود راغب بك طرفندن قلمه آلينمدر .)

III. — اقتصادي خلق يېلكيسي حقدمه ايضاحنامه (درنك ارشاد انجمني اعنساندن اسماعيل خسرو بك طرفندن قلمه آلينمدر .)

وهبرك سوكنده ، وهبرك تليقاتنه تعلق ايدين بسنن وطرار واردر . باقينده چيجه چي اولان وهبره شميدن علاقه دارلرك نظر دقتلريني جلب ايجني برونيقه بيليز .

مليت وملتدرزم — رسول زاده محمد امين وآرقداشلارنك بو ومنوع ، حقدمه تدقيتلريني خلاسه ايدين برار . فيثاني (50) غروش توزيع يري : استانبولده سلطان احمدده ير بالان نا نومرو

يكن قراشت

ايلك مكنسرك 1 ، 2 ، 3 نجي سفاريله الشباه يكن باشلان چوچورقده مشخوس اولارق ترتيب ايديلن بو سهري رسمل آي ميلمعي طرفندن نشر ايلمدر ، اولره علاوه ميلمدر خوشوس بر وهبرده جاناً وريلكدكدر . كرك وهبر ورك كتابل تريوي ودياقتيك قيتلاري اعتبار يله بوزون ايلك مكنس ميلمدر ايچون جدا استفاد بيلدر .

مكنس اداره ملري وميلمدر ايچون اعنلي قولايلاق كوستريلير ، مراجعت يري : استانبولده باب العالي جاده سنده رسمل آي اداره خانه سيدر .

عمومی مرکزی آئینده بولونان خلق بیلکیمی درنکی ؛ نشریاتنک ایکنجی صایسفی

خلق بیلکیمی مجموعه سی

نک ایلك نسخهنه حصر ایتشدرد . طبع و نشر ایچون حاضر لائن اولان بونسخهنک مندرجاتی شونلردن عبارتدر :

مضامین : پروگرامیزه دائر خ . ب . د

برنجی قسم : تدقیقلر و تنقیقلر

خلق بیلکیمی حقیقده عمومی مامورات : زانرووا - خلق بیلکیمینک قادروملری : وان ژهنهپ - برخلق مؤسسهمی اولارق اخیلر : حسن فهمی - موسیقی تدقیقلری : باشلارکن : محمود راغب - آنادولو خلق ادبیاتی و ماهیتی : قونوش - خلق بیلکیمی نهدر ؟ « انکلیزجه دن » : و دیده بها - سینوب و محیطنده کی تورک کوی آدلری : محمد شا کر - خوجا اوغلار : محمد خالید - محی الدین آبدال : سعدالدین نزهت - دادال اوغلار : خ . ب . د - آئینره و محیطی خلق شاعرلردن فخری و قوشمه لری : ضیاء الدین فخری - نوطلر و وثیقه لر : سعدالدین نزهت .

ایکنجی قسم : عنصرلر و مالزملر

مملکت مزده باطل اعتقادلر : علی حیدر - جاوردلی مانیلر : م . رشید - موغلاده قیز دوکونلری : مصطفی جاوید - بایبورد و حوالیسنده طوبیلائیش مانیلر : محمد طورخان - دادال اوغلونک قوشمالری : احمد شکری - « رخصتی » نک قوشمه لری : افلاطون جم - نیکده و حوالیسنده طوبیلائیش کله لر : حسین عونی - آکور اوغلونک غیر مضامین شعرلری « یارس ملی کتبخانه سندن » : احمد قدسی .

اوچونجی قسم : تربیوی تدقیقلر

خلق بیلکیمی واجتماعی تربیه : تربیه دوختوری خلیل فکرت - آذربایجان تدقیق و تنبیح جمعینه دائر : اسماعیل حکمت - « هابیات فورشر » دن : ا . ح - ایکی آنادولو یورکوسی و بدیی تربیه من : ضیاء الدین فخری .

دورونجی قسم : کتابیات و حادثات

باطال غازی و دستانی حقیقده : أخذلر : مکریمین خلیل - قاراجه اوغلان : احسان محوی - عاشق دردلی : سعدالدین نزهت - خلق ایچین یازیلش یازمه اسکی برتوریکه تفسیر : ح . ف - یوردمنک لغمه لری : محمود راغب - سینوبه طائد بر اثر : ا . خ - آنادولو خلق شریفلری و قونلر و اتوارمن : خ . ب . د - آتار سوزی و ارضروم شاعرلری : سعدالدین نزهت - بایبوردلی ذهنی : محمد خالید - شورا جمهوریتلرنده خلق و سبکیسی تدقیقلری : م . ر - آذربایجانده و بولغارستانده خلق بیلکیمی فعالیتلری : خ . ب . د - مملکت مزده خلق بیلکیمی مساعیمسی ، مختلف شهرلرده کی محابر اعضامن ، قونره من ، اداره هیئتی راپوری ، قونره قرارلری ، مطبوعات و خلق بیلکیمی درنکی ، محابرات . . .

خلق يىلكىسى رهبرى

خلقى تېجىلارە يول كوستىرەر ، تدقيق اصولارىنى اوكرەتەر
فيانى ؛ 25

صايبە مركزلى
آقرەدە : خلق يىلكىسى درىكى اداره مديرلىكى
استانبولدا : معلم احمد خالد كىتبخانىسى

Hayat Mecmuası, 4(96), 27 Eylül 1928

i Ŗ

TÜRKİYE HARSİ VE İÇTİMAİ ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

tarafından neşrolunur.

AYLIK İÇTİMAİ VE İKTİSADİ İLİMLER MECMUASI

Dernek tarafından 1934 de tesis edilen mecmuamız 20 nci neşriyat senesini ikmal ediyor. — Mecmuanın şimdiye kadar çıkan 20 cildinin fiyatı tenzilâtı olarak yalnız 75 liradır — Yıllık abonesi 5 lira olan «İŞ» e 5 abone bulanlara bir yıllık abone hediye edilir. — Eserlerinden mecmua sahifelerinde bahsedilmesini isteyenler kitaplarının iki nüshasını bize göndermelidirler — Mecmuanın idare merkezi: Türkiye Harşî ve İctimaî Araştırmalar Derneği'nde hüsusi daire, Atık-alipaşa Medresesi, Çemberlitaş No. 43, İstanbul — Muhabere ve mektuplaşma adresi: İş mecmuası, P. K. 16, Beyazıt, İstanbul — Neşriyat komitemizce neşre-dilmeyen yazıları sahibleri pullu bir zarf göndermek suretiyle alıdabilirler. — İmtiyaz sahibi Z. Fahri (Telefon: 52847) — Yazı İşleri Müdürü: Orhan Tuna (Telefon 62358) — Neşrettikleri gazete ve mecmuaları, Mecmuamızla mübadele etmek isteyenlerin teklifleri memnuniyetle kabul edilir.

Bilgi Dergisi, 9(93), Ocak 1955

Kongre Gündemi

- 1- Kongrenin açılması
- 2- Başkanlık Divanı seçimi
- 3- Mütteşebbis heyet raporu okunması ve müzakeresi
- 4- Nizamname değişikliği
- 5- İdare heyeti seçimi
- 6- Mürakabe encümeni ve haysiyet divanı seçimi
- 7- Dilekler
- 8- Kapanış

Toplantı yeri : Erzurum Ticaret ve
Sanayi odası salonunda
Toplantı tarihi : 9-6-963 pazar günü
saat 16 da

TORTUM KALKINMA DERNEĞİ
UMUMİ MERKEZİ : ERZURUM

Derneğimizin bir müddet önce teşekkül eden mütteşebbis heyeti bu defa ilk kongresini akdedecektir. Aşağıda gösterilen yer de tarih ve saatte toplanacak olan bu çok hayırlı ilk kongreye üye olarak katılmanızı selam ve saygılarımızla rica ederiz.

Mütteşebbis Heyet Adına
Ord. Profesör Z. F. Fındıkoğlu

670/376

Kitap başlıklarınız Hk.

Muhterem Ord.Prof.

Dr.Ziyaeddin Fahri FENDİKOĞLU

Erenköy, Şeref Efendi Sokak No:15

Kadıköy/İSTANBUL

Muhterem Hocam,

36 sandık halinde başlı yaptığınız kitap ve dergileriniz 213 sayfa halinde tasnif edilmiş bir adet listesini bu yazınızla memnuniyetle takdim ediyoruz. Genel mevcut 19738 değil, 10774 olarak tesbit edilmiştir.

Sandıklardan çıkan mükerrer numaralı kitap ve dergilere tarafınızdan ayrı nuzara verilmiştir. Bunlar, listenin 209-213. sayfalarında kayıtlıdır.

Pek yakın bir zamanda bu kitap ve periyodikler, envantere geçirilecek ve müteakiben Dewey sistemine göre fişlenacaktır.

-Yanılmazsak-

Koleksiyonunuz arasında yurtdışında ilk inial edilen kâğıda basılmış bir kitabın mevcudiyeti kulağınıza geldi. Ancak bunun hangi kitap olduğunu bilemedik. Bunu ip'ar buyurmanızı da hassaten istirham ediyoruz.

Türkiye'de ilk inial edilen lütfettiğiniz toz peker de kendi torbası içinde aynı hassasiyetle muhafaza edilmektedir.

Evvelce istediğiniz ve 17.12.1973 tarihli mektubunuzda da göndereceğinizi belirttiğiniz hal tşrofenizle fotoğraflarınızı bekliyoruz.

Koleksiyonunuz arasından dört adet fotoğraf çıktı. Orlar da yazınıza eklidir..

Bilvesile bir maruzatınızı ifade etmeye müsaadelerinizi rica ediyoruz:

Muhterem Efser Hanımefendinin merhus oiraderleri Prof.Dr.Mecdut KANSUR-OĞLU Hocamızla değerli kitaplarını Üniversitemize başılamak hususunda muhterem hanımefendilerinin gereken kolaylığı göstermiş ve bu teklifi memnuniyetle karşılanmış olduğunu Öğretim Üyemiz ve İşletme Fakültemiz Dekanı Prof.Dr.Orhan TÜRKDOĞAN'dan öğrenmiş bulunuyoruz.

Doğu Anadolumuzun yegâne bilgi hazinesi olan Üniversitemiz Merkezî Kütüphanesinin zenginleşmesine müzaheret eden zatiâllilerinin bu başının gerçekleştirilmesinde de gereken yardımlarını esirgemeyeceğine ümitvarız.

Üniversitemize karşı şladiye kadar gösterdiğiniz ve bundan sonra da göstereceğiniz yakın alâkaya tekrar teşekkürle, saflık ve afiyet içinde berhaya olmanızı Taarulan niyâs eder, saygılarınıla en iyi dileklerinin kabulünü rica ederim.

M.K./H.A.11.6.74

Prof.Dr.Kemal BİYİKOĞLU

Rektör

Prof. FİNDIKOĞLU VEFAT ETTİ

Ordinaryüs Profesör Doktor Fahri Ziyaettin Fındıkoğlu, 73 yaşında olduğu halde, dün İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur.

Erzurum'un Tortum ilçesinde doğan Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, 1924 yılında İstanbul Darülfünun'un felsefe bölümünü bitirmiş ve daha sonra çeşitli illerde edebiyet ve felsefe dersleri okutmuştur. 1940 yılında profesör, 1958 yılında da ordinaryüs profesörlüğe yükselen Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, 1947 - 1949 yılları arasında İktisat Fakültesi Dekanlığı ile ayrıca, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü ve Gazetecilik Enstitüsü Müdürlüğü de yapmıştır. 1973 yılında emekli olan Ord. Prof. Fındıkoğlu, Ziya Gökalp'ten sonra Dürkheim sosyolojisi ekolünün en güçlü temsilcisi olarak tanınmıştır.

Milliyet Gazetesi, 17.11.1974

Erzurum, değerli bir ilim adamını daha kaybetti

Prof. Fındıkoğlu Vefat Etti

Ordinaryüs Profesör Doktor Fahri Ziyaettin Fındıkoğlu 73 yaşında olduğu halde Cumartesi günü İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur.

Erzurum'un Tortum ilçesinde doğan kıymetli hem şehrimiz Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, 1924 yılında İstanbul

Darülfünun'un felsefe bölümünü bitirmiş ve daha sonra çeşitli illerde edebiyat felsefesi okutmuştur. 1940 yılında profesör, 1958 yılında da Ordinaryüs profesörlüğe yükselen Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, 1947-1948 yılları a

rasında İktisat Fakültesi Dekanlığıyla ayrıca İktisat ve İçtimaiyat enstitüsü ve gazetecilik enstitüsü Müdürlüğü de yapmıştır. 1973 yılında emekli olan Ord. Prof. Fındıkoğluna Allah'tan mağfiretler temenni ederiz.

Hür Söz Gazetesi, 19.11.1974

T E L -NORMAL-
18 Kasım 1974

Sayın Efser FİNDİKOĞLU
Erenköy, Şerefefendi Sokak No:15
Kadıköy-İSTANBUL

Kıymetli büyüğümüz, değerli ilim adamı Sayın Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri FİNDİKOĞLU nun vefatını büyük bir üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Merhuma Tanrıdan rahmet ve mağfiret, sizlere de başsağlığı diler, acınızı paylaşıyoruz.

Prof.Dr.Kemal BİYİKOĞLU

Atatürk Üniversitesi
Rektörü

Üniversite (.....) sayılıdır.

16.11.1974

670/935

Z.F.FINDIKOĞLU
Hk.

Sayın Efmer FINDIKOĞLU
Erenköy, Çerrefendi Sok No:15
Kadıköy/İSTANBUL

Memleketimizin değerli ilim adamlarından, hocalar hocası sayın
Merhum Ord.Prof.Dr.Ziyaettin Fahri FINDIKOĞLU'nun, Üniversitemiz Kütüp-
hanesine yapmış oldukları değerli koleksiyonları Üniversitemiz için paha-
biçilmez bir bilgi hazinesidir.

İlimin ebediyyen aramızda yaşatılması amacıyla, Kütüphanemiz
Okuma Salonuna, Z.F.FINDIKOĞLU adı verilmiştir.

Ayrıca merhumun iki adet fotoğrafı Kütüphanemize asılmak üzere
bütülmüştür.

Saygılarımla bilgilerinizi rica ederim.

HA/HA.3.12.1974

Prof.Dr.Kemal BİYİKOĞLU
Rektör

620

Yazı-Özlük İşleri.

11 5 3

670/590

İsim değişikliği.

Araştırma Merkezi Müdürlüğüne,

Fakülte Yönetim Kurulumuzun, 10.5.1988 tarih ve 12/78 sayılı oturum kararında; Fakültemiz Araştırma Merkezinin adının Erzurum'lu ve değerli bir bilim adamı olan müteveffa Profesör Ziyeddin Şehri Fındıkoğlu'nun hatırasına atfen değiştirilmesiyle ilgili olarak dekanlık makamının 10.5.1988 tarih ve 292 sayılı teklif yazıları okundu. Ve fakültemiz araştırma merkezinin "Z. F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi" şekline dönüştürülmesine oy birliğiyle, karar verilmiştir.

Gereği için bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr.Talat TUNALI

Dekan

11 MAY.1988 ŞA.

11 MAY.1988 Şef. A.AYHAN

...MAY.1988 Fak.Sek.N.KAZİZMANLIOĞLU

TEŞEKKÜR

Çalışmalarımız sırasında doğrudan veya mektupla bilgisine bağ vurdüğümüz kişilerin isimleri aşağıya çıkarılmıştır.Kendilerine teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Muhan Bali

Prof.Dr.Bilge Seyidoğlu

Prof.Dr.Orhan Okay

Prof.Dr.Necati Öner

Prof.Dr.Amiran Kurtkan Bilgiseven

Prof.Dr.Zeki Başar

Prof.Dr.Abdülkuddüs Bingöl

Prof.Dr.Enver Konukçu

Dr.Müjgân Cunbur

Dr.Mehmet Önder

Yrd.Doç.Dr.Nevin Güngör

Yrd.Doç.Dr.Pakize Erciş

Arş.Gör.Metin Akkuş

Arş.Gör.H.Bayram Kaçmazoğlu

Kâmil Toygar

Mahmut Küçük

Necip Çadırcı

Mehmet Kardeş

Mustafa Koca

İ N D E K S

Kişi Adları

- Abdölaziz Efendi: 98.
- Adıvar, Halide Edip: 104, 105.
- Ahmet Yesevi: 94.
- A.Kadri: 111.
- Arık, Remzi Oğuz: 25.
- Arısoy, Süleyman: 24, 25.
- Arsunar, Ferruh: 112.
- Ataman, Sadi Yaver: 112.
- Atılcan, İhsan Coşkun: 112, 114.
- Âşık Dertli: 113.
- Âşık Sümmâni: 4, 9, 63, 86, 109, 110.
- Âşık Veysel: 110.
- Ayaşlı Fahri: 94, 99.
- Baba Salim: 37, 106, 124.
- Balcıoğlu, Refik: 112.
- Banarlı, Nihat Sami: 112.
- Barak Baba: 94, 95.
- Barkan, Ö.L.: 15.
- Başar, Necati: 112, 136.
- Başar, Zeki: 2, 9, 79, 112.
- Bayar, C.: 15.
- Bayburtlu Zihni: 57, 61, 65, 66, 67, 68, 72, 94, 98, 111.
- Bayrakoglu, Murat: 1.

Bayrı, Mehmet Halit: 25, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 56, 76,
77, 112, 114.

(Bilgiseven), Amiran Kurtkan: 1, 2, 9, 10, 13, 16, 17, 20,
23, 74.

Bursalı İsmail Hakkı: 103.

Bursalı Tahir Bey: 101.

Caferoğlu, Ahmet: 36.

Celâli (Bayburtlu): 61, 95.

Cerrahoğlu, Nursin: 133.

Çadırcı, Necip: 8

Çerağı Baba: 96.

Çınar, Vasıf: 36.

Çivi, Halil: 46.

Dadaloğlu: 96.

Darkot, B.: 15.

Demircioğlu, Yusuf Ziya: 32, 34, 112.

Dertli: 96.

Descartes: 141, 142.

Devellioğlu, Ferit: 92.

(Dilmen), İbrahim Necmi: 56, 57, 112.

Dumezil, G.: 112.

Elçin, Şükrü: 112.

Elsasser, E.: 112.

Ercişli Emrah: 96.

Erbabi: 61, 97, 98, 108.

Erkal, Mustafa E.:2.

Eröz, Mehmet: 2, 18, 28,29.

(Ergun), Sadettin Nüzhet: 58, 112,114, 115.

Erzurumlu Emrah: 57, 61, 94, 97, 98, 100.

(Esen), Ahmet Şükrü: 106, 114.

Ethem Pertev Paşa: 61.

Faik Reşit: 35.

Fatma Zehra Hanım: 10.

[Fındıkoğlu] , Ali Halil: 17

[Fındıkoğlu] , Efser : 16, 47.

[Fındıkoğlu] , Emin: 17.

[Fındıkoğlu] , Fınar: 17.

[Fındıkoğlu] , Şehabettin: 10.

Gazimihal, Mahmut Ragıp: 112.

Gennep, Van: 74, 75, 112, 121, 131, 144.

Göktürk, Hüseyin Avni: 11.

Güner, Akif: 18.

Güner, Rafet: 45.

Güney, Eflatun Cem: 112, 147.

Güngör, Nevin: 3.

Gürpınar, Saime: 45.

Gürpınar, Şükrü: 45.

Hacı Bektaşî: 99.

Hafız Mahmut Efendi: 100.

Hakkı Baha: 34.

Halil Fahri Bey: 10.

Halit Nazmi: 77.

Hamit Zübeyr: 34.

Harputlu Hacı Hayri: 99.

Hasan Fehmi: 34.

Hatayi (Şah İsmail): 100, 101.

Haydar Necip: 76.

Hazık: 60.

Hınçer, İhsan: 18.

İbnülemin Mahmut Kemal: 70, 71.

İbrahim Hakkı: 56, 57, 61, 101, 102, 103.

İhsan: 34.

İhsan Mahvi: 33, 34, 35.

İnan, Abdülkadir: 36.

İrfani: 103.

İrşadi: 61, 104.

İshak Refet: 33, 34, 35.

İsmail Hakkı: 34.

İsmail Hikmet: 34, 35.

İsmail Hüsrev: 35.

İzzet Adil: 34, 78.

Kadı Darîr: 60, 64.

Kaîmi: 104.

- Kalender Abdal: 104.
Kâmi: 61.
Kanad, Halil Fikret: 35, 112, 114.
Kantarcıoğlu, Zahir: 45.
Kantarcıoğlu, Zakir: 45.
Kardeş, Mehmet: 2, 4, 9, 84, 112, 114.
Kaygusuz Abdal: 96, 105.
Kâzım Vehbi: 104.
Kessler, G.: 15.
Kılıç, Naim: 112.
Kırzioğlu, Fahrettin: 2, 9.
Kodamanoğlu, M.Nuri: 133.
Konukçu, Enver: 2, 17.
Korap, Ali Rıza: 18.
Köprülü, Fuat: 36, 112.
Kramer, Hoffmann: 74.
Kutluata, Münir: 46.

Levni: 105.

Mansurizade Mustafa Paşa: 16.
Mansuroğlu, Mecdut: 16.
Mehmet Ferit: 115.
Menderes, A.: 15.
Mesaroş: 34.
Meuli, Karl: 112.
Mevlana: 94.

Millien: 74.

Mustafa Necati: 35.

Mülhemi: 60.

Müştak Sıtkı: 49.

Necip Asım: 112.

Necip Fazıl: 50.

Nef'i: 60.

Nihani: 61, 105.

Okay, Haşım Nezihi: 108, 112, 114.

Onay, Ahmet Talat: 96, 115.

Ozansoy, Kâmile: 72.

Önder, Mehmet: 113.

Pantül, Mehmet: 43.

Pir Sultan Abdal: 106.

Raife Hakkı: 34, 36, 113, 114.

Remzi: 106.

Reşat Şemsettin: 77.

Rıdvan Nafiz: 34.

Rıza Tevfik: 113.

Revert, Eugene: 113, 114.

Revnakoglu, Cemaleddin Server: 113.

Said Nazif: 35.

Sarc, Ö.C.: 15.

Scheefer, Charles: 115.

Siraci: 61.

Seyyahi: 61, 107.

Sökmensüer, Yaşar: 23.

Süleyman Çelebi: 92.

Süreyya Raif: 107, 113.

Şehidi: 108.

Şehidoğlu, Süreyya: 113.

Şehvari: 61, 108, 109.

Şerifi(Mehmet Şerif): 93, 103, 109.

Şeyh Galip: 103.

Tahmisçioğlu, Atıf: 133.

Tanpınar, Ahmet Hamdi: 11.

Tanyol, Cahit: 2, 21, 30.

Tapduk Emre: 92.

Taşkıran, Tezer: 113, 115, 147.

Tecer, Ahmet Kutsi: 34, 113.

Tezel, Naki: 113, 147.

Timurtaş, Faruk K.:10, 18.

Tokatlı Nuri: 97.

Topçu, Nurettin: 25.

Tuna, Orhan: 79.

Turgut, Memduh: 13.

Tuzluoğlu, Kemal: 133.

Türabi: 61, 109.

Türkdoğan, Orhan: 2.

Tüteagil, Cavit Orhan: 1, 2, 8, 14, 15, 22, 23, 133.

Unat, Faik Reşit: 8.

Uzunoğlu, Sadık: 113.

Ülken, Hilmi Ziya: 15, 25.

Ülkütaşır, Mehmet Şakir: 113.

Unver, Süheyl: 113.

(Yalgın), Ali Rıza: 34, 113.

Yanbeğ, Mahmut Kemal: 113.

Yardımcı, C.:15.

Yavuz Selim: 100.

Yesari: 110.

Yınanç, Mükrimin Halil: 25, 77, 113.

Yund, Kerim: 2.

Yunus Emre(Yunus): 22, 36, 37, 58, 60, 64, 92, 94, 96, 99,
101, 110, 111.

Yunus Kâzım: 35.

Ziya Gökalp: 1, 114, 113, 117.

Ziya Paşa: 58, 61.

Yer, Eser, Yayın Organı ve Kuruluş Adları:

Adana: 29.

Adapazarı: 46.

Aile Dergisi: 80.

Akçakala: 9.

Akkoyunlular: 62.

Almanya: 27, 139.

Altaylar: 108.

Anadolu: 4, 21, 25, 26, 27, 28, 32, 52, 58, 59, 60, 66, 86,
89, 91, 92, 94, 114, 114, 145, 146.

Anadoluculuk: 4, 25, 76.

Anadolu Halk Bilgisi Derneği: 33.

Anadolu Mecmuası: 22, 76, 77.

Ankara: 32, 33, 34, 39, 46, 78.

Ankara Erkek Lisesi: 14, 32, 59.

Ankara Eski Eserler Müzesi: 34.

Ankara Kız Lisesi: 14, 32, 34, 59.

Antalya: 36, 76, 86.

Arpaçay: 40.

Atatürk Üniversitesi: 46.

Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: 46.

Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü: 47.

Avrupa: 5, 14, 79, 121.

Ayasofya: 145.

Azerbaycan Dergisi: 80.

Azerbaycan Mecmuası: 80.

Balıkesir: 37.

Bayburt: 9, 26, 97, 104.

Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti: 71, 72.

Beyazıt Camii: 17.

Bilgi Mecmuası: 80.

1975 Yılı Sosyoloji Konferansları: 2, 11, 14, 20, 21, 23,
29, 30, 133.

Boğaziçi Lisesi: 15.

Boğaziçinden Bir Ses: 81.

Bulgaristan: 140.

Bursa: 12, 36, 60.

Bütün Mecmuası: 81.

Büyük Dava Mecmuası: 80.

Büyük Türkiye Mecmuası: 81.

Chirst Untervegs:81.

Cumhuriyet Gazetesi: 80, 93, 102, 103, 107, 115, 124, 128,
138, 140, 147.

Çalışma Dergisi: 81.

 amlıyama : 9, 12, 41.

Çığır Dergisi: 81, 132.

 ukurova: 51.

Değirmen Dergisi: 81.

Denizbaşı: 12.

Dersim: 100.

Dikyar: 9.

Divan-ı Hikmet: 94.

Divan-ı İbrahim Hakkı: 102.

Divan-ı Kaygusuz Baba: 96, 104.

Diyarbakır: 34, 60, 100.

Doğu Anadolu: 11, 40, 45.

Doğu Dergisi: 81.

Dursunbey: 37.

Earleng Üniversitesi Kooperatifçilik Enstitüsü Mecmuası: 81.

Edebiyatçılarımız Konuşuyor: 11.

Eğin: 136.

Edirne: 51.

Eminönü Halkevi: 78.

Ergani: 100.

Erzincan: 102.

Erzurum: 4, 5, 9, 40, 42, 43, 46, 47, 49, 51, 52, 58, 60, 61,
62, 83, 86, 97, 102, 104, 109.

Erzurum Lisesi: 13, 31, 55, 58, 66.

Erzurum Mecmuası: 81.

Erzurum Muallimler Birliği: 30.

Erzurum Muallimler Birliği Mecmuası: 81.

Erzurum Şairleri: 24, 51, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64,
67, 108, 109, 110, 111, 115, 119.

Etnografya Cemiyeti: 140.

Etnografya Müzesi: 34.

Fatih Camii: 18.

Fatin Tezkiresi: 70.

Felsefe ve İctimaiyat Mecmuası: 81.

Fındıkoğlu Armağanı: 3.

Fındıkoğlu Bibliyografyası: 1, 74, 76.

Folklor Postası: 81.

Folklor ve Etnografiya Kılavuzu: 75, 135.

Fransa: 27.

Fuzuli Mecmuası: 81.

Gaziantep: 36, 37.

Gümüşhane: 26, 27, 37.

Güney Doğu Anadolu: 51.

Hakimiyet-i Milliye Gazetisi: 80, 92, 106, 108, 110, 115,
126, 139, 142, 149.

Hakkâri: 12.

Halk Bilgisi Derneği: 5, 31, 37, 38, 39, 71,

Halk Bilgisi Haberleri Dergisi: 38, 76, 78, 108, 111, 114,
115.

Halk Bilgisi Mecmuası: 5, 38, 63, 76, 78, 86, 114, 118.

Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber: 5, 72, 74, 37, 131.

Halk Gazetesi: 80, 86, 91, 114.

H.B.D.: 114.

Harput: 100.

Hasankale: 9, 37, 101.

Hayat Mecmuası: 55, 56, 81, 93, 95, 99, 100, 104, 105, 113,
114, 115, 126, 144.

Hınıs: 40.

Hukuk Fakültesi Mecmuası: 81.

Hür Söz Gazetesi: 52, 64, 72, 80, 103.

İğdasor: 107.

Isparta: 36.

İçtimaiyat Dersleri: 118.

İktisat Müze ve Arşivi: 5, 31.

İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü: 16.

İlhaniler (İlhanlılar): 60, 62.

İnkılapçı Gençlik Gazetesi: 80.

İran: 100.

İspir: 40.

İstanbul: 32, 34, 36, 37, 46, 76, 77, 100, 102, 114, 145,
146.

İstanbul Baro Mecmuası: 81.

İstanbul Konservatuvarı: 32.

İstanbul Üniversitesi: 14.

İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Ensti-
tüsü: 16.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi: 13.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi: 15.

İstatistik Enstitüsü: 15.

İstiklâl Gazetesi: 27, 80.

İsviçre: 134.

İş (İş ve Düşünce) Dergisi: 22, 40, 41, 45, 51, 53, 72,
76, 79, 97, 114, 124, 125,
136, 137.

İş ve İşçi Gazetesi: 80.

İttihat ve Terakki: 16.

İzmir: 36, 86.

Karabük: 103, 120.

Karabük Demir-Çelik Fabrikası: 51.

Karakoyunlular: 60, 62.

Karaz: 98.

Kars: 40.

Kastamonu: 36.

Kayseri: 36, 106.

Kırklareli: 36.

Kızılırmak Gazetesi: 80.

Kilis: 37.

Konya: 36, 60, 97, 115.

Konya Mecmuası: 81.

Kopuz Mecmuası: 81.

Kömür Gazetesi: 80.

Köye Doğru Mecmuası: 81.

Küçük Asya: 59, 84.

Kültür Haftası Dergisi: 81.

Kütahya: 36.

La Magie Antillaise: 114.

Livane: 109.

Maden Kredi Bankası: 16.

Malatya İdadisi: 12.

Malazgirt Savaşı: 25.

Maniſa: 36.

Maraş: 37.

Marifetname: 57, 101, 102, 103.

Mensucat Meslek Dergisi: 81.

Mersin: 29.

Meslek Mecmuası: 22, 30, 51, 52, 80, 81, 91, 92, 94,
99, 107.

Metodoloji: 141.

Mevlid: 104.

Mihrap Mecmuası: 81.

Millet Mecmuası: 81.

Milletin Sesi Gazetisi: 52. 80.

Milliyet Gazetesi: 56.

Muğla: 36.

Muhammediye: 104.

Musul: 100.

Muş: 28.

Netayicül Vukuat: 16.

Niğde: 97.

Nizip: 37.

Okul-Aile Hareketleri Dergisi: 82.

Oltu: 40.

Orta Anadolu: 96.

Orta Asya: 59, 84.

Osmanlılar: 62.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat: 92.

Osmanlı Müellifleri: 70.

Ölçü Dergisi: 81.

Para Folkloru: 138.

Paris: 14, 140.

Paris Belediyesi: 140.

Paris Folklor Cemiyeti: 140.

Pehlivanlı: 46.

Posta-Telgraf Mektebi: 13.

Rize: 37.

Ren: 27.

Reue de AER, Integration: 82.

Reue de Interation: 82.

Safeviler: 62.

Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi: 31.

Sarıkamış: 76.

Selçuklular: 60.

Sen: 27.

Sergüzeştname: 65.

Sesimiz Gazetesi: 80.

Sındırgı: 36.

Sicill-i Osmani: 70.

Sinop: 36.

Sivas: 13, 36, 60, 97.

Sivas Lisesi: 13.

Siyasi İlimler Mecmuası: 82.

Son Telgraf Gazetesi: 80.

Sosyal Siyaset Konferansları: 82.

Sosyoloji Dergisi: 82.

Strasbourg Üniversitesi: 14.

Şarki Anadolu: 58, 102.

Tanbura: 97.

Tarihçe-i Erzurum: 22.

Tarih Yolunda Erzurum: 13, 82, 105.

Tasvir-i Efkâr Gazetesi: 80.

Tillo: 101.

Tortum: 4, 5, 9, 11, 12, 40, 43, 45, 51, 52, 53, 83,
93, 107, 108.

Tortum Kalkınma Derneği: 31, 39, 40, 44, 45.

Trabzon: 36, 37, 86, 106.

Türk Çocuğu Gazetesi: 107.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisi: 18, 24, 25, 32, 35,
38, 39, 77, 82, 108, 111, 114, 115, 120, 121,
123, 129, 134.

Türk Halk Bilgisi Derneği: 31, 33.

Türkiyat Mecmuası: 82.

Türkiye: 79, 117, 124, 127, 129, 131, 145.

Türkiye Büyük Millet Meclisi: 127.

Türkiye Harsi ve İctimai Araştırmalar Derneği: 31, 79.

Türkiye İktisat Mecmuası: 82.

Türkiye Muallimler Birliği: 18, 31.

Türk Toplum Bilimcileri: 23.

Türk Yurdu Mecmuası: 82, 101, 104, 105, 106, 134.

Ulus Gazetesi: 80.

Uzundere: 9.

Ülkü Mecmuası: 28, 82, 103, 109.

Ün Dergisi: 82.

Vakit Gazetesi: 80.

Varlık Gazetesi: 76, 80.

Vergi ve Resimler Dergisi: 82.

Yeni İstiklâl Gazetesi: 80.

Yeni Karınca Dergisi: 82.

Yeni Türk Mecmuası: 82.

Yeni Yol Dergisi: 82.

Yusufeli: 9.

Yunus Emre: 37, 99.

Yüksek Öğretmen Okulu: 15.

Ziya Gökalp Bibliyografyası: 1.

